

63.3(4)у.1
Станіслав ЛАЗЕБНИК
Ольга ГАВУРА

РОЗДУМИ НА МОСТУ З ДВОБІЧНИМ РУХОМ

Stanislav LAZEBNYK
Olha HAVURA

REFLECTIONS
ON A BRIDGE
WITH TRAFFIC
TRAVELLING BOTH WAYS

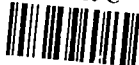
KYIV · ETNOS · 2004

Станіслав ЛАЗЕБНИК
Ольга ГАВУРА

РОЗДУМИ
НА МОСТУ
З ДВОБІЧНИМ
РУХОМ

НБ ПНУС

665254

КИЇВ • ЕТНОС • 2004

63.3(449)

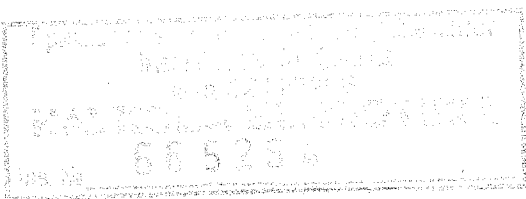
ББК 63.3(7КАН-УКР)

Л17

Книга видана за сприяння
Фундації української спадщини
Альберти (Едмонтон, Канада)

Художнє оформлення
Жаннети ПРИСЯЖНОЇ

Відповідальна за випуск
Тетяна МИЗГАЄВА

ISBN 966-522-178-7

© С. Ю. Лазебник, О. В. Гавура, 2004
© Ж. Г. Присяжна, художнє оформ-
лення, 2004
© Видавництво «Етнос», 2004

Одне тільки слово «Канада» у пересічного жителя України однозначно асоціюється з далекою від нас державою, де заможню живе багато українців, де чимало тундри з вічною мерзлотою і добре грають у хокей.

Для деякої частини наших громадян, чиї долі певною мірою пов'язані з їхніми канадськими родинами чи давніми друзями, випробуваними на вірність відстанню, часом і політичними буревіями, ця країна видається надто близькою і рідною.

Сучасні українські політики з належним пієтетом ставляться до Канади, яка в грудні 1991 року першою в західному світі визнала державну незалежність України і заявила про наміри динамічно розвивати повноцінні двосторонні відносини.

Автори цієї книжки — філолог і перекладач, журналіст і дипломат — досить часто перебували в Канаді, від аеропорту в Гандері на острові Ньюфаундленд в Атлан-

тичному океані до тихоокеанської провінції Британська Колумбія, здійснюючи почесне й хвилююче громадське призначення — прокладати і зміцнювати мости зв'язків і довіри між Україною та українською спільнотою на канадійській землі.

Працюючи тривалий час у Товаристві «Україна» (Товариство зв'язків з українцями за межами України), автори були причетними до конкретної взаємної співпраці з різними заокеанськими об'єднаннями громадян з українським корінням, з багатьма знаними діячами, окремими особистостями у різних сферах суспільного життя Канади — лідерами канадських українських громадських організацій, митцями і вчителями, письменниками й міністрами провінційних урядів, пенсіонерами, парламентаріями, бізнесменами, журналістами, власниками туристичних фірм... Кожна зустріч з ними викликала гордість за тамтешніх українців, які є органічною частиною унікального своєю розмаїтістю канадського загалу, цікавого переплетіння, синтезу спадщини північноамериканського і європейського суспільств.

Той, хто мав найменшу дотичність до ознайомлення з історією перших поселенців — емігрантів з Галичини та Буковини, не може не перейматися почуттям подивування за подвижництво селян і робітників з України в освоєнні ними незайманих земель у далекому краї.

В якій ще іншій державі поза межами України в парламентській палаті можна побачити картини українського художника? Стіни сенату Ка-

нади прикрашає серія полотен видатного майстра пензля Василя Курилика родом з Альберти, присвячена українським піонерам — будівничим своєї нової, «придбаної» батьківщини.

Чи в багатьох країнах українець є основоположником державної політики в галузі культури, так званої «багатокультурності»? В Канаді ним став народжений у провінції Саскачеван довічний сенатор Павло Юзик.

Канада є країною пам'ятників видатним діячам української літератури і культури, монументальним символам історії України.

Свого часу в Європі Канаду всерйоз чи жартома називали «продовженням США на північ». Де-хто з наших співгромадян, найбільш емоційних, після далеких мандрівок почав іменувати цю державу «продовженням України за океаном», маючи на увазі досить солідну присутність вихідців з історичної Батьківщини та їхніх численних нащадків. Звичайно ж, переконливе враження справляє статистика — понад мільйон громадян українського походження з більш як 30 мільйонів жителів Канади. Незважаючи на закономірну асиміляцію, кількість осіб, які себе ідентифікують як українці, постійно зростає. А ще й наша мова вивчається в ряді шкіл, університетів, є сотні українських організацій, мистецьких колективів, засобів масової інформації тощо.

Про українську Канаду в Україні багато пишуть, розповідають. Ще здавна у нас була поширена така думка: «хто побував в іноземній країні тиждень, той може написати книжку, а той,

хто перебував за кордоном тривалий час, здатен висловити свої враження лише у жанрі окремого нарису чи статті».

Ми не збиралися ламати цей усталений стереотип. Але одного разу керівники Фундації української спадщини Альберти, що знаходиться в Едмонтоні — столиці цієї західної провінції з емблемою дикої троянди — шипшини, порадили нам обом взятися за перо і створити книжку.

У 2005 році виповнюється 100 років від того часу, як степовий край одержав статус провінції. Цю дату врочисто святкуватиме місцева українська громада, яка є четвертою великою етнічною групою в Альберті. Кожен десятий альбертієць має українське походження.

Ми особисто переконалися, перебуваючи на початку 2004 року в Альберті, що нащадки наших земляків користуються неабиякою авторитетністю у тамтешніх жителів, відзначаються чи не найвищою толерантністю серед українців Канади. Не випадково десять з вісімдесяти трьох членів провінційного парламенту є громадянами, предки яких уперше наприкінці ХІХ століття ступили на канадську землю, почали освоювати неозорі прерії.

Ми прийшли до спільної згоди — присвятити нашу оповідь саме Альберті, усім тим, хто плідно співпрацює з Україною.

Наша документальна публікація — це ознайомлення з історією зв'язків України з українською громадою Канади впродовж тривалого періоду — від початку минулого століття і до наших днів.

Запропоноване видання — це і освідчення в симпатіях до землі поселення людей українського роду, це і спроба намалювати узагальнюючий образ сучасної канадської української спільноти і, нарешті, окремі портрети представників, людей з несхожою долею, неоднаковим політичним світоглядом і соціальним становищем.

Книжка розрахована на читачів в Україні та за її межами.

Автори складають глибоку подяку Фундації української спадщини Альберти за сприяння в написанні цієї книжки, насамперед Володимиру Маковецькому та Юрію Москалю.

СКІЛЬКИ НАС Є?

СТАТИСТИКА З КОМЕНТАРЯМИ

Є чарівна якась принада
У твоїм індіанському імені.
Ключ до серця твого, Канадо,
Поможи віднайти мені.
Є в тобі і саксонська поважність,
І слов'янська незаймана ніжність.
Всіх вражає твоя неосяжність,
Всіх чарує твоя білосніжність.

Олександр ПІДСУХА

Від 1891 року, відколи на канадську землю ступили перші українці, на цьому північноамериканському просторі виросла велика українська громада. За офіційною статистикою Канада — друга у світі після Російської Федерації держава за кількістю громадян українського походження. За даними останнього перепису населення (2001 рік), у країні кленового листа їх налічується 1 027 323 особи. Це приблизно 3 відсотки від усього її населення. До речі, лише в кількох державах, за підсумками загальних переписів населення, проведених на початку нинішнього століття, кількість людей нашого роду збільшилася. Для порівняння: 20 літ тому в Канаді проживало близько 750 тисяч громадян українського походження.

Поява наших братів і сестер на півночі американського континенту пов'язана з так званими «трьома великими хвилями» масової емігра-

ції з України. За виключно канадськими статистичними даними, а не за публікаціями вітчизняних дослідників, перша хвиля (1891—1914 роки) налічувала близько 170 тисяч осіб, друга (між двома світовими війнами) — 68 тисяч і третя (1947—1954 роки) — 34 тисячі. До цієї кількості не входять громадяни, що кваліфікувалися як вихідці з Австро-Угорщини, Польщі чи СРСР, бо вони не подавали імміграційним службам своєї національності або називали іншу через побоювання переслідувань з боку влади за їхнє минуле.

Канадці українського походження — це насамперед вихідці, вже переважно їхні нащадки, з Галичини, Прикарпаття, Волині, Буковини, Поділля, Закарпаття. Проте серед іммігрантів «третьої хвилі» є також певна частина колишніх жителів Центральної та Лівобережної України.

Нарешті, про «четверту хвилю», або так звану «нову діаспору», детальніше мова піде далі. В часовому вимірі її початок припадає на 1991 рік (хоч десятки осіб почали виїздити з України до Канади ще в роки горбачовської «перебудови»). У період між 1991 і 2001 роками, за оприлюдненими офіційними підрахунками, з України до цієї країни прибуло на постійне проживання майже 20 тисяч наших співвітчизників. Їхня кількість постійно зростає, бо процес еміграції триває і стає більш інтенсивним. Деякі канадські науковці стверджують, що в даному контексті слід говорити про «п'яту хвилю», оскільки до четвертої відносили імміграцію українців у 80-х роках минулого

століття з території Польщі (Закерзоння). Проте сучасну імміграцію все ж таки визначають як «четверту хвилю».

Канадські українці є восьмою за чисельністю етнічною групою після англійців, французів, шотландців, ірландців, німців, італійців та аборигенів. Порівняймо, у 1981 році у строкатому населенні Канади українці посідали п'яте місце, а ще значно раніше — третє. Понад 95 їх відсотків народилися в Канаді. Процес асиміляції, зростання кількості змішаних сімей відчутно позначаються на громадянах українського роду. Із усього понад мільйонного загалу лише близько 332 тисяч мають обох батьків — українців (у 1981 році таких було майже 530 тисяч), а більше 69 тисяч — одного з батьків.

Українська громада розміщена в Канаді нерівномірно. Більше всього українців проживає в провінціях Онтаріо (майже 277 тисяч), Альберті (259 тисяч), Манітобі (160 тисяч), Британській Колумбії (до 169 тисяч) та у Саскачевані (майже 126 тисяч); відносно мало — у Квебеку, атлантичних провінціях. Українська етнічна група становить близько 15 відсотків населення Манітоби та Саскачевану, до 10 відсотків жителів Альберти та 5 відсотків населення Британської Колумбії. В цілому ж канадських українців можна зустріти сьогодні в більш як 200 містах. Українці на заході Канади ідентифікують себе як українські канадці, в той час як на сході держави вони називають себе канадськими українцями.

Канадські громадяни українського походження зайняті практично в усіх галузях національної економіки, науки, освіти та культури, сфері сервісу. Аналіз професійного складу української етнічної групи засвідчує, що серед її представників переважають службовці, юристи, вчителі, робітники та інженери, які працюють у промисловості, у сфері обслуговування.

На початку еміграції українські переселенці працювали майже виключно в сільському господарстві та на важких низькооплачуваних роботах в індустрії і на будівництві. Поступово були організовані спілки, товариства та інші форми громадської діяльності, народжувалася національна інтелігенція. В 30-х роках минулого століття українці сформувалися як окрема етнічна група зі своїми освітніми, науковими, політичними, фінансовими, громадськими інституціями. У більшості випадків центрами — каталізаторами виступали українські греко-католицька та православна церкви.

Кожна з «чотирьох хвиль» іммігрантів утворила свої власні асоціації, специфічні громадські об'єднання, які свого часу відображали й нині віддзеркалюють притаманні їм особливості, а також зміни ситуації як у Канаді, так і в Україні.

Нині в країні діє більше 1000 етнічних українських організацій. Більшість з них згуртовані в національній координаційній раді, відомій під назвою Конгрес українців Канади (КУК). Він виступає від імені переважної більшості громади, представляючи її у державних установах і засобах

масової інформації. Раз на три роки КУК збирає з'їзд для визначення подальшої політики. Це зібрання відіграє роль своєрідного українського канадського парламенту. Президент і члени президії КУК проводять щорічні зустрічі з міністрами федерального і провінційних урядів, депутатами парламенту Канади, послами України в Канаді і Канади в Україні, під час яких порушуються питання стану і підтримки української діаспори, розвитку відносин між двома державами.

Окремо діє Товариство об'єднаних українських канадців, яке КУК не приймає до своїх лав, вимагаючи публічного вибачення перед українською спільнотою за колишню прокомуністичну діяльність.

У Торонто розміщено штаб-квартиру Світового конгресу українців — міжнародної парасолькової організації, що ставить собі за мету координацію дій українців поза межами України.

З усієї української громади Канади лише близько 30 тисяч осіб є членами різних об'єднань — громадських утворень, клубів, товариств, творчих колективів тощо.

Українці в Канаді мають досить солідну культурну спадщину. Це 14 музеїв, 600 художніх колективів, з них — 150 танцювальних ансамблів, 100 хорів, театральних груп, оперне об'єднання, чимало фундацій культурного спрямування.

Життя української етнічної групи неможливо уявити без розвитку національної освіти. Нині в Канаді діє 295 шкіл різного роду — суботні «рідні школи», курси українознавства, літні мовні табо-

ри, приватні школи, дво- і тримовні релігійні школи, дитячі садки. У чотирьох провінціях українські студії (навчальні програми з української мови, літератури, історії, географії) становлять невід'ємну частину державної шкільної програми.

Вища освіта українською мовою разом з науково-дослідною діяльністю представлена Канадським інститутом українських студій Альбертського університету, Центром українських канадських студій у Манітобському університеті, кафедрами українських студій у Торонтському та Оттавському університетах. Мова, історія, література України викладаються в 10 університетах країни.

Громада має близько 100 україномовних газет, 13 українських теле- і радіопрограм.

Незважаючи на всі ці ресурси, українські науковці в Канаді характеризують стан української мови в країні як драматичний. Кількість осіб, які володіють українською мовою, щороку зменшується. Поступово на двомовність переходять релігійні установи, газети і громадські організації. За результатами опитування тільки трохи більше 201 тисячі жителів Канади назвали своєю рідною мовою українську. Це переважно особи у віці 60 років і старші.

Помітну роль у суспільному житті українців Канади відіграють церкви. Канадські витоки Української католицької церкви сягають початку минулого століття, коли священники-місіонери розпочали свою роботу серед перших українських іммігрантів-піонерів. Адміністративна структура греко-католицької церкви остаточно сформувалася

у 1912 році. Через 6 літ у Саскатуні було заснова-но Українську православну церкву. Нині в країні функціонує 410 парафій Української католицької та 283 парафії Української православної церков. Крім того, діють також євангелістські релігійні об'єднання.

Поступово в українському суспільному житті починають брати участь і представники згадуваної «четвертої хвилі» іммігрантів. Канадські науковці українського походження з Торонтського, Мак-Мастерського (Гамільтон) університетів, Канадсько-української імміграційної служби в Торонто здійснили соціологічне дослідження щодо новоприбулих з України до цієї держави.

Результати їхніх опитувань та аналізу одержаних матеріалів такі: 90 відсотків прибулих до Канади громадян України є незалежними іммігрантами, 10 відсотків приїхали на запрошення і спонсорські видатки їхніх канадських родичів; половина представників нової діаспори — вихідці з центральних та східних областей, більше 40 відсотків — колишні мешканці Галичини і Буковини, решта — з інших регіонів України. Причому, 26 відсотків іммігрантів — недавні кияни, 24 відсотки прибули зі Львова. Є також незначна кількість українців, котрі приїхали до Канади з країн Південної Америки, США, Ізраїлю.

За оцінками експертів, трохи більше чверті українських іммігрантів нової хвилі на час написання цієї книжки мають громадянство Канади. 22 відсотки опитуваних мешкають у власних будинках.

З України приїздять здебільшого висококваліфіковані фахівці, переважно спеціалісти у галузі комп'ютерної техніки та програмування, фізики і математики. Значна кількість з них — кандидати та доктори наук. Середній вік новоприбулих дещо перевищує 35 років. Загалом представники нової діаспори порівняно легко інтегруються в канадське суспільне життя, і у багатьох випадках їхній освітній рівень дозволяє їм займати значно вищі посади, аніж вони мають сьогодні в Канаді. Імміграційні служби країни доходять висновку, що Канада тільки виграє від української імміграції.

Протягом останніх трьох років (2001—2003) помітно зросла кількість громадян, які прибувають до Канади на постійне проживання, оформлюючи статус «постійного резидента» у Посольстві Канади в Україні. Це в основному представники науково-технічної інтелігенції з Києва, Харкова, Дніпропетровська, Донецька, Запоріжжя, Одеси. Вони мають спеціальність у таких галузях, як системний аналіз, програмування, високі технології, нові матеріали, комп'ютеризація. Це дає підстави багатьом у Канаді, а не лише в Україні, стверджувати те, що відбувається певний «відплив інтелекту» з нашої країни до Канади.

Крім проблем мовної (недостатнє володіння англійською чи французькою мовами) та психологічної адаптації, колишні жителі України часто стикаються з проблемою працевлаштування за спеціальністю у зв'язку з відсутністю відповідних

«канадських зв'язків» та «канадського досвіду роботи». Одні влаштовуються на тимчасову працю, що не відповідає рівню їх кваліфікації, інші вступають на навчання до освітніх закладів, збільшуючи шанси знайти бажану роботу.

Певна частина представників «четвертої хвилі» перебуває в Канаді на нелегальному становищі. Це — кандидати на одержання статусу біженця, які не витримали вимог імміграційних програм, а також, зокрема, туристи з України, які після закінчення терміну візи назавжди залишилися в Канаді.

Як свідчать соціологічні дослідження, близько 67 відсотків респондентів цікавляться життям в Україні, лише 9 відсотків нових іммігрантів прилучилися до діяльності громадських об'єднань діаспори. Новоприбулі не відзначаються й активністю у створенні власних організацій. Тільки 4 відсотки з них є членами невеличких земляцьких клубів. Наприклад, у Торонто діє «Львівське товариство», у Монреалі засновано «Земляцтво Донбасу», які дбають про забезпечення соціокультурних потреб своїх членів. Ще один промовистий факт соціологічного аналізу — 93 відсотки нових іммігрантів усвідомлюють необхідність виховання своїх дітей в українському дусі, аби вони не забували про своє коріння.

За висновками місцевих науковців, порівняно недавні жителі України більше схильні до асиміляції, ніж представники «класичної» діаспори.

Восени 2003 року в Торонто було створено організацію «Четверта хвиля». Її головною метою є допомога новоприбулим в облаштуванні у Канаді, сприяння їхній участі в мистецьких заходах.

РОЗДУМИ
НА МОСТУ
З ДВОБІЧНИМ
РУХОМ

У дорозі часто мислиться добре. Думки, в усякому разі, снують вільно. Пригадуєш, аналізуєш прожите, заглядаєш зі сподіванням на щось у прийдешнє. Особливо легко відбувається плин міркувань, коли роздивляєшся через ілюмінатор повітряного лайнера ледь помітні з висоти хвилі океану.

Востаннє ми летіли до Канади, як кажуть, за піснею — заради інтерв'ю з майбутніми героями нашої книжки. Політ проходив у сонячну днину. Добре було видно гігантське водне безмежжя. Воно і дещо заспокоювало своєю неосяжністю, й нагаляло спомини про попередні поїздки, численні зустрічі в цій країні в далекому і ніби зовсім недавньому минулому. Один з нас уперше дістався її берегів близько 30 літ тому. Іншому автору судилося побувати на тій землі значно пізніше. Але в обох у нас з нею пов'язана певна частина життя, майже два десятка літ спільної роботи

у Товаристві «Україна». Маємо у Канаді чимало друзів, приятелів, зрештою, просто людей, з якими поєднують взаємні симпатії, а ще більше — колективні зусилля, скеровані на розбудову надійного мосту між Україною і тамтешньою українською громадою.

Ми летіли, ніби тікали від сонця, а воно зі сліпучою швидкістю гналося за нами. Його помаранчова куля вперто висіла за склом ілюмінатора, і ти одразу й не збагнеш, що зараз у Києві — день чи ніч. І лише годинник невмолимо відмірює час. Йому байдужі швидкість літака і закони обертання Землі.

На дисплеях у салоні пунктиром позначався шлях нашого «боїнга» від берегів Європи до багатководдя «канадського Дніпра» — ріки Святого Лаврентія, поверхня якої усіяна цятками океанських суден. Та опукла крапкована лінія нагадувала нам аркодужний міст, що сполучає континенти для руху людей і транспорту.

Ще якихось три чверті століття дорога через океан була занадто довгою і вкрай нелегкою. Тоді, наприкінці ХІХ і у першій половині ХХ століть, наші галичани і буковинці, збираючись у далеку путь, гадали про те, скільки кілометрів чи миль випаде їм подолати. Тепер же ми цікавимось лише кількістю годин, які проведемо в повітрі, кількістю і тривалістю зупинок у різних аеропортах.

Над океаном завше згадуємо про відважність емігрантів перших хвиль (мабуть, не випадково, бо багато про це читали і слухали розповіді нащадків першопрохідників з України до Америки),

котрі, ризикуючи життям, пливли, зазвичай, на старих, позбавлених будь-яких вигод, кораблях, плинули у цілковиту незвіданість, світ за очі.

На пам'ять прийшла оповідь незабутнього талановитого дослідника української еміграції до Канади Петра Кравчука. Він писав про жахливу трагедію напередодні Першої світової війни, що сталася в Атлантиці під час пожежі на пароплаві «Вольтурно» і забрала життя у кількох сотень галицьких селян та робітників. Знаний історик цитував львівський журнал «Добра новина» за 20 листопада 1913 року, що повідав про лиху звістку: «Страшна катастрофа на кораблі «Вольтурно» проминула без більшого відгомину... Не було про кого згадувати. Це не «Титаник», яким їхали вельможі. «Вольтурно» — це старе доробало, це корабль, який віз нуждарів світу, галицьких емігрантів. Кого це обходить, що під хвилями океану загинули навіки галицькі нуждарі. Вони пропали так, як пропадають тисячі їм подібних...»

Про них думається, коли дивишся на тих, хто поруч з тобою в салоні літака, новітніх вимушених шукачів кращої долі — земляків з України. Цих людей впізнаєш одразу ж, незважаючи на, часом, імпордне вбрання, що, на їхнє переконання, є першим необхідним кроком до швидкої адаптації у чужій країні.

Історія повторюється, і це один з її очевидних недоліків. Знову Україну полишають її громадяни, виїздять переважно до західноєвропейських країн, хоч у Канаді вже живе лише легально кілька десятків тисяч недавніх мешканців Києва, Льво-

ва, Харкова, Чернівців та інших міст. Щоправда, доля у нинішніх економічних іммігрантів незрівняно краща, ніж у тих сотень тисяч українців, які у минулі два століття прибули до Канади.

Ми мали недавно нагоду зустрічатися з представниками так званої «четвертої хвилі» еміграції. Це люди здебільшого з вищою освітою. Ліпше і швидше влаштовують собі нове життя фахівці в галузі точних наук, комп'ютеризації та інші власники дипломів технічних університетів. Гірше деяким нашим гуманітаріям. Ми бачили тих з них, котрі вночі працюють прибиральниками у ресторанах.

Але летять сьогодні з України до Канади і з діловою метою. Їх чекають передусім в Альберті, Манітобі, Саскачевані, у провінціях, які мають певне співробітництво з різними регіонами нашої країни, хоч Канада і не входить, принаймні, до сімки найбільших інвесторів української економіки. Не має вона і торгових палат, які б любували бізнесові контакти з Україною. Подібні установи, скажімо, є в Лондоні і Вашингтоні.

Порівняно небагато канадських українців, якщо зіставляти з початком 1990-х років, відвідує нині щомісяця Україну. Як правило, їх кількість зростає у другій половині серпня, коли вони прибувають на святкування річниці незалежності держави, проводячи водночас у Києві чи Львові свої зібрання. Спілкуючись з ними, відчуваєш і неприховане розчарування сьогоднішньою Україною, яку вони хотіли одразу бачити демокра-

тичною, цивілізованою, багатою, тією, що була змальована в їхній уяві і вимріяна упродовж десятиліть. Думаємо, що ми не помилимося, коли скажемо, що поменшало в основної маси діаспори ентузіастичного бажання надавати нам допомогу, як це у неї чітко виявлялося після проголошення нашої незалежності. Канадська українська спільнота, як і все світове українство, так само поділена між собою за симпатіями до президента чи лідерів партій, парламентських фракцій.

Кожен політ до Канади і назад додому абсолютно підтверджує думку про постійний двосторонній рух людей українського роду на цьому довгому шляху. Він, власне, ніколи й не припинявся, мав більшу чи меншу інтенсивність. Адже з кінця ХІХ століття до американських берегів пароплави везли емігрантів, а на зворотній дорозі до Європи — пошту рідним і знайомим.

Пригадалися рядки з написаного більше 60 літ тому вірша Максима Рильського:

Як райдуга, що два материки
Єднає велетенською дугою,
Як дві — в одному потиску — руки,
Два серця, мислю палені одною,
До слова слово хай перелетить,
Щоб дальня віддзеркалила блакить
Повиту терном українську хату.

Нам пощастило читати кілька таких листів, датованих ще першими роками минулого віку, в яких є слова, сповнені гіркоти і болю, але є й поради полишити рідну землю та збиратися за океан.

У країні з символом кленового листа поширений вислів: «У Канади надто мало історії і надміру багато географії».

Географії, справді, тут «багато». Величезна територія, що охоплює майже 10 мільйонів квадратних кілометрів, це приблизно 15 таких держав, як Україна. Кліматичні зони варіюють від субтропіків до полярних пустель. 137 років виповнилося канадській конфедерації. Крім основних двох націй — англоканадців та франкоканадців, тут проживає близько п'яти десятків етнічних меншин. У кожної з них своя велика історія. Тому, на нашу думку, не зовсім правий автор згаданого афоризму.

Усе життя канадських українців пов'язане з Україною, історію якої теж неможливо уявити без тривалого періоду становлення і подальшого розвитку відносин з українцями в зарубіжжі, у тому числі з українською громадою в Північній Америці. Ці контакти протягом десятиліть були далеко неоднозначними, супроводжувалися зайвим ідеологічним протиборством, обопільною конфронтацією, але водночас і пошуками співпраці, що увінчалися у 80—90-ті роки минулого сторіччя досить високим для тих часів рівнем взаємних культурних та наукових зв'язків.

Як професіонали у справі практичної розбудови співпраці України з діаспорою, ми часто аналізували питання — що ж єднало, зокрема, канадських українців з Україною на різних етапах минулого і сучасного, в чому ж саме виявлялися ці зв'язки. Якщо це взаємне тяжіння у першій поло-

вині ХХ століття більш-менш докладно досліджено і в Канаді, і в Україні, то період завдовжки у 20—30 років перед проголошенням незалежності України практично не висвітлено або ж елементарно фактично замовчується по обидва боки океану, ніби й не було жодних контактів, мов і не здійснювалося будь-яке співробітництво.

Нам, усім колишнім працівникам тогочасного Товариства «Україна», боляче сприймати таке нехтування, зневажання недавніх реалій. Тому і у нас у країні, і в Канаді було схвально зустрінuto вихід у світ 900-сторінкового збірника архівних документів і матеріалів з історії взаємозв'язків урядових структур і громадських кіл України з українсько-канадською громадою у 1940—1980-х роках. Книга підготовлена колективом істориків під керівництвом академіка Петра Тронька і за активної участі та сприяння Фундації української спадщини Альберти. Є надії, що з'являться ще подібні видання і принаймні прийдешні покоління в Україні одержать об'єктивну інформацію про численні контакти з канадськими українцями.

А витоки їх сягають ще у перші десятиліття минулого сторіччя. Нас зворушив такий факт. У 1906 році, на 15-ліття перебування українців у Канаді, коли вони ще не встигли утвердитися в країні, у Вінніпегу відбувся збір коштів для земляків у «старому краї». Згодом матеріальну допомогу було надіслано студентам Львова. В Едмонтоні нам розповіли про створення в 1914 році товариства «Самостійна Україна». Його метою

було «нести поміч визвольному рухові України» та «вести просвітницьку і економічну роботу поміж українцями Канади». Подібних акцій солідарності з Україною у ті роки було досить багато.

Широкий відгомін у Канаді, де був поширений соціал-демократичний, соціалістичний рух, викликали революції в Росії в лютому та жовтні 1917 року. Трудові українські іммігранти на численних мітингах висловлювали впевненість, що «російські товариші не спиняться на довершеній зміні політичного устрою Росії, але поведуть й боротьбу аж до повної перемоги робочого люду над всіма його ворогами». Вони щиро вірили, що Жовтневий переворот, перемога над царизмом, побудова соціалізму принесуть свободу і незалежність українському народові.

Ми усвідомлюємо, що наведені нами факти є нині не популярними і, звичайно, не сподобаються певній частині читачів. Але з буття українців у Канаді тих подій, як слів із пісні, не викинеш. З цього приводу хотілося б нагадати вислів одного з американських президентів у минулому Томаса Джефферсона: «Шматок справжньої історії — це така рідкісна річ, що нею варто дуже дорожити». Таких історичних періодів у житті української громади Канади, пов'язаних з Україною, які варті поцінування, було чимало. Досить згадати про підтримку Української Народної Республіки. Ряд українських організацій Канади і США надсилали звернення до Білого Дому і Конгресу США з проханням визнати Республіку, розповсюджували підготовлені ними брошури та журнали про тодішню ситуацію в Україні.

Після поразки УНР українські громади Північної Америки стали на захист своїх земляків у Галичині. В 1922 році в Канаді почав діяти Український робітничо-фермерський комітет за визволення Східної Галичини, який здійснював акції моральної та матеріальної підтримки населення цієї частини України. У тогочасній канадській українській пресі публікувалися тисячі імен іммігрантів, які зі своїх скромних заробітків вносили гроші до фонду допомоги західноукраїнським революційним борцям, що томилися за тюремними ґратами. В Торонто, Вінніпезі і Едмонтоні нам пощастило зустрічатися з нащадками тих людей.

Гостро засудив у 1931 році режим Пілсудського на західноукраїнських землях перший депутат українських канадців у федеральному парламенті Канади Михайло Лучкович.

На цій воістину історичній постаті, про яку, на жаль, мало відомо в Україні, ми хотіли б спинитися окремо. Михайло Лучкович (1892—1973) народився в українській шахтарській сім'ї у США, похований в Едмонтоні. З 1907 року жив у Канаді, вчився у Манітобському та Альбертському університетах, вчителював, переклав на англійську мову низку творів українських письменників, зокрема, Михайла Коцюбинського, Теодосія Осьмачки, редагував англomовні видання «Антологія українських оповідань», «Український піонер в Альберті». У 1926 році, в основному українськими фермерами, був обраний до федерального парламенту.

На засіданнях Ліги Націй у Женеві Михайло Лучкович намагався привернути увагу громадськості різних країн до проблеми національної дискримінації українського населення на Заході України. Восени 1931 року уряди Канади і Англії уповноважили першого канадського українського дипломата представляти їхні інтереси на конгресі Міжнародного парламентського союзу в Бухаресті. У своєму виступі Михайло Лучкович наголосив на утиску українців тодішніми властями Польщі та Румунії. По дорозі до Канади він відвідав Східну Галичину. Це був перший візит канадського українського парламентарія в Україну.

У тому ж 1931 році в Канаді виникло Товариство допомоги визвольному рухові в Західній Україні. Ця організація надавала «матеріальну допомогу визвольним організаціям, політв'язням, революційній пресі...». За час діяльності Товариства до Галичини було надіслано більше 25 тисяч доларів.

У 20-х роках минулого століття масового характеру в середовищі української громади в Канаді та США набула кампанія допомоги голодуючим в Україні. Українські робітники і фермери зібрали для цієї мети десятки тисяч доларів, які надіслали не лише в Україну, а й на Поволжя, яке також потерпало від голоду. Представники українських громад Північної Америки привозили в той час гуманітарну допомогу та кошти до Львова для постраждалих від повені.

Діаспора Канади та США надавала й технічного сприяння народному господарству України, зби-

раючи кошти на придбання сільськогосподарської техніки та іншого устаткування.

Хвилюючою, трагічною сторінкою в історії відносин закордонних українських громад з історичною Батьківщиною став рух за рееміграцію й створення сільськогосподарських комун в Україні. У 1924 році в Україні діяло 9 комун, членами яких стали реемігранти з Канади та США. Дехто з них приїхав на батьківську землю зі своєю сільськогосподарською технікою, вантажними автомобілями, продуктами харчування. Першу комуну було засновано в селищі Мигаєво біля Одеси. Вона об'єднувала 159 осіб. Новоявлені комунари привезли з собою із Канади три трактори, шість плугів, сім борін та іншу техніку. Реемігранти відкрили українську школу, де навчалися не лише їхні діти, а й діти з навколишніх сіл. Мигаївці за короткий час створили господарство з високою продуктивністю праці.

Подібні господарства були створені на Дніпропетровщині, в Донбасі, де канадські та американські українці також працювали на вугільних шахтах. Десятки з них брали участь у будівництві Московського метрополітену.

Доля багатьох реемігрантів склалася трагічно. Суцільна колективізація знищила комуни. Невелика частина їхніх засновників повернулася до Канади і США, решта загинула в концтаборах, розстріляна за «шпигунство», померла під час голодомору 1932—33 років. Ті драматичні події відкрили очі багатьом трудовим іммігрантам — прихильникам соціалістичних ідей, яким важко

було повірити в існування жорстокого репресивного режиму в Радянському Союзі.

Водночас деякі українські громадські організації Канади почали встановлювати з Україною культурно-освітні контакти, безпосередні зв'язки з мистецькими та науковими установами нашої країни. Та все ж ці стосунки не мали масового характеру.

У 1931 році Україну відвідала делегація трудових іммігрантів, яка мала зустрічі з представниками різних верств населення республіки. Після повернення делегації до Канади відбулися мітинги, на яких не завжди звучала правдива, об'єктивна оцінка тогочасної дійсності в Україні, не говорилося про зростання тоталітаризму в країні.

У роки Другої світової війни більша частина українців Канади і США брала участь в антифашистському русі, утворювала комітети та товариства допомоги населенню України, які координували організацію матеріальної та фінансової підтримки, відповідних звернень урядів своїх країн. Нам відомий такий приклад, як у 1944 році українці у Канаді провели одномісячну кампанію збору коштів на облаштування госпіталів у визволених від нацистів Львові та Чернівцях. Протягом цього часу було зібрано майже 63 500 доларів.

У воєнні часи не припинилися обмін літературними творами й особисте листування між діячами культури, науки і мистецтва України та української громади у Канаді.

Влітку 1942 року Українське товариство дружби і культурного зв'язку, яке діяло тоді у Вороши-

ловграді (нинішньому Луганську), надіслало до Канади ряд періодичних видань, а також твори Максима Рильського, Володимира Сосюри, Павла Тичини, Юрія Яновського та інших письменників. Композитор Григорій Давидовський вислав канадським українцям свої твори для хору, соло, дуету і тріо.

У 1946 році у США і Канаді побувала перша делегація з України. До її складу входили Лука Паламарчук — редактор київської газети «Радянська Україна», Семен Стефаник — професор Львівського університету (син відомого письменника Василя Стефаника), оперні співаки Зоя Гайдай та Іван Паторжинський, поет Андрій Малишко. Гості з України взяли участь у першому в Канаді національному фестивалі української музики, пісні й танцю, що відбувся в Едмонтоні.

Того ж року в Канаді з ініціативи юриста Василя Свистуна створюється Товариство культурних зв'язків із Україною. Однією з перших акцій Товариства стала кампанія зі збирання книг англійською мовою — підручників, наукових творів, енциклопедій, художньої літератури, які надсилалися на адресу Академії наук, вищих і середніх навчальних закладів України.

Василь Свистун (народився в 1893 році на Тернопільщині, помер у Вінніпегу у 1964 році) свого часу був відомим адвокатом, громадським діячем, публіцистом, педагогом. Прибувши до Канади у 1913 році, одразу ж пішов учителювати, студював філософію у Саскачеванському університеті і право у Манітобському університеті.

В 1916 році став ректором Інституту імені Петра Могили у Саскатуні.

Василь Свистун був першим головою Союзу українських самостійників, членом першої президії Комітету українців Канади.

Ми лише можемо пожалкувати, що створене талановитим адвокатом Товариство проіснувало досить недовго. Поборникам розпалюваної у той час «холодної» війни була не до вподоби така інституція.

У повоєнні роки контакти із закордонним українством здійснювало Українське товариство дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами, яке організувало для канадських та американських українців — переважно членів так званих прогресивних громадських об'єднань — навчання в Києві української мови, музики, хореографії. Все це відбувалося в умовах обопільних перешкод на шляхах культурних обмінів, обмеження контактів, взаємної підозрливості. Але ні «холодна» війна, ні загальна атмосфера міжнародної напруженості, ні різні незгоди в українському політичному середовищі на Заході, ні боротьба з «українським буржуазним націоналізмом» в Україні не спроможні були суттєво вплинути на подальший розвиток зв'язків України й діаспори.

Українське товариство дружби і культурного зв'язку зробило перші кроки назустріч українським організаціям у США, Канаді, Аргентині — об'єднанням різної політичної орієнтації. Звичайно ж, Товариство, фінансоване з державного бюджету, діяло як складова Союзу радянських това-

риств дружби і погоджувало з Москвою всі свої стосунки із закордоном. Але незважаючи на це, в тогочасній Україні побувало чимало впливових діячів з діаспори, дехто з них не приховував своїх антирадянських поглядів. Товариство ініціювало поріднення Львова з Вінніпегом. У Києві та Львові гостював мер степового міста Стефан Дзюба. Завдяки йому певний час тривали різнобічні зв'язки з містом Лева.

У 1951 році за активного сприяння Українського товариства дружби поблизу Торонто було встановлено перший на американському континенті пам'ятник Тарасові Шевченку. Реалізації цього задуму передувало тривале листування Києва з Москвою. Комуністичний лідер України Микита Хрущов домагався дозволу у керівництва СРСР спорудити монумент національному пророкові України за океаном.

Забігаючи наперед, хотілося б згадати про помилковий крок, здійснений у Києві. В 1992 році на вимогу деяких авторитетних київських письменників закрити «промосковську» організацію Українське товариство дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами було ліквідоване. У результаті незалежна Україна втратила налагоджені протягом багатьох років взаємини з впливовими громадськими діячами, діючими товариствами дружби з нашою країною в різних державах. А ці контакти були б вкрай важливі й нині для утвердження України в міжнародному співтоваристві, сприяли б створенню її позитивного іміджу за кордоном. В інших колишніх радянсь-

ких республіках такі товариства збережено. Вже більше 10 років на громадських засадах у Києві діє Федерація товариств дружби із зарубіжними країнами, яка має партнерів у багатьох великих країнах, крім Канади.

Зв'язки із закордонним українством вийшли на значно вищій щабель з утворенням 1960 року за ініціативою та на прохання прихильників контактів з Україною громадян українського походження із США та Канади Товариства культурних зв'язків з українцями за кордоном — Товариства «Україна» (значно пізніше з повної назви організації було вилучено слово «культурних»). Громадська інституція, що фінансувалася з державного бюджету, здійснювала свою діяльність під контролем центрального комітету компартії України та КДБ.

Ми жили в тій системі, коли зовнішні зв'язки не могли не контролюватися органами безпеки. Це стосувалося не лише нашого колишнього товариства на Золотоворітській вулиці, а й інших громадських організацій, усіх творчих спілок, державних установ. І тут немає нічого дивного. СРСР перебував у перманентній стадії конфронтації із Заходом, де також цікавилися контактами з супротивною стороною, де теж спецслужби виявляли інтерес, наприклад, і до зв'язків канадських українців з Україною, зокрема, з таким громадським об'єднанням, як Товариство «Україна».

Після проголошення незалежності України Товариство було підзвітне у своїх фінансових видатках та в реалізації річних програм зарубіжних

зв'язків Кабінету Міністрів України. Безпосереднє керівництво громадською організацією, що мало також свої відділення в більшості областей країни та в Криму, здійснювала президія — колективний орган, який обирався на загальних конференціях і складався спочатку лише з представників інтелігенції, державних і громадських структур України, а згодом і з громадян інших країн — керівників українських організацій, митців і науковців.

Робота Товариства «Україна» проводилася в складних політичних умовах. З одного боку, Товариство мало дотримуватися тодішньої радянської ідеології, яка «українських буржуазних націоналістів» відносила до найбільших своїх ідейних супротивників після «глобальних імперіалістичних ворогів». Друковані органи громадської інституції, як і всі інші засоби масової інформації, були рупором партії в розвінчанні воєнних злочинців із числа українців Заходу. До них нерідко помилково зараховувалися й особи, які народилися в роки війни. З іншого боку, що виглядало парадоксальним, в організаційній, культурологічній роботі Товариство з кожним роком розширювало діапазон зв'язків з діаспорою, залучаючи до взаємної співпраці все більше українських громад, зокрема в Канаді. Цього прагнув актив громадської інституції — значна кількість представників творчої інтелігенції Києва, Львова, Чернівців, Полтави та інших міст. Ще з кінця 1970-х років разом із розгортанням антинаціоналістичної пропаганди в Україні все більше почала виявлятися

пова тенденція до налагодження контактів із «націоналістами» з метою їх залучення до співпраці. Виник навіть термін «нейтралі», до яких стали відносити не лише тих українців, які не належали до якихось громадських, політичних об'єднань, а й усіх тих, котрі мали помірковані погляди щодо зв'язків з історичною Батьківщиною, бажання спілкуватися з нею, її людьми, культурою, мистецтвом.

Контакти з діаспорою на Заході супроводжувалися гострою недовірою певної її частини до Товариства «Україна», її керівників, яким щедро й незаслужено приписувалися на Заході високі звання офіцерів КДБ.

У своїх роздумах, особистих обмінах думками про нашу роботу в минулому ми часто згадуємо про вкрай необ'єктивне висвітлення розвитку зв'язків із зарубіжним українством, діяльності Товариства «Україна» упродовж 1960—90 років.

Неодноразово стверджувалося, що Товариство за кордоном мало лише трьох партнерів: організації комуністичної орієнтації — Лігу американських українців, Товариство об'єднаних українських канадців та Робітниче запомогове товариство у Канаді. Справді, ці громадські об'єднання були першими, хто виявив бажання встановити контакти з Радянською Україною. Протягом тривалого періоду нашим основним партнером у зв'язках з українцями Канади було Товариство об'єднаних українських канадців (ТОУК). З допомогою цієї організації, яка запрошувала з України митців, науковців, педагогів, Товариство «Ук-

раїна» налагодило взаємини з іншими українськими громадами, які сповідували абсолютно протилежні політичні погляди. Воно спілкувалося, наприклад, із провінційними міністерствами в Канаді, меріями міст із компактним поселенням українців, науковими закладами, що працювали в галузі україністики, а також із мистецькими колективами, музеями, бібліотеками, засобами масової інформації.

Кілька фактів з нашого щоденника минулих років.

1988 рік. У Товаристві відбулася зустріч з членом федерального парламенту Канади Свендом Робінсоном, запрошеним в Україну на його прохання, з яким, зокрема, йшла мова про підтримку української громади в країні.

1989 рік. Один з нас приймав у Товаристві спікера сенату парламенту Канади Г. Шарбонно. Ознайомившись з роботою нашої громадської організації, він заявив для преси: «Діяльність Товариства відповідає політиці багатокультурності канадського уряду».

У 1989 році на запрошення Товариства до Києва прибув член федерального парламенту Канади Алекс Кіндїй. Разом з тодішнім міністром юстиції Рамоном Гнатишиним (пізніше він був генерал-губернатором Канади) він займався підготовкою відвідин Києва прем'єр-міністром Брайеном Малруні. У 1992 році у Товаристві була прийнята делегація парламенту Канади. Серед її членів — бізнесмен Нік Співак, підприємець Джон Хом'як (як інвестор брав участь у розробці реконструкції ялтинських курортів).

Деякі науковці та журналісти в Україні запевняли, що взаємні контакти із зарубіжним українством були ідеологізованими, звуженими і в основному зводилися до так званих культурних зв'язків. Справді, співпраця з діаспорою почалася з мистецького обміну, навчання та стажування в Україні представників українських громад Заходу. Згодом Товариство стало посередником у налагодженні наукових, освітніх, письменницьких, медичних, ділових, туристичних, спортивних зв'язків закордонного українства з відповідними структурами в Україні, сприяло наданню гуманітарної допомоги, особливо після Чорнобильської трагедії.

Або ще й такий факт. Побутує оприлюднене твердження, що зв'язки із закордонним українством розпочалися лише після проголошення незалежності України і частково одразу ж після катастрофи на Чорнобильській атомній електростанції. Справді, аварія на станції згуртувала майже всі українські громади поза межами СРСР, їхні організації, полярні за своїми політичними платформами, в бажанні надати Україні посильну допомогу в подоланні наслідків великої трагедії. У багатьох випадках Товариство «Україна» здійснювало посередницькі функції між створеними у Канаді і США спеціальними фондами та відповідними державними і громадськими структурами в республіці, сприяло одержанню гуманітарних вантажів, медичного обладнання для науково-дослідних і лікарняних закладів.

Минуло десь з десять років, як ми пішли зі свого Товариства, звільнивши місця для «нової команди». Але й досі згадуємо з прикрістю про тих людей, які прагнули «оновити» організацію, що, зрештою, призвело до її руйнації, а згодом і до зміни назви.

Колишні співробітники Товариства «Україна» пішли на перекладацьку, педагогічну, дипломатичну роботу, працюють у різних міжнародних юридичних фірмах, але на перші ж прохання певних осіб чи організацій, творчих колективів із середовища зарубіжного українства готові прийти на допомогу своїм партнерам у минулому. Як останній приклад, можемо назвати влаштування виступів у Києві та Чернігові танцювального ансамблю «Орлан» з Вінніпега, до чого причетні автори цього видання та давні симпатичні нашого Товариства з Національного хору імені Григорія Верьовки та Чернігівського міського управління культури, музею Михайла Коцюбинського.

Дотепер у наших душах живе вдячність за співпрацю сотням канадських українців, усім зарубіжним українцям на загал, з якими нас зводила доля.

Протягом 1991—1995 років двосторонні зв'язки України та закордонних українських громад досягли незанихтаних раніше масштабів. Однак в останні роки минулого і на початку нинішнього століть співпраця України з діаспорою зазнала значного спаду через вкрай обмежене фінансування, в тому числі й відповідних громадських організацій, відсутність досвідчених працівників

у цій сфері «народної дипломатії» та певне розчарування українства зарубіжжя щодо стану і можливостей незалежної України.

Кожного разу, коли летиш до Торонто чи Едмонтона, Вінніпега чи Реджайни, мимохідь згадуєш про те, скільки в цих містах побувало митців, науковців, письменників з України, відряджених Товариством. Співаки і музиканти з Києва, Львова, Тернополя, Чернівців, Полтави та інших міст брали активну участь в етнічних мистецьких фестивалях — «Фольклорамі» (Вінніпег), «Мозаїці» (Реджайна), «Фолкфесті» (Ванкувер), у Вегревілі (Альберта), Дауфіні (Манітоба), численних концертах у Торонто.

Задовольняючи прохання українських самодіяльних колективів Канади, Товариство «Україна» проводило в її різних містах семінари з народно-хореографічного і хорового мистецтва, гри на бандурі. Педагоги з нашої країни навчили нових танців десятки молодих українців, деякі з них стали керівниками відомих ансамблів.

Видатні хормейстери Анатолій Авдієвський і Андрій Кушніренко та їхні колеги провели по кілька семінарів з українськими хорами у Канаді, внаслідок чого, за визнанням канадців, значно підвищився професійний рівень їхніх колективів.

Ще у 1980 році Товариство започаткувало в університетах Вінніпега, Едмонтона, Торонто, Монреалю, Саскатуна, Оттави, Ванкувера та інших міст щорічні літературно-наукові Шевченківські читання, а згодом і симпозіуми, присвячені творчості Івана Франка, які тривали

майже 10 літ. Їх організатором виступила нині покійна професор університету Британської Колумбії Ганна Польова. З української сторони в цих заходах взяли участь відомі письменники, літературо- та мовознавці, педагоги.

Науковці України тісно співробітничали з Канадським інститутом українських студій в Едмонтоні, університетами у Саскатуні та Вінніпегу, Канадським товариством українських робітничих досліджень (Торонто — Вінніпег) та іншими інституціями.

У Канаді влаштовувалися фестивалі українських художніх та документальних фільмів, виставки образотворчого мистецтва. До речі, одна з них ще й досі не повернулася до України, зникла разом з її організатором, одним бізнесменом з провінції Квебек.

З Києва до українських бібліотек, музеїв, культурних центрів у Канаді надсилалися на регулярній основі книжки, фотоекспозиції, різні експонати.

Товариство «Україна» встановило пам'ятники Лесі Українці в Саскатуні, Тарасу Шевченку — у Тіммінсі (провінція Онтаріо), Івану Франку — у Вінніпегу, Василю Стефанику — поблизу Едмонтона.

Наші опоненти з ученими ступенями сьогодні стверджують, що до проголошення незалежності України «зв'язки були односторонніми — в напрямку діаспори». Ми наведемо лише деякі приклади, що спростовують твердження нинішніх дослідників співпраці із закордонним україн-

ством, які раніше займалися переважно критикою «українського буржуазного націоналізму» і не мали достатньо часу, аби звертати увагу на розвиток обопільних контактів.

Статистика свідчить: упродовж 1960—1995 років у кілька разів більше приїздило в Україну зарубіжних громадян українського походження, ніж виїздило за кордон представників нашої країни. Протягом більш як трьох десятиліть минулого століття у Києві, Львові, Івано-Франківську, Одесі, Полтаві, Чернівцях вчилися, стажувалися зарубіжні українці, вивчаючи українську мову, літературу й історію, фольклор та етнографію, вдосконалюючи свої вокальні та музичні здібності, опановуючи фах хормейстера чи хореографа. Кількість стипендіатів Товариства «Україна» у період 1960—1994 років становила більше 1300 осіб, приблизно кожен третій з них був громадянином Канади.

Канадські українці брали постійну участь у наукових конференціях, стажувалися в закладах нашої Академії наук, університетах Києва, Львова, Чернівців.

Щороку в Україні влаштовувалися семінари для канадських вчителів з питань педагогіки, української мови та історії, а також курси української мови для студентів з Північної Америки, семінари з хореографії та хорового мистецтва.

Чимало канадських українських колективів і окремих виконавців виступали з концертами в різних містах України. Це, скажімо, хор імені Олександра Кошиця, хор «Гагілка», музичний ан-

самбл' імені Тараса Шевченка, танцювальні ансамблі «Полтава», «Орлан», «Кобзар», «Русалка», співаки Йосип Гошуляк, Лілея Волянська та багато інших.

Чотири рази, наприклад, виступав в Україні хор з Вінніпега імені Олександра Кошиця під орудою талановитого хормейстера Володимира Климива. Цей колектив перебував у дружніх відносинах, творчих контактах з нашим славетним хором імені Григорія Верьовки та його художнім керівником, диригентом Анатолієм Авдієвським. Митці Києва і Вінніпега мали навіть спільні концерти у столичній філармонії. Канадський хор увійшов в історію взаємин між так званими західною та східними діаспорами. Уперше заокеанський колектив через Україну встановив контакти зі Спільною українців Придністров'я (Республіка Молдова) і виступив з концертами у прадавньому українському селі Рашкові та в місті Рибниці, в яких половина жителів є автохтонними українцями.

У Києві, Львові, Тернополі та інших містах експонувалася велика виставка творів канадських художників українського походження. Крім того, в Україні були влаштовані експозиції полотен окремих майстрів пензля.

Ще в 1982 році Товариство «Україна» з допомогою київської студії «Укркінохроніка» за участю нині покійного режисера і актора з Вінніпега Джона Пірса (Пішнюка) випустило повнометражний документальний фільм англійською мовою «Україна — земля моїх предків», який широко демонструвався по телебаченню Канади.

Товариство «Україна» виступало посередником у встановленні ділових контактів між канадськими бізнесменами-українцями і зовнішньоторговельними організаціями, об'єднаннями і підприємствами України. У 1989 році у Києві відбулася конференція «Україна — Канада: спільні підприємства». Але подальша співпраця у цій галузі успіху не мала.

Протягом другої половини 1980-х і на початку 1990-х років в Україні відбувалися тури «Спадщина» з круїзами по Дніпру, ініційовані Товариством «Україна», Товариством об'єднаних українських канадців та Робітничим запомоговим товариством. Так, наприклад, під час туру «Спадщина—91», присвяченого 100-річчю першопоселень українців у Канаді, канадські українці побували, зокрема, у селах Небилів та Нижній Березів на Івано-Франківщині, де встановлено пам'ятник на честь Івана Пилипів та Василя Єленяка, які, зійшовши з пароплава «Орегон» на берег у порту Галіфакс, започаткували масову еміграцію з України до Канади.

У 1990 році у київському видавництві «Дніпро» вийшли друком спільні праці українських та канадських науковців українського роду, присвячені історичним зв'язкам України з українською етнічною групою у Канаді. Щоправда, до проголошення незалежності в Україні досить мало друкувалося творів канадських українських письменників.

У 1989 році Товариство «Україна» виступило ініціатором встановлення зв'язків Канадсько-

української бейсбольної ліги з профспілковими бейсбольними клубами України. Разом з профспілками в тому ж році українській бейсбольній команді з Торонто було влаштовано поїздку по нашій країні з проведенням товариських матчів. 1990 року у Канаді побувала збірна України з бейсболу.

Усього не пригадаєш. Звичайно ж, ми навели далеко не всі приклади двостороннього руху через океан, який ніхто не в змозі був зупинити. Це було закономірне тяжіння канадських українців до землі, де проросло коріння їхнього роду, і водночас прагнення України, хоч і не підкріплене належним чином державою, дати можливість їм відчувати себе українцями.

А що ж сьогодні? Як це не парадоксально, але з колапсом світового комунізму, з постановням незалежної України обопільні зв'язки між нашою державою та українською громадою Канади стали екстенсивними, втратили колишню системність, регулярність обмінів.

Це наша точка зору, побудована на порівнянні з недавніми часами. Ми б абсолютно не хотіли, щоб читачі сприйняли ці рядки як ностальгію за минулим. Але є реальні факти, які відображають об'єктивні явища без жодних емоцій.

Супроти початку 1990-х років у нас стало значно більше громадських об'єднань, котрі проголосили метою своєї діяльності розбудову зв'язків з діаспорою, її консолідацію. Центр такої співпраці, за нашими спостереженнями, нині перемістився з Києва переважно до західних областей, науко-

вих і навчальних закладів, де менше декларацій і більше практичної роботи.

А як же в Канаді? Наш погляд з Києва. Різноманітних зв'язків з Україною теж за останні роки поменшало, знизився інтерес молодших поколінь канадських українців до землі предків, особливо серед тих, хто під час перепису населення заявив про своє багатоетнічне походження. У нас склалося таке враження, що ця категорія тамтешньої діаспори не живе українським культурним життям, не бере участі в громадських організаціях.

Навіть багатолітній партнер Товариства «Україна» Товариство об'єднаних українських канадців уже кілька років після свого з'їзду в 2001 році практично припинило зв'язки з Україною. У нього, так нам здається, загалом відсутня конструктивна мета у нинішньому столітті.

Ми познайомилися з матеріалами конференції Української вільної Академії наук, що відбулася кілька років тому у Вінніпегу. Учасники того зібрання дійшли висновку про зниження впливу канадського політичного українства. Із четвертої українська етнічна група стала дев'ятою у рейтингу впливових угруповань канадського суспільства. Ще один діагноз науковців стосується тенденції до посилення неоднорідності українського етнічного середовища. За цим параметром воно може претендувати на роль лідера серед численних національних формувань у Канаді.

Нашу увагу привернули такі твердження співробітника Центру з вивчення проблем Росії та

Східної Європи при Торонтському університеті Тараса Кузьо: «У Канаді українці мають помітний вплив на місцевому рівні (вони досить впливові в Торонто і в степових провінціях), але незначний — на федеральному щаблі. Проте українські канадці досі вважають себе могутньою силою в Канаді і цей їхній імідж визнається за кордоном» (переклад з англійської.— Авт.). Справді, ми не раз переконувалися в тому, як багато українських об'єднань, що виникли на пострадянському просторі, беруть собі за взірець систему організації української громади у Канаді.

В Едмонтоні в одному з видань ми прочитали великий вірш «Українські канадці». Його автором є незнайома нам Ольга Доріш. Останні рядки цього твору в перекладі українською, вселяють надію щодо морального здоров'я української громади: «Українські канадці досягли успіхів, бо прагнули цього. Їхня віра, працелюбність і натхнення — це внесок у світове визнання Канади».

ЛЮДИНА,
ПРО ЯКУ
СКЛАДАЮТЬ
ЛЕГЕНДИ

Автори від самого початку хочуть застерегти читачів, що вжите у заголовку слово «легенда» в жодному разі не означає що-небудь вигадане, неправдиве.

Назвіть десь у київському гурті знавців віддавна відомих канадських українців прізвище Маковецький, то відразу ж почувете: «це наш заокеанський мільйонер», «людина, яка на одних варениках заробила мільйон доларів», або ще й таке: «а у нас мільйони вареників зліпили, з'їли, а грошей чортма».

Досить серйозна київська газета нарис про Володимира (Уолтера) Маковецького закінчила закликком: «Вчіться, люди, з вареників робити долари!».

А одного разу, наприкінці 80-х років минулого століття, на засіданні правління по-

важної української громадської організації дискутувалося питання можливості відкриття у Києві підприємства з умовною назвою «Український вареник з Канади». Більшість вирішила непатріотичним запозичувати у канадців технологію серійного виробництва продукту, що є незмінним складником національної гордості.

Та це ще не все. У 1998 році група київських спиритних кінематографістів закидала Володимира в Едмонтоні факсами з проханнями фінансувати виробництво телефільму для України про Маковецького та його фірму «Херитдж фудз лімітед» з метою «зростання її престижу, збільшення інтересу до неї з боку потенційних споживачів і уряду». Герой нашої розповіді познайомив авторів зі змістом факсограм. Відповідь з Альберти була такою: «...моя фірма вже такий престиж у Канаді має, що фільм їй не допоможе... Якщо ж власне населення не буде підтримувати своїх власних підприємців, а буде і далі панувати принцип — «хай буде гірше, зате імпортне», то Україна ніколи не подолає економічну кризу і безробіття. Саме народна преса, радіо та телебачення повинні показувати шлях до майбутнього: не купівлею цінних імпортованих товарів, ліцензій, а підтримкою своїх підприємців, свого народу, своєї держави — ось тоді й буде справжня незалежність України. Я живу і працюю в Альберті. Тут мої діти й онуки, то ми всі, перш за все, купуємо все, що зроблене в Альберті, потім — у Канаді загалом, і вже після всього — зроблене в США чи в інших країнах. Ми навіть організували асоціацію, гаслом якої є:

«Підтримуй все, що зроблене в Альберті». Ось це є прикладом вболівання за свою країну, за країну, в якій ти живеш. Я так вважаю».

Така життєва точка зору стовідсоткового канадійця з українським корінням, народженого в 1926 році в маленькому містечку Лак Белв'ю в родині селян-заробітчан із Західної України.

З автобіографічної публікації Володимира Маковецького «Нарис про життя й перипетії сім'ї Маковецьких»:

«Лак Белв'ю практично було полігоном для всієї родини Маковецьких, де вони набиралися досвіду, розуміння, здатності з оптимізмом боротися з труднощами. Сім'я процвітає тому, що вийшла з громади Лак Белв'ю. Цей період формування особистостей викликає у нас ностальгічні почуття».

Дід Володимира — Михайло, родом із села Коцюбинці на Тернопільщині, прибув до Канади в 1907 році. Через п'ять літ на зароблені ним кошти подолали океан його дружина Анна з синами Йосипом — Джо (батьком Володимира) та Григорієм — Гаррі. Так почалася канадська частина саги Маковецьких. Михайло, як і багато інших українців із Західної України, були громадянами Австрії. З початком Першої світової війни в Канаді їх вважали ворожими агентами.

«...Коли канадський уряд оголосив усіх іммігрантів, котрі мали австрійські паспорти, підданими ворожої країни, мого діда звільнили тому, що він працював на залізниці. Він вважався підозрюваним і не міг працювати на залізниці. Його

вигнали з роботи, але дали можливість вибирати: чи йти до концентраційного табору, чи на обійстя в Північній Альберті. Дід вибрав обійстя».

У 1913 і 1914 роках родина поповнилася ще двома дітьми, народженими в канадських степах, — Джоном і Марією. Згодом на світ з'явилися Майк і Дмитро. Династія Маковецьких розросталася. Дід Михайло здійснював задуманий ним план — кожному сину свій наділ землі, так званий гомстед.

Володимир з гумором згадує про свого батька:

«...Джо працював у бригаді містобудівників. У нього була одна слабкість — гра в покер. Його друзі вмовляли не сподіватися на великий виграш, але Джо не хотів їх слухати. В день зарплати Джо вислав додому маленьку суму грошей, решту ставив на банк у грі в покер. Дуже швидко він витрачав усі зароблені гроші і самотньо чекав наступної зарплати.

У 1925 році після чергового великого програшу в покер і розчарування у зв'язку з тим, що не одержав обіцяного підвищення, Джо залишив роботу містобудівника і повернувся додому до Лак Белв'ю. 7 липня 1925 року він одружився з Ентонією Бережанські. Вони з допомогою всієї сім'ї побудували зруб, щоб жити в ньому.

У 1926 році Джо намагався поліпшити своє економічне становище. Він взяв в оренду всю оброблену землю, яка була по сусідству, приблизно 90 акрів. Він купив насіння і посіяв його, повний надій на врожай. Автор цих рядків народився 1 червня 1926 року. Батько згадував, що у цей

день він сів зерно, яке не дало ростків аж до середини вересня. Тоді була засуха, щоправда, не така страшна, як у 1919 році. Джо навіть не вдалося зібрати стільки ж зерна, скільки він посіяв. Наскільки я пам'ятаю, це був перший і останній раз, коли Джо брав землю в оренду».

У 1937 році у Джо і Ентонії було шестеро дітей. Одна дочка померла у 1928 році через три тижні після народження. В 1951 році з'явився Дарвін. На той час необхідно було мати освіту. Після виборів 1935 року провінційний уряд запропонував збільшити шкільні райони, щоб поліпшити рівень освіти. Джо Маковецький, як і інші провідні особи округи, побачили в цьому можливість дати вищу освіту своїм дітям.

«Час йде вперед і ні на кого не чекає»,— сказав філософ. Так було і з родиною Маковецьких. Один за одним вони залишали рідне гніздо, щоб звити своє власне. Володимир залишив ферму у 1956 році і почав працювати на станціях обслуговування в Едмонтоні.

Володимир виховувався батьками в дусі патріотичної відданості Канаді, рідній Альберті, пожиттєвої любові до історичної Батьківщини, землі, знаної ним з початку з розповідей вдома, а пізньої лише тоді, коли йому виповнився 31 рік.

Дорогу через океан Володимиру проклала громадська діяльність. Ще хлопчаком він стає членом Федерації канадсько-української молоді, згодом її головою. В 1957 році у складі делегації Канади Володимир бере участь у Всесвітньому

фестивалі молоді і студентів, що тоді відбувався у Москві.

Після фестивалю владні чиновники, у порядку винятку, дозволили групі канадійців українського походження відвідати країну своїх батьків. Володимир пригадував, що на нього, молоду людину, котра виросла на фермерських поселеннях, справили велике враження Київ, Львів.

Вдалося кілька днів побувати в селах Тернопільщини — батьківському краї. Родичі та їхні сусіди зустріли заморського гостя за найкращими місцевими традиціями. «Забавлялися цілу ніч, — розповідав Володимир, — поспав лише годину, а на ранок до хати прийшли за мною міліціонери». Перше близьке знайомство з представниками влади закінчилося для розважливого канадійця цілком благополучно, якщо враховувати тогочасну заборону іноземцям відвідувати сільську місцевість.

Автори пам'ятають про ті роки, коли українські села, особливо в західній частині, були оголошені майже стратегічними об'єктами, забороненими для відвідин іноземними громадянами. Нам і нашим колегам з Товариства «Україна» доводилося тоді не раз умовляти представників місцевої влади дозволити побувати зарубіжним українцям на їх малій батьківщині, побачити оселі своїх предків, зустрітися з рідними. То ж жителі США, Канади, інших західних держав здебільшого неофіційно, напівлегально, групами і поодинокі потрапляли до сіл, де їх частенько відшукували міліціонери і, штрафуючи за порушення нео-

опублікованих відповідних законів чи постанов, відправляли до міських готелів.

Володимир був піонером серед заокеанських українців щодо гостювання в сільській місцевості і знайомства з нашою міліцією. До того ж він мав і суттєві переваги над своїми співгромадянами, котрі мріяли походити стежками далекого дитинства.

Будучи членом Товариства об'єднаних українських канадців (ТОУК) — громадської організації трудових іммігрантів та їхніх нащадків, що була у певні часи ідейно близькою до компартії Канади, Маковецький вступає до її лав. Оскільки комуністи Канади, як і інших країн, тісно співпрацювали з комуністичною партією Радянського Союзу, то деякі з них, молоді за віком, котрі володіли російською чи українською мовами, відраджалися на навчання до Москви, до Вищої партійної школи (нині — це Академія суспільних наук). Володимир і сьогодні не приховує цього факту зі своєї біографії, а й навіть пишається тим, що зміг оволодіти основами багатьох наук, у тому числі й економічної. Це потім згодилося йому у бізнесі й громадській роботі.

У 1960 році ректор партійної школи посприяв йому в поїзді до сіл Тернопільської області, де народилися батьки. Відтоді він ще кілька разів у різні роки зустрічався зі своєю сільською ріднею. Простий у спілкуванні, комунікабельний, з веселою вдачею, добре обізнаний ще змалечку з фермерською працею, швидко знаходив спільну мову з нашими колгоспниками. Володимир абсолют-

но не був схожим на гостя з далеких країн. Він був своїм, здавалося, ніби народженим тут, на тернопільській землі.

Якось рідна тітка попросила: «Забери мене до Канади». На що Володимир відказав: «У нас не є просто, в Канаді — безробіття. Ти маєш професію, роботу, працюєш в Україні. Можу допомогти з технікою». Така його житейська філософія, що зводиться до звичайної формули — «легкого хліба у світі не буває».

Займаючись громадською роботою, працюючи в українській книгарні в Едмонтоні, Володимир почав задумуватися над власним підприємством. У нього виникла ідея продукувати в країні етнічні харчові продукти. За допомогою радянського торговельного представництва в Канаді, Маковецький закупає в Україні, на Сумщині, автомати для виробництва пельменів і власноручно переробляє їх на машини для серійного виготовлення вареників. Через деякий час до Едмонтона приїхали його колеги з Сум, побачили трансформовані механізми і «дивувалися, мов діти».

У 1972 році Маковецький засновує фірму «Херитидж фудз лімітед», яка змінила його буття, життя сім'ї, ставлення до нього в суспільстві. Це підприємство було першим на американському континенті, яке започаткувало промислове виробництво вареників — «пирогів» (ця назва значно більше поширена в Канаді, в Північній Америці в цілому). Перші вареники були виготовлені у травні 1972 року. На думку Володимира, вони мають бути такими ж необхідними у споживанні,

як хліб і картопля. Ця ідея, переконаний він, співзвучна нинішньому часові, пріоритетам у споживанні їжі. Тим більш, що пироги мають різну начинку — картоплю, сир чеддар, цибулю, домашній сир, кислу капусту тощо. Ця продукція становить левову частку канадського ринку заморожених пирогів. Більше мільйона продуктів щодня сходять з конвеєрних ліній підприємства. Його річний прибуток перевищує 10 мільйонів доларів США. Лінії працюють цілодобово — 5—6 днів на тиждень. Такий режим роботи зумовлений високим рівнем попиту.

Філософія Маковецького-бізнесмена досить проста — орієнтація на споживачів у Канаді і США — осіб неукраїнського походження. Оскільки українці готують подібну їжу вдома. У такий спосіб значна кількість жителів континенту — представників різних етнічних груп віддає перевагу українській національній їжі. Володимир і його родина пишаються тим, що популяризують страви своїх предків серед багатонаціонального загалу країни.

Володимир здобув великий авторитет як успішний підприємець у цій галузі індустрії провінції. Ще в 1974 році він став першим президентом Товариства харчової промисловості Альберти, був членом його правління впродовж 19 років. Рада директорів Асоціації виробників харчових продуктів провінції за постійний вагомий внесок у розвиток цієї галузі промисловості у 2002 році нагородила Маковецького спеціальною відзнакою.

На коробках з виробами фірми — напис «Чімо» і усміхнене обличчя інуїта — канадського ескімоса (ми якось пропонували, аби марку підприємства прикрашало завжди привітне обличчя самого Маковецького, але він переконаний, що бренд з лицем невідомого ескімоса більше привертатиме увагу покупців, ніж його типовий образ українського фермера).

Володимир повідав про походження слова «чімо». Колишній прем'єр Канади П'єр Еліот Трюдо у пошуках загальнонаціонального тосту запропонував ескімоський вислів «чімо», що означає на їхній мові «дружба». Так говорять інуїти, коли зустрічаються один з одним на льодах під час полювання. Раніше замість ескімоса на коробках з пирогами і голубцями красувалася українська дівчина у національному вбранні. Стовідсоткові канадські українці були задоволені: «Бач, хоч і комуніст, а пропагує українську їжу».

Нині Володимир значно менше займається бізнесом, віддаючи перевагу громадській роботі, з якою, щоправда, не поривав усе своє життя. Виконавчим директором компанії, яка має 50 членів, 200 постачальників продукції, став син Джо (Йосип). До речі, в місцевій пресі відзначалося, що знаменита команда — батько і син Маковецькі є найбільш успішною в харчовій індустрії Альберти. Працюючи на землях східно-центральної частини провінції, Володимир звик дотримуватися ще із фермерських часів найвищих стандартів якості. Джо володіє абсолютно точними знаннями динаміки ринкового розвитку. Маковецький-мо-

лодший стверджує, що підприємство зорієнтоване на широке коло покупців і їх залучення є частиною бізнесу. Тому, вважає він, необхідно постійно дбати про привабливість продукції нашого підприємства.

Маковецькі задоволені своїм співробітництвом з компанією «Ейр Кенеда», яка включила їхні пироги до меню на рейсах між Торонто і Оттавою, Торонто і Галіфаксом.

Володимир Маковецький входить до 50 впливових представників ділових кіл Альберти. Журнал «Альберта Венчер» відзначає, що його фірма щороку випускає понад 2 мільярди пирогів. Це видання наводить висловлювання бізнесмена: «Я вважаю, що треба завжди бути чесним і з повагою ставитися до інших. Я не прихильник швидкого збагачення, тим більш за рахунок інших. Я ніколи в житті не працював заради грошей, і все ж досяг успіху. Я впевнений в собі. Я нічого не боюся, навіть податківців».

У родинному підприємстві працюють також дружина Айлін і донька Пет. Інша донька Діана закінчила Лондонський університет, грає в оркестрі на скрипці, свого часу навчалася за стипендією Товариства «Україна» в Івано-Франківському педагогічному університеті.

Улюблениця батька Діана захистила у січні 2004 року дисертацію на здобуття звання доктора філософії з вельми серйозною назвою — «Спонтанно сформовані спільноти та їхній вплив на процес і практику освіти». Авторка цієї філософської праці, а наукові підходи до розв'язання

суспільних проблем вона студіювала в Івано-Франківську, поставила перед собою потрійну мету. По-перше, сформулювати і визначити характерні риси спільнот. По-друге, розробити філософську концепцію самого поняття спільноти. По-третє, розглянути тенденцію спільнот до постійних змін у світлі сучасних соціальних умов, які існують у школах, загалом у суспільстві.

Син Джо, який сьогодні є провідним бізнесменом у харчовій індустрії Альберти, у дитячі роки відпочивав у колишньому міжнародному юнацькому таборі «Молода гвардія» біля Одеси.

Діти знають і люблять Україну, а їхній батько продовжує вболівати за її економіку.

У 1989 році Володимир Маковецький бере участь у конференції «Україна — Канада: спільні підприємства». Конкретним результатом його поїздки стало створення в 1990 році першого українсько-канадського спільного підприємства «Суми Фудз». Вкладені ним інвестиції не принесли бажаних плодів. Та він і досі не жалкує про втрачені особисті зусилля й кошти. Невдачі на незвіданому на той час шляху співробітництва з українськими бізнесменами-початківцями принесли користь для набуття досвіду. А досвід, на переконання Володимира, це той учитель, який досить дорого бере за уроки, проте ніхто не навчить краще нього.

У 2002 році Маковецький був у складі супроводу офіційної делегації уряду Альберти на чолі з прем'єром Ральфом Кляйном, яка здійснила візит в Україну на запрошення її Кабінету Міністрів.

Природна мудрість Володимира Маковецького, знання закону життя, найвищої науки, якнайкраще виявляються не лише в бізнесі, а й у громадській роботі, у керівництві добровільними об'єднаннями людей — однодумців, і не лише ідейними спільниками. Тривалий час він належить до Товариства об'єднаних українських канадців — однієї з найстаріших етнічних організацій у Канаді. Володимир був членом Крайового комітету ТОУК, його віце-президентом. З 1983 року і донині він очолює провінційний комітет організації. Маковецький входить також до Комітету Друзів Канадського інституту українських студій при університеті Альберти, правління директорів «Канадсько-української ділової ініціативи».

У 1994 році Володимир Маковецький разом зі своїми побратимами Маршаллом Александром Наєм, Джорджем Юрієм Москалем заснує Фундацію української спадщини Альберти.

А історія виникнення Фундації починалася так. Володимир несподівано став одним із розпорядників фінансової спадщини своїх знайомих — родини Кифоруків. Це був 1993 рік. Тоді й з'явилася ідея використати кошти виключно на збереження українськості в рідній провінції, зокрема, на те, аби, за словами Маковецького, допомогти молоді затримати українську культуру, пізнати історію України, їхати вчитися в Україну, розвивати культурні зв'язки.

Щороку громадська Фундація виділяє по тисячі доларів на підтримку добре знаного музею «Село української культурної спадщини» біля Едмонтона.

За рахунок видатків Фундації у 2003 році у Києві вийшла перша книга «На скрижалях історії» із серії «Україна — Канада: історія та сучасність». Цей унікальний майже 900-сторінковий збірник документів, підготовлений Інститутом історії Національної академії наук України при підтримці, насамперед, Фундації, державних архівних закладів, Міністерства закордонних справ, Служби безпеки України (архіви колишнього КДБ стосовно зв'язків із закордонними українцями), вмістив уперше опубліковані матеріали, що висвітлюють найяскравіші сторінки політичних, культурних та наукових взаємовідносин України та української громади Канади протягом 1940 — 1980-х років.

Книга відкривається вступними статтями голови редакційної колегії, видатного українського вченого, академіка Петра Тронька, а також її членів — керівників Фундації української спадщини Альберти Володимира Маковецького, Юрія Москаля та Маршалла Ная. Їхня наукова публікація, що має характер ретроспективного огляду обопільної співпраці майже за столітній період української спільноти Канади, зокрема, ТОУК з Україною, є достойним внеском в історію досліджень змісту та цілей взаємних контактів між людьми на різних континентах. Нам, авторам, запам'ятався заключний висновок наших канадських друзів, що ставить у залежність зв'язки з Україною від «її успіхів у боротьбі за утвердження в світі справді незалежної, суверенної та процвітаючої держави».

Книга здобула однозначну позитивну оцінку в Україні і, як відомо авторам, неоднакові відгуки в Канаді. Дехто з колишніх однодумців у Вінніпегу хоче забути про багатолітню взаємну співпрацю з Україною, бо сьогодні неприязно ставиться до будь-яких активних контактів з історичною Батьківщиною, тому з неприхованою злістю зустрів вихід документального збірника, наділивши президента та директорів Фундації незугарними епітетами.

Та Володимир Маковецький, як і його соратники Юрій Москаль та Маршалл Най, не звертають уваги на недружелюбні закиди і мають намір профінансувати видання наступних книг з цієї серії.

Фундація надала допомогу в придбанні будинку для майбутнього Генерального консульства України в Альберті, планує і надалі співпрацювати з Канадським інститутом українських студій, фінансуючи дослідження історії поселення і сучасного буття українців в Альберті.

Плани у Фундації, як розповідав Володимир Маковецький, далекосяжні. Це і заснування стипендій, грантів як винагород за досягнення в науковій діяльності в Україні й Канаді з питань українського мовознавства, історії та географії двох держав. Це і закупівля друкованих і недрукованих творів та предметів мистецтва, пов'язаних з Україною й українською спадщиною Канади, для передачі їх до бібліотек, архівів, музеїв та художніх галерей. Це і спонсорування викладання дітям української мови, історії та національних

традицій у школах, літніх таборах і клубах. Це і фінансування організації виставок українських художніх виробів, а також музичних і танцювальних виступів тощо. Такі сьгоднішні громадські турботи Володимира та його друзів. Їхні душевні уболівання підкорені одній високій меті, аби Україну знали і шанували в Канаді.

Володимир часто замислюється над тим, як надовго збережеться українська ментальність у Канаді. Адже в українському середовищі, як і в інших етнічних групах населення країни, все більше змішаних шлюбів. Його син Джо одружився з дівчиною зі Швейцарії. Її батько — іспанець, мати — голландка. Маковецький непокоїться тим, щоб його онуки мали бодай якусь децицю українськості.

Але, зрештою, Володимир почуває себе щасливою, самодостатньою людиною, яка пишається тим, що здійснила багато конкретних дій для зведення віртуального мосту між Канадою та Україною з постійним двобічним рухом.

Володимир цілком поділяє філософський роздум знаменитого англійського розважливого письменника Джонатана Свіфта, що зводиться до такої сентенції: «кожен, хто може виростити два колоски замість одного, дві травинки там, де раніше росла лише одна, більше заслуговує на повагу перед людством і виявляє значну послугу своїй країні, ніж ціле плем'я політиків, разом узятих». Герой нашої розповіді — саме така людина, абсолютний прагматик, ворог навколополітичної демагогії, який ставить собі конкретну ціль і прагне її досягти.

На час підготовки до друку цієї книжки у Києві тривав конкурс проектів художньо-архітектурної композиції «Український вареник». (До речі, подібна споруда — кам'яний вареник на виделці вже давно височить у містечку Глендон в Альберті). І думається нам, що біля майбутнього пам'ятника в центрі столиці кожен з тих киян, котрий бодай чув про Володимира Маковецького, зупиниться і згадає добрим словом про «Містера Вареника».

МІНІСТР, ЯКИЙ ПИЩЕ МУЗИКУ

Едмонтон. 20 лютого 2004 року. На цей день герой нашої наступної розповіді Джін (Євген) Звоздецький призначив нам час для інтерв'ю. З міністром соціального розвитку Альберти, заступником лідера урядової палати провінційного парламенту ми зустрічалися ще раніше — і в Канаді, і у Києві. Були ознайомлені з його біографією. Має 56 років. Народився в сусідній провінції Саскачеван. Закінчив університет Альберти, має ступінь бакалавра мистецтв і освіти, вчився також на університетських курсах громадської адміністративної роботи. Всебічно освічена, обдарована, комунікабельна людина, класичний представник канадської еліти інтелігентів, справдешніх інтелектуалів. Здобув незаперечний авторитет

у місцевій українській громаді, де з повагою рекомендують його як «провідного міністра». Отже, це той випадок, коли велич країни, за словами одного з колишніх американських президентів Вудро Вільсона, визначається величию її громадян. Але ця поважність подібна до гори — до неї веде стрімке і важке сходження. Євген Звоздецький працював учителем, адміністратором, займався невеличким бізнесом на будівництві, був виконавчим директором Фондації культурної спадщини Альберти, членом правління різних провінційних громадських об'єднань. Нас вразив реєстр його зайнят'я й уподобань у минулому і нині, викликав здивування діапазон сьогоденних обов'язків міністра. Це — права людини, громадянство, піклування про жінок, турбота про інвалідів. Це і розвиток мистецтва, культури, багатокультурності, а також бібліотек, музеїв, архівів, спорту, охорона історичних пам'яток, парків, заповідних зон та багато іншого, пов'язаного з якістю життя населення провінції. До речі, найголовніші міністерські повноваження зазначені на його візитній картці.

У розмові з нами Євген Звоздецький підкреслив, що чимало своїх обов'язків він реалізує з допомогою осіб, які добровільно виконують певну громадську справу. В Альберті, як і загалом у Канаді, здійснюється спеціальна політика підтримки і заохочення волонтерів. Свого часу ним був і сам міністр. В одному з номерів видання Міністерства «Коннекшинз» («Зв'язки». — Авт.) Звоздецький пише: «Я завжди вірив, що волонте-

ри є одним з найцінніших ресурсів провінції». Він зазначає, що їхня «щедрість є духом жителів». Понад 70 відсотків дорослих альбертійців бере безкорисливу участь у цьому русі, «віддаючи свій час і енергію для поліпшення якості життя інших».

Ми звернули увагу, що на столах у Міністерстві стоять чашки з категоричним написом «Волонтери — це все».

Під час інтерв'ю Євген Звоздецький був максимально відвертим і щирим.

— Що Ви знаєте про свій родовід?

— Я знаю, що з татового боку я вже третя генерація, що народжена тут, на канадській землі. А з маминого боку, здається, я вже четверте покоління. Наші предки приїхали з України — з Буковини і Галичини. Я вже туди пару разів їздив і знову відвідав родичів. Я дуже горджуся тим, що я є канадець українського походження.

— На Ваш погляд, Ваша родина є типовою для українських сімей в Канаді?

— Напевно. Але ми є типові тільки з того боку, що ми є дуже тверді типові українці. Наша родина завжди підтримувала і далі підтримує не тільки нашу рідну мову, але також усі наші традиції, і всю нашу культуру. Ми були дуже-дуже і далі є ще активнішими у нашій громаді, коло церкви, в різних артистичних ансамблях.

— Як Ви стали міністром? Як Ви зробили кар'єру?

— Це вже інакша історія (сміється). Я, часом, сам не знаю, як все це сталося. Але коротко сказати — десь так у 1993 році один чоловік, що

тут дуже цікавився політикою, мене попросив піти на вибори, стати депутатом провінційного парламенту. І я вийшов на ті вибори, і мені успішно все вийшло. Може п'ять років пізніше після всього того я став членом уряду в Альберті, заступником міністра охорони здоров'я і рік пізніше, у 2001 році, мене попросив прем'єр Кляйн взяти головну позицію як повний міністр, скажімо, відносно громадських справ. Отже, зараз я є міністром цього департаменту і доглядаю бюджет, десь так приблизно 700 мільйонів доларів, і пробую якнайкраще гарно пописатися як добрий канадець українського походження, але також як добрий твердий альбертієць, що дійсно дбає про ті різні справи під моєю парасолею. Отже, я став міністром через благання і прохання нашого прем'єра.

— Ми знаємо з наших зустрічей, численних бесід протягом років з представниками української громади, що вони завжди пишаються тим, що ось наш представник є у федеральному парламенті чи в провінційних урядах, законодавчих органах. Пересічні українці в Канаді сповнюють гордоців, що з громади люди вийшли і займають високі позиції. Чи Ви відчуваєте у зв'язку з цим, як українець, якусь додаткову відповідальність перед виборцями, перед урядом, перед українською громадою?

— Та певно. Я пишаюся не тільки тим, що мені сталося. Але я також пишаюся й другим — перед канадськими українцями за їхню обслугу. Я мушу сказати, що для мене це є трохи спеціальний

гонор, бо я знаю, як твердо наші предки працювали, як вони перший раз приїхали до цього нового краю, і я знаю трохи про нашу історію не тільки в Канаді, а й також в Україні, знаю і відчуваю ті труднощі, що наші предки переживали. Щоб стати не тільки депутатом, або ще досягнути такого ступеня, де ви маєте нагоду служити як міністр у парламентській системі, це є для мене окремо дуже високий гонор. Але також я хочу сказати, що я вдячний моїм батькам за те, що вони нас не викинули відносно нашої рідної культури. Це було абсолютно перший пункт нашого виховання, як синів і дочок української крові. Я дуже відчуваю все те, що треба робити для всіх і пробую якнайкраще віддзеркалювати наші українські покоління, їхні труди і мрії.

— Ви як член Уряду Альберти, міністр задоволені розвитком взаємовідносин Вашої провінції з Україною?

— Ми створили ці відносини кілька років тому, а в 2002 році наш прем'єр їхав на Україну, я з ним їхав, і це був історичний момент. Бо це був перший раз, що альбертійський прем'єр будь-коли відвідував Україну. І це треба скласти в контексті, що в Альберті десь 10 процентів наших людей є українського походження. Маємо тут трохи більше 3 мільйонів людей в Альберті, приблизно 300 тисяч є українського походження. Ми маємо дуже гарні стосунки з Україною, зокрема, після 1991 року. Через те що ми створили тут унікальну групу під парасолею про-

вінційного уряду, яка називається Дорадча рада відносно українсько-альбертійських відносин. Ми маємо багато добре вишколених вчених, працьовитих людей з громади, що сидять разом зі мною в цій Дорадчій раді. Ми пробували зближати наші стосунки з Україною не лише на культурній ниві, а також на економічній, бізнесовій ниві. Це дуже важне для України і Альберти. Маємо приблизно 7 різних департаментів, міністрів, що якимось долучені до справи з Україною. І будемо мати ще дальші нагоди, бо прем'єр уже публічно сказав, що він ще хоче їхати знову в Україну, щоб ще краще зблизитись з Україною, українськими справами. Ми можемо вчитися один у другого. Україна також має багато добре вишколених, працьовитих людей, чимало ідей, Україна також має потреби. Наші стосунки є дуже важні для альбертійців, також для українців на рідній землі. І ми маємо протокол намірів, що торкає 4—5 областей в Західній Україні. Це добрий початок. Там будуть різні висліди, що стосуються, наприклад, фермерської праці, наукової праці, нафтогазу. Це Дорадча рада очолює і доглядає. Ми маємо високі надії на проекти, добрі відгуки з України.

— А в інших провінціях Канади будуть створюватися подібні структури, як Ваша Дорадча рада?

— Саскачеван вже має щось подібне. Думаю, що й Манітоба має або буде мати. Я не думаю, що Альберта є унікальною, але ми трохи більше тиснемо зараз. І це не те, що я сам себе хвалю,

але мати міністра, що сидить в Дорадчій раді як співголова, це дуже-дуже впливова подія. Ми маємо також чудових провідників, що ми вичерпали з громади, університету. Це — чудові люди. Як вони вже підкотили свої рукави і готові працювати, то, значить, ми маємо добрих партнерів, з ким будемо працювати.

— Юрій Москаль висунув пропозицію щодо можливого створення в Україні подібної до Дорадчої ради урядової структури зі зв'язків з Альбертою чи Канадою в цілому. Яка Ваша думка з приводу цього?

— Якщо ми ідемо на візитації, то один рівень уряду зрівняється з другим. Ми шукаємо таку дорадчу раду в Україні, з котрою ми могли б спілкуватися. Ми, дійсно, хочемо там бути разом, друг другу допомогти. Пам'ятайте, що ми маємо проекти, що розпочалися десь у 1993 році. Я маю на думці поміч, що ми подали людьми, ресурсами, фінансово, скажімо, для допомоги з системою судів. Всю апаратуру уряд Альберти подарував Україні. Ми час від часу надаємо фінансову допомогу, коли трагедія, наприклад, у Львові.

— Наступного року Альберті виповнюється 100 років як провінції. Як відзначатиметься цей ювілей?

— Десь 15 років тому бувший прем'єр нашої провінції створив таку думку — відкласти один день у лютому, де ми б святкували День родини. І це є провінційною вакацією. Це дає приклад віддзеркалювати важність родини на загал. Тепер ми також вступаємо у наші столітні уро-

дини, як провінція. Це буде в 2005 році, першого вересня. Ми будемо святкувати цілий рік. Я відповідаю за ту програму як міністр. Ми вже витратили десь 200 мільйонів доларів, щоб допомогти різним групам по громаді, або різним містам чи центрам, щоб вони могли здійснити будь-які проекти. Вони будуть будувати різні локальні центри — чи то буде для хокею, чи для плавання, різних спортів, чи то буде для громадських справ, артистичних, культурних речей. Ще додатково дали грошей різним групам, щоб вони могли святкувати у своїй громаді — як місто чи село, чи індіанське плем'я. Ми також будемо мати різні альбоми, фільми, радіопередачі цілий рік. Маємо також високу надію, що наша королева з Англії також приїде. Наша думка є додати до провінційного музею один будинок, щоб віддзеркалювати нашу альбертську історію в канадському контексті. Маємо також новостворений архів, підтримуємо наш музей «Село української культурної спадщини».

— Ми передивились Вашу біографію. Ви належите до товариства композиторів, авторів, музичних видавців Альберти. Ми здавна знаємо про танцювальні ансамблі «Шумка», «Черемош». «Шумка» в США виступала на якихось імпрезах свого часу, добре репрезентувала і репрезентує українську хореографічну культуру в Північній Америці. Хотілося б знати про Вашу роль у минулому у становленні цього колективу. І чи Вам вдається на посаді міністра знаходити час для подальшого вдосконалення Вашого мистецького хисту?

— Дуже дякую за ці теплі слова, бо вони дійсно зігріли моє серце. Я почав танцювати з українським ансамблем «Шумка» з 1963 року. Танцював і працював десь так 6 років. Скажімо, мої струни завжди мене тягли до музики. Бо я з тим виріс. Ми співали завжди в авто — по дорозі чи до церкви, чи на концерти їхали, чи коло ліжка, де б воно не було... Ми завжди співали і грали на різних інструментах у нашій хаті. Це моє виховання. Але після тих шести років — як танцюрист у «Шумці», я помітив, що ми не мали таких знаних композиторів, щоб зв'язували українські пісні з канадським контекстом. «Шумка», що виставляла традиційні фольклорні танки, мусила б мати музику, щоб прикрасити ті виступи. Я взявся до музичного боку, служив як музичний диригент і композитор. Я був артистичним директором рік чи два роки, був президентом ансамблю. Почав фактично писати ті обробки. Дуже успішно все вийшло. Я також став музичним диригентом українського ансамблю «Черемош» від 1975 до 1993 року. Десь у 1984 році я став музичним диригентом і композитором для Вінніпезької групи «Русалка». І всі три їхали на Україну уже пару разів. Отже, то є гарні спомини для мене. Я дуже горджуся усім тим. Коли я почав писати музику, ми мали маленьку групу — десь п'ять музикантів. Я грав на піаніно, махав руками, головою — все на один раз. Але через кілька років ми це розвернули до вищої висоти. Тепер, переважно, «Шумка» виступає з повною симфонією. Зараз вони працюють з дуже талановитим українським

композитором Юрієм Шевченком. Хоч вони вживають і багато моєї музики. Як я писав музику, то я писав не тільки для «Шумки», «Черемоша» чи «Русалки», чи других ансамблів у Ванкувері. Я також писав кілька обробок для дітей. Скажімо, оригінальні обробки традиційних пісень, де вони могли легко відчувати ритм музики. Я горджуся тим, що це є дуже популярні музичні елементи у нашій громаді в Канаді. Я їх чув в Німеччині, і у Франції, і в Англії, і в Австралії, і навіть в Україні. То був дуже чудовий час для мене.

МОСКАЛЬ — ЛЮДИНА УКРАЇНСЬКА

Де ти бродиш, моя доле?
Не докличусь я тебе...

*З української
народної пісні*

Едмонтон. Чергове засідання вельми представницької Дорадчої ради «Альберта — Україна». Обговорюються актуальні питання співробітництва провінції з нашою державою, виробляються конкретні рекомендації, пропозиції для уряду. Якимось під час дебатів один поважний міністр звертає увагу учасників дискусії: «Ніхто так не скаже вам про Україну, як Джордж Москаль». Автори могли б додати до цієї справедливої заяви, що упродовж усього життя Москаль, хоч прозвучить це дещо патетично, свято зберігає вистраждану любов до землі своїх батьків. З Україною він пережив різні часи її історії.

У травні 2002 року прем'єр Альберти Ральф Кляйн здійснює візит в Україну. Герой нашої розповіді разом зі сво-

їм побратимом Володимиром Маковецьким — у складі супроводу делегації провінційного уряду. Ще кілька років тому про таке він не міг і думати. Але його знання про Україну, обізнаність з ментальністю її людей, діловитість виявилися потрібними для розвитку міждержавних відносин, хоч декому з читачів це може здатися пишномовним. Та насправді поради Москаля канадським урядовцям є корисними, мають практичний характер, спрямовані на те, аби рідна віднедавна провінція мала найтіснішу співпрацю з Києвом.

Рядки з біографії... Наприкінці 2003 року Джорджа Юрія обирають до провінційної ради Конгресу українців Канади (КУК), який тривалий час був ідейним супротивником його організації — Товариства об'єднаних українських канадців (ТОУК). Ще зовсім недавно він очолював ТОУК, був його президентом.

Але що ж привело його до КУК? Відповідь досить прозора — прагнення перебувати у лавах того громадського об'єднання, яке насправді активно сприяє збереженню української національної свідомості у канадців з українським корінням, підтримує зв'язки з Україною, утверджує в суспільстві її привабливий образ.

Мінливість планиди є пробним каменем для мужніх людей. У цьому вкотре переконаєшся, перегортаючи в думках сторінки біографії Москаля. Життя часто випробовувало його, било несподівано і боляче. Дивишся на його сиву, сріблясту голову і думаєш, скільки ж випало пережити цій енергійній, невсидючій людині на вибоїстій життєвій дорозі.

У 1986 році в Києві Юрія Москаля виключили з комуністичної партії за одне єдине несхитне бажання поїхати до Канади і навідати матір, котру не бачив майже три десятиліття. Тоді для нього, народженого в країні кленового листа, вихованого в любові до України, ця образлива недовіра була вкрай приголомшливою.

Психічні атаки на Юрія влаштувалися одна за одною. В її організаторів жевріла надія — раптом злякається, відступить від задуманого. За вказівкою «згори» відповідних владних структур моральні удари завдавалися у державному видавництві художньої літератури «Дніпро», де він з 1980 року тоді працював у редакції перекладів. Його прізвище було знято відразу з 14 видань, зі сторінок з переліком редакторів і перекладачів. Москаль і досі жалкує, що в «Антології української радянської поезії» англійською мовою, до виходу якої він як перекладач і редактор доклав багато праці, відсутня бодай згадка про його причетність до цієї книжки.

Тривалий час Юрій терпляче чекав на дозвіл здійснити поїздки на свою Батьківщину, адже народився він у 1938 році у містечку Валдор, у провінції Квебек. Група відомих українських громадських діячів з Торонто та Вінніпега на чолі з відомим публіцистом, нині покійним Петром Кравчуком неодноразово зверталася з петицією до української влади не перешкоджати цілком природному поруху синівського серця. Але Юрій одержав згоду разом із покаранням — забрали партквиток, позбавили роботи, змусили розлучи-

тися з дружиною. У такий спосіб радянська система силкувалася закрити назавжди перед ним шлагбаум, прищепити йому відразу до країни, де минули студентські літа, де вважав себе повноцінним громадянином. Та ці намагання виявилися марними.

Повітряна дорога з України до Канади була для Юрія устелена думками, сповненими розпачу і неспокою за майбутнє. Адже там, на Батьківщині, ще добре пам'ятають його сміливе відчайдушне поривання будь-що поїхати на землю батьків. Відтворення в пам'яті минулих років життя означало для нього майже те ж саме, що прожити їх знову.

Нелегкі роздуми про найближче прийдешнє, здавалося, подовжували час польоту. Юрій не міг і сподіватися, що мине усього кілька років і він очолить цілу українську громадську організацію, одну з найстаріших у Канаді, зі своєю суперечливою історією, але послідовною, крім останніх років, у зв'язках з Україною.

І пригадався перший переліт через океан. Шлях із Канади до України виявився занадто складним. Юрій готував себе до його подолання ще, мабуть, з дитинства, коли за допомогою батьків легко вивчив українську мову, прилучився до національного народного мистецтва. Заполонила його круговерть танцю. У повоєнні часи значна частина канадсько-української молоді була зайнята в аматорських танцювальних ансамблях. Представники старшого покоління захоплювалися хоровим співом. Батьки й діти разом виступали в концер-

тах. Майже всі українські громади в містах мали свою художню самодіяльність, масову і добровільну, і бажали зберегти Україну у своїх душах. Іммігранти чудово розуміли, що можна полишити Вітчизну, але неможливо втекти від самих себе.

У 15 своїх літ він був обраний до Крайової молодіжної ради ТОУК. У 1955 році 17-літній Юрій разом із групою своїх ровесників — танцюристів бере участь у мистецькій програмі Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Варшаві. Одержавши звання міжнародного лауреата, мчить в Україну, омріяну, неодноразово вимальовану в уяві, на перше побачення з нею, долаючи неймовірні тогочасні труднощі. Коротке спіткання — і мало не миттєве рішення — маю тут жити.

Україна дещо нагадувала йому Канаду, ті самі ліси, схожі мальовничі ландшафти, щоправда, зі слідами минулої війни, і все ж таки ця країна не зовсім збігалася з образом, створеним ще в дитинстві.

Але ця неідентичність не могла вже зупинити Юрія. Він збирається в дорогу до України, маючи намір назавжди пов'язати з нею своє життя. Поїздка до Варшави, звичайно, наблизила здійснення мрії. Водночас він розумів, що за один крок до досягнення її може зустріти незборимі перешкоди. Тому намагався передбачити геть усе, прислухаючись до різних пересторог, аби досягти бажаної цілі.

Минуло два роки. Енергійного юнака з Канади організатори наступного Всесвітнього молодіж-

ного фестивалю в Москві включили до міжнародного підготовчого комітету. То були перші спроби зайнятися громадською діяльністю, де згодом розкрився його талант провідника. Тоді з Канади до радянської столиці приїхала одна з найбільш представницьких делегацій — понад 200 осіб, переважно українці. То був перший масовий приїзд в СРСР нащадків українських іммігрантів. Уже значно пізніше їхні діти неодноразово бували в Україні — навчалися, виступали з концертами.

Після завершення фестивалю Юрій звернувся до радянської влади з проханням надати йому можливість вчитися в Україні. Зважаючи на відверту прихильність канадійця до організації всесвітнього молодіжного зібрання, Москва дозволила громадянинуві Канади поселитися у Львові.

Наступного, 1958 року в Україну повернувся і батько — Петро Москаль. Мати Юрія відмовилася їхати на свою батьківщину. Родина пережила величезну трагедію. Подружжя розлучилося. Через деякий час батько одружився вдруге. У Юрія з'явилася мачуха — радіожурналістка Євгенія.

Почав навчатися у Львівському університеті на факультеті іноземних мов. Здібному випускникові запропонували працювати лаборантом, потім — викладачем на кафедрі англійської філології. Вступив до аспірантури, п'ять років викладав «першу рідну мову» для фахівців. Водночас йому довірили брати участь у перекладі на англійську одного з популярних у минулому томів Української радянської енциклопедії, а саме тому «Україна».

У Львові до нього прийшло визнання, як до кваліфікованого перекладача. Згодом запросили на роботу до Києва, в Товариство «Україна» (Товариство культурних зв'язків з українцями за межами України), де разом зі своїм земляком Василем Білим він створив газету «Ньюс фром Юкрейн». То була найвища довіра тодішньої влади.

Та у 1976 році те владне довір'я дещо похитнулося. Юрій пише листа заступнику голови Ради Міністрів (уряду) України Петрові Троньку щодо здійснення в республіці національно-культурної політики. На це питання для публічного обговорення та епістолярних звернень було накладено у ті часи суворе вето. За порушення такого табу люди потрапляли до в'язниць з тавром «антирадянців», ставали так званими «дисидентами».

Москаль добре знав тогочасну ситуацію в суспільстві і чітко усвідомлював можливі сумні наслідки свого листа. На його щастя розправи над ним — єдиним в Україні чоловіком з прізвиськом Москаль, котрий насмівився відстоювати українськість на українській землі, не сталося. Але до списків «неблагонадійних» він, очевидно, потрапив.

У київських архівах лист Юрія зберігається. Його послання було включене і до збірника архівних документів «На скрижалях історії», виданого з ініціативи і за сприяння Москаля та соратників з Едмонта.

Автори дозволять собі процитувати фрагмент цього листа.

«Перебуваючи на Україні, — пише він, — я стикнувся з цілим рядом негативних явищ, що справ-

ляють, як на мене, так і на всіх інших, дуже приkre враження. Не хотілося би експлуатувати термін «русифікація», який широко використовується сьогодні. Однак не помічати того, що українська мова поступово витісняється з міст, університетів, інститутів, шкіл, було б невірним і несправедливим. Відверто дивує, що історія України в українських школах викладається лише на рівні факультативу, як додаток до загальної історії СРСР.

Для мене як видавця залишається незрозумілим ще одне питання. Чому українські видавництва мільйонними тиражами видають російську класику, в той час як визнані в світі українські письменники мають обмежені можливості для публікацій.

Турбує ще одне, ставлення в Україні до унікальних пам'яток, якими б могла пишатися будь-яка світова держава. В жахливому стані перебуває Києво-Печерська Лавра, в каміння перетворено гетьманську резиденцію в Батурині. І таких прикладів можна навести чимало. Невже Україна не розуміє, що таким чином вона не лише втрачає свою культурну спадщину, а й позбувається коштів від міжнародного туризму?».

Тоді Москаль ще не знав, що мине більш як чверть століття, Україна стане незалежною державою, а питання, порушені ним у листі до одного з керівників уряду, залишаться все ще актуальними, не втратять своєї суспільної гостроти.

24 квітня 1976 року чесний віце-прем'єр і знайний історик Петро Тронько написав на Москалевому посланні резолюцію: «Деякі зауваження

Ю. Москаля заслуговують на увагу. Прошу розглянути», — адресовану ряду причетних до заторкнутих проблем міністерств республіки. Але, як свідчать сьогоднішні реалії в Україні, «деякі зауваження Ю. Москаля» безуспішно розглядаються ще й досі.

...І от летить він до Канади. І газета, і видавництво «Дніпро», і листування з урядом, і вся Україна вже назовсім, без вороття, залишилися позаду. Під крилом літака з'явилися канадські арктичні безлюдні простори. Незабаром унизу побачив рідну провінцію Квебек.

У Монреалі реіммігранта з України вже очікував довготелесий місцевий тележурналіст. Наперед, мабуть, смакував від однієї думки одержати від прибулого сенсаційне інтерв'ю з викриттям режиму в Україні. Передчасна насолода виявилася марною. Один із нас був свідком того, як той самий репортер через рік намагався взяти подібне інтерв'ю у дружини Юрія — Любові Василівни, київської вчительки, якій після тривалих перипетій — нелегких дискусій у партійних органах вдалося прилетіти до свого чоловіка. В Торонто, вже за канадським законодавством, вони відновили свій український шлюб, що став ще міцнішим.

Подружжя відразу ж взяло під свою опіку Товариство об'єднаних українських канадців, яке допомогло їм знайти своє місце в українському суспільстві Канади. Від перших днів перебування на Батьківщині Юрій всю свою ініціативність (чи не найсильніша риса його характеру) скеровував на творення зв'язків з Україною.

За сприяння ТОУК, особливо за допомогою Ю. Москаля, багато хто в Україні мав змогу

здійснювати контакти з українськими організаціями Канади.

Свою діяльність у ТОУК Юрій розпочав у Торонто, в англomовному журналі «Юкрейніен Кенедіен» — друкованому виданні цієї організації, яке досить багато для того часу розповідало про різні аспекти суспільного життя в Україні, причому об'єктивно висвітлюючи наші негативи. Але журналістські рамки його не влаштовували. Вдача Москаля вимагала значно ширшого діапазону дій. Враховуючи досвід колишнього видавця, керівництво ТОУК призначає його управляючим директором фірми «Українська книга», яка, крім періодичних видань, літератури, розповсюджувала вироби народно-ужиткового мистецтва, платівки, аудіо-відеокасети, створені в Україні. Ця продукція широко розходилася по українських громадах. У ті роки фірма виступала чи не єдиним закордонним суб'єктом поширення друкованої та іншої інформації з України на терені Північної Америки. Її клієнтами були багато українських родин, крамниці, бібліотеки, музеї. Та вже в 90-х роках це стало непотрібним, оскільки заокеанські українські фірми здобули своїх торгових партнерів безпосередньо в Україні.

Невгамовний Москаль не обмежується своєю роботою в «Українській книзі». Разом із друзями з інших українських об'єднань — Андрієм Григоровичем, Юрієм Джуравцем та іншими — створює Канадське культурне товариство імені Тараса Шевченка. Хоча воно проіснувало й недовго, але у співпраці з Товариством «Україна» встигло влаш-

тувати у Торонто, інших містах дві великі книжкові виставки і провести вперше в історії Канади два кінофестивалі. Один із них, проведений у Торонто в 1988 році, зібрав на сеансах у залі «Онтаріо Сайенс Сентр» дві з половиною тисячі глядачів. Ці заходи, здійснені на громадських засадах, були першими і останніми у подальшому розвитку зв'язків з країною кленового листа, стали міждержавною подією.

У 1991 році Ю. Москаля на черговому з'їзді ТОУК обрано національним президентом. В історії організації розпочався новий етап. Вона сміливіше контактувала з рештою українського середовища в Канаді. Юрій як її лідер зустрічався з керівниками інших осередків, прагнув до широкого співробітництва усіх громад в ім'я консолідації української спільноти в Канаді навколо України. Не все йому вдавалося, бо з ним не погоджувалися консервативно налаштовані функціонери з різних українських ідеологічних таборів, у тому числі й деякі ветерани ТОУК, котрі постійно декларували наміри щодо єднання світового українства, а на практиці залишалися на старих сепаратистських позиціях, пам'ятаючи давні взаємні образи.

І все ж таки перед Юрієм, завдяки його діловитості, прагматичності, комунікабельності, відкрилися двері багатьох організацій. Досить згадати про те, що на двох всесвітніх форумах українців, які відбувалися у Києві відповідно у 1992 і 1997 роках, Москаль був обраний членом Української всесвітньої координаційної ради. Він міг би ще чи-

мало зробити для згуртування українства в Канаді та співпраці з Україною, якби знайшов достатньо однодумців. «Не вдалося, мабуть, через те, — полюбляє жартувати Юрій, — що я є поодиноким Москалем у великому українському гурті».

Кажуть, що у людини три характери: той, котрий їй приписують, такий, який, на її думку, у неї від народження і життєвого гарту, і, нарешті, той, котрий є в дійсності. Москаля відразу легко досягнути. Він належить до пізнаваних, напрочуд відкритих людей, котрі випромінюють ясність і доброзичливість, якусь дивовижну весняну енергію. Звичайно ж, неможливо мати весну впродовж усього року. Але можна залишатися юним у душі до кінця днів своїх, якщо зберегти у серці живу любов до людей, гідних її. У цьому неодноразово переконувалися гості з України, яких завжди радо приймала хата Юрія і Люби.

Нам пощастило не раз бувати в затишних українських оселях Москалів — колишній біля Торонто, і в нинішній — поблизу Едмонтона, у невеличкому містечку Сент Алберт, куди родина за волею керівництва ТОУК переїхала з провінції Онтаріо. В їхньому будиночку, де все так мило нагадує Україну, забуваєш на якийсь час, що ти за океаном, а не вдома.

Юрію вірили в ТОУК. Він був справжнім лідером. Крім продовження традиційних усталених культурних зв'язків з Україною через однойменне товариство, організація під його орудою знайшла свою нішу в канадсько-українській програмі допомоги нашій державі у зв'язку з Чорнобильською

катастрофою. Ю. Москаль разом з іншими керівниками ТОУК і Робітничого запомогового товариства неодноразово літав на Кубу з гуманітарними вантажами, призначеними для дітей з України, котрі лікувалися в цій державі. У канадських українців з Торонто, Вінніпега, Едмонтоні і Ванкувера з'явилося багато вдячних маленьких друзів.

ТОУК взяло своєрідну опіку над Київським інститутом експериментальної патології, онкології і радіобіології імені Р. Кавецького, фінансуючи придбання цим закладом необхідних препаратів та апаратури.

У листі до Ю. Москаля як Президента ТОУК керівники академічного інституту відзначали, що допомога ТОУК дала «змогу виконувати медико-біологічні дослідження на високому сучасному рівні, впровадити в клінічну практику методи лазерної терапії і пролікувати сотні осіб, що зазнали дії іонізуючої радіації — мешканців міста Прип'ять та ліквідаторів аварії, а також тих, хто й понині проживає в зоні підвищеної радіації. Низький Вам уклін від їх та нашого імені».

Таких листів з України, особливо від митців, науковців, яких Москалі турботливо опікали в Торонто і Едмонтоні, у подружжя є чимало. Після проголошення незалежності України ТОУК, як й інші українські об'єднання, чимало зробило для облаштування Посольства України в Канаді, Генконсульства в Торонто.

Активність Юрія та багатьох йому подібних у Канаді щодо прагнення допомагати історичній Батьківщині супроводжується охолодженням пев-

ної частини місцевих українських громад у ставленні до України, зневірою в її можливості, демократичні перетворення. Саме це стало однією з причин того, що Ю.Москаля у травні 2001 року не переобрали президентом Товариства.

Опоненти звинувачували Юрія в надмірному захопленні зв'язками з Україною, його контактах з іншими українськими організаціями. «Ми — канадці, і ми маємо дбати лише про Канаду», — заявляли вони. Супротивники Москаля забули, що завдяки титанічним організаторським здібностям президента ТОУК у травні 2000 року в Едмонтоні відбувся грандіозний за своїми масштабами, кількістю учасників Національний мистецький фестиваль ТОУК, присвячений зустрічі нового тисячоліття. Хіба він не був спрямований на збереження найкращих традицій канадського суспільства — примножувати свою культурну спадщину!? Фестиваль привітали тодішній прем'єр-міністр Канади Жан Крет'єн та Іван Плюц, який на той час був Головою Верховної Ради України. Це мистецьке свято з допомогою Юрія побачили на відеокасетах українські громади у Москві і на Кубані, в інших регіонах світу.

Рішення з'їзду ТОУК не зломило Юрія морально, не вгамувало його бажання і надалі займатися громадською діяльністю. Хоч несподіваний удар, нанесений бувшими соратниками, позначився згодом на здоров'ї. Юрій переніс важку операцію. Поруч з ним завжди були Люба, його друзі. Їхня душевна підтримка, професіоналізм едмонтонських медиків поставили його на ноги. І він знову

перебуває у вирі українського життя в Альберті, знову у телефонній трубці лунає з далечини його бадьорий голос, життєрадісно оповідаючи про новини, пов'язані з його роботою в громаді. Після тяжкої недуги Москаль продовжує перетинати океан, зміцнюючи віртуальний міст з Україною.

У 2001 році під час III Всесвітнього форуму українців у Києві його делегат Юрій Москаль будував нові плани співробітництва з Україною. Він вважає, що в Канаді є потенційно досить потужні ресурси для такої співпраці, і до того ж вони порівняно мало ще використані. Канада може значно більше прислужитися незалежній Україні.

Напередодні Форуму був опублікований Указ Президента України про нагородження великої групи закордонних українців орденами і почесними відзнаками за вагомий особистий внесок у піднесення міжнародного авторитету України, за зміцнення співробітництва і дружніх зв'язків з історичною Батьківщиною та з нагоди десятиріччя незалежності України.

У Маріїнському палаці столиці Президент України Леонід Кучма вручив орден «За заслуги» 3-го ступеня Юрію Петровичу Москалю. За його словами, на зустрічах з високими гостями з України він завжди з державною відзнакою на грудях. А ще раніше Юрій був удостоєний почесного звання лауреата Міжнародної премії імені Володимира Винниченка. Український фонд культури відзначив його у числі перших іноземних громадян за популяризацію всього українського на канадській землі.

В останні роки, уже проживаючи в Едмонтоні, Юрій та група тамтешніх ентузіастів розпочали збір коштів на придбання приміщення для майбутнього Генконсульства України в столиці Альберти. З цією метою, наприклад, було проведено аукціон, де одним з найоригінальніших виграшів став... сніданок з прем'єром провінції. Кошти від аукціону стали внеском для реалізації задуманого проекту. Сьогодні Москаль очолює в Едмонтоні громадський рух за відкриття дипломатичного представництва України.

Загалом в Едмонтоні Юрій потрапив у сприятливу для всього його ества українську атмосферу. Для нього і Люби стала рідною сім'я Маковецьких, яка в години і радості, і печалі завжди разом з ними. Приїхавши до Альберти ще у ранзі президента ТОУК, Юрій знайшов спільну мову з представниками провінційного комітету Конгресу українців Канади, з багатьма місцевими науковцями українського походження з Канадського інституту українських студій. Він здобув чимало однодумців серед цих людей, яких об'єднує найвище стремління зберегти українськість у своїх душах, незборимий потяг до здійснення реальних кроків назустріч сьогоднішній Україні.

У 1988 році провінційний уряд створює з метою зміцнення відносин з Україною Дорадчу раду «Альберта — Україна», яку очолив депутат парламенту з українським корінням Дейв Брода. Співголовою є Євген Звоздецький — міністр соціального розвитку провінції і водночас заступник представника уряду в парламенті. До складу

Ради входять також місцеві українці — колишні провінційні урядовці, представники від громадськості. Москаля до цього дорадчого органу рекомендував уряд Альберти.

Українці в Альберті (за офіційним переписом їх майже 300 тисяч осіб) — одному з найбільш економічно потужних регіонів Канади, прагнуть, аби їхня провінція мала безпосередні торговельні, культурні, наукові, туристські зв'язки з Україною. Саме ця Рада і допомагає уряду будувати відносини провінції з Україною, виробляти виважену політику щодо історичної Батьківщини багатьох жителів Альберти. На її засіданнях насамперед обговорюються найважливіші проекти допомоги нашій державі, співпраці з нею. За участю цього поважного зібрання визначалися основні цілі офіційного візиту в Україну прем'єра Ральфа Кляйна, обсяги допомоги Україні в боротьбі з такими хворобами як СНІД та туберкульоз, налагоджувалося стажування аграрних фахівців з нашої країни з метою вивчення досвіду ведення сільського господарства в Канаді, пропонувалося виділення стипендій для навчання студентів з України в університетах Альберти.

Розповідаючи про багатогранну діяльність Дорадчої ради, Ю.Москаль висловив думку, до якої варто прислухатися можновладцям у Києві. Він висунув ідею створення при уряді України дорадчої ради щодо зв'язків з Канадою, бодай з Альбертою, складеної, зокрема, з канадознавців. «Тоді ми, — розмірковує Юрій, — могли б працювати безпосередньо на одному рівні».

А поки що в Едмонтоні активні прихильники співробітництва з Україною збираються на свої засідання раз на два місяці. Рада випускає бюлетень, що поширюється в провінції. До речі, в одному з бюлетенів 2001 року був з цілком виправданою гордістю відзначений факт нагородження Юрія Москаля як члена Дорадчої ради «Альберта — Україна». Саме так було записано в президентському Указі.

Діапазон громадських обов'язків Москаля абсолютно точно відповідає його широкій натурі. Він є одним з директорів Фундації української спадщини Альберти, де сповна виявляє свої видавничі задуми, прагнучи до того, аби наступні покоління в Канаді й Україні знали всю правду про історію українських канадців та розвиток їхніх взаємин. У цій справі, на його переконання, ніщо не має бути прихованим. Але ці наміри Москаля, звичайно ж, не до вподоби тим, хто з певних причин побоюється розкриття істин. Про це ми багато говорили з подружжям Москалів і Володимиром Маковецьким влітку 2003 року у Києві і в лютому наступного року в Едмонтоні.

У нас відбулася розмова про те, чи довго ще зберігатиметься українськість в Канаді, враховуючи неспинний процес асиміляції, зростання кількості міжетнічних шлюбів, природний відхід справжніх носіїв української мови в країні кленового листа.

На думку Люби, «українськість в душах українців Канади залишиться на дуже багато років. Якось ми робили в гаражі «сейл» — розпродаж,—

пригадувала вона,— то бачили, що люди купують портрети Шевченка і Франка, платівки з українськими піснями. Інша справа,— підкреслювала Любов Василівна,— що багато канадських українців відверто не виявляють свою українськість. У Канаді сьогодні поки що більше українських самодіяльних танцювальних ансамблів, ніж у теперішній Україні. Молоді дорослішають і відходять від цього мистецтва. Та коли у них з'являються діти, вони ведуть їх до своєї спадщини. Нове покоління танцює, співає і те ж саме повторює. Найбільша проблема пов'язана з українською мовою. Ми не думаємо, що новітня хвиля емігрантів з України довго зберігатиме українську мову. Практично через рік життя в Канаді вони в сім'ї вже намагаються розмовляти англійською мовою. Двомовні школи (в 4 провінціях Канади діють державні школи з викладанням англійською або французькою та українською мовами. — Авт.) поступово зменшують прийом учнів. Найновіші іммігранти не так довго затримуватимуть своє українство, як попередні»,— завершує свій аналітичний монолог одна з кращих україномовних журналісток Канади, колишня вчителька географії, чиї учні ще й досі радо зустрічають її в столиці України, пишуть, телефонують їй з Торонто й Вашингтона, куди їх занесла доля.

Юрій теж відчутно переймається найболючішою темою свідомих канадських українців. Він з жалем констатує, що представники нової хвилі еміграції з України переважно розмовляють

російською мовою і через це, на його думку, вони швидко забудуть Україну. «Я думаю,— розмірковує він,— українськість в Канаді ще надовго затримається. Візьмеш телефонну книгу в Альберті чи Манітобі, то кожне дев'яте прізвище — українське. Ці люди можуть не знати української мови, культури, але десь в середині душі зберігають свою належність до українців. Відчуття українства збережуть ще кілька поколінь. Але проблема є та, що імідж України на Заході, зокрема в Канаді і США, дуже й дуже непривабливий. У газетах здебільшого знайдеш негатив про Україну. А це відповідно негативно впливає на населення. Люди в Канаді на загальне не можуть уявити собі сьогоднішній Київ, нинішню Україну». Так висловлює свої переживання людина, яка водночас добре знає й відчуває Україну і Канаду. Те ж саме можна сказати й про вірну подругу Юрія — Любов Василівну.

Майже 13 років попрацювала вона співредактором «Українсько-канадського вісника» — друкованого органу ТОУК. Читачі газети ще довго згадуватимуть її українські сторінки в часописі. Автори шкодують, що потенціал Люби — її Божий дар — не використовують українські засоби масової інформації Канади. Бо їм усе ж таки бракує інтерв'ю і репортажів, написаних зі щирістю й добротою, з почуттями, що, на превеликий жаль, відсутні у багатьох професіоналів-журналістів, незалежно від їхньої національності.

Автори співчувають ТОУК, а з ним у нас пов'язано чимало літ тісної дружньої співпраці, бо без

Юрія Москаля організація практично завершила історію своїх зв'язків з Україною і більше не палає бажанням підтримувати міст єднання з історичною Батьківщиною.

Коли дивишся на Москалів, спілкуєшся з ними, знаєшся з ними тривалий час, то мимоволі не раз пригадується крилатий вислів: «У світі є одна річ, перед якою варто впасти на коліна: це — доброта». Справді, їхні очі світяться саме теплом доброти, приязні, привітності, і разом з тим, у дзеркалі їхньої душі проглядається смуток — відгомін пережитого. Прихильність до людей закладено в їхньому генетичному коді, який зруйнувати неможливо.

Про них багато можна писати, але не скажеш краще Тараса Шевченка:

Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою.
Ходімо ж, доленька моя!

«З ЕДМОНТОНА
СВІТ ДІЗНАЄТЬСЯ
ПРО УКРАЇНУ...»

Так заявив ще у 1985 році один з канадсько-українських науковців зі столиці провінції Альберта — гість Товариства «Україна». У часи обопільної недовіри ми все ж таки були обізнані з багатогранною діяльністю Канадського інституту українських студій (КІУС) Альбертського університету. Цей навчальний і науковий заклад у ті роки регулярно приймав групи українських письменників і учених-гуманітаріїв для проведення спільних зустрічей переважно з метою обміну думками щодо суспільного життя в нашій республіці. Але тоді таку заяву дехто сприйняв із сумнівом і скептично.

Згодом в Україні на запрошення Товариства побував тодішній директор Інституту, професор політології Бог-

дан Кравченко, який більш детально поінформував наукову громадськість Києва про тогочасну роботу і найближчі перспективи його установи.

На пропозицію Станіслава Лазебника Богдан Кравченко погодився взяти участь у випуску першого в Україні довідника «Зарубіжні українці», залучивши до підготовки матеріалів про українську громаду в Канаді своїх колег Ярослава Балана, Богдана Кордана, Францес Свиріпу. Навесні 1991 року, пройшовши через густе цензурне сито, книжка побачила світ.

Богдан Кравченко фактично започаткував співпрацю КІУСу з Україною на регулярній основі. Він належить до плеяди найосвіченіших українців у Канаді.

Богдан Олександрович народився у 1946 році в Німеччині. У 1951 році разом з батьками та братом прибув до Канади. Вчився в Бішопському та Торонтському університетах, де одержав відповідно ступені бакалавра і магістра політичних наук та філософії. В університеті в Глазго (Шотландія) захистив вищий диплом соціології та економіки, в Оксфордському університеті (Велика Британія) здобув наукове звання доктора суспільних наук. З 1976 року працював професором КІУСу, з 1986 до 1993 року — директор Інституту.

У 1992 році Богдан Кравченко водночас працює секретарем Консультативно-дорадчої ради при Президії Верховної Ради України; нині він — директор Української академії державного управління і самоврядування при Президентові України. Автор численних праць з політології,

державного управління, економічної історії України, зокрема, в Канаді написав книги «Про штучний голод в Україні в 1932—33 роках», «Національне відродження та робітничий клас в 20-х роках в Україні».

За стипендіями Товариства «Україна» в республіці стажувалися нинішні провідні співробітники Інституту Андрій Нагачевський, Андрій Макух, Брайєн Черевик. За допомогою цієї громадської організації встановлювали наукові контакти в Україні й інші науковці КІУСу.

У лютому 2004 року автори мали нагоду зустрітися в Едмонтоні з керівниками Канадського інституту українських студій, аби ще раз заглибитися в історію розбудови цього закладу, дізнатися про його нинішню діяльність, співпрацю з Україною.

Господарі досить докладно і люб'язно ознайомили нас з сьогоднішнім життям найбільшого поза межами України українознавчого центру у світі, який у 2002 році відзначив своє 25-ліття. Нашими співрозмовниками були: директор Інституту, доктор філософії Зенон Когут (відомий у Північній Америці фахівець з історії XVIII століття, прийшов до КІУСу у 1992 році з досвідом роботи радянологом у Бібліотеці Конгресу та Уряді США; у липні 1994 року очолив Інститут; серед його книжок англійською мовою — «Російський централізм і українська автономія: ліквідація Гетьманщини», «Культура, нація, ідентичність: українсько-російські зустрічі (1600—1945 роки)», написану у співавторстві з Андреасом Каппелером, Франком

Сисиним, Марком вон Гагеном); заступник директора, керівник Центру українських досліджень імені Петра Яцика, доктор філософії Сергій Плохій (автор монографії «Царі та козаки. Іконографічна студія», книги «Релігія і нація в сучасній Україні», написаної у співавторстві з Франком Сисиним); помічник директора, науковий співробітник, доктор філософії Богдан Клід, (автор численних публікацій про минуле й сучасне України, зокрема, опублікував статті «Володимир Антонович: культурна політика розбудови нації та українська народницька історіографія», «Україна як транспортний коридор каспійської нафти до Європи»); виконавчий директор Канадсько-українського проекту законодавчої та міжурядової співпраці Дмитро Якута (активний організатор цього співробітництва; за його словами, мета проекту — сприяння демократичним та економічним реформам в Україні).

Як сказали нам Зенон Когут та його колеги, «КІУС має багатоманітний образ», здійснює широкий спектр функцій: науково-дослідницьку, видавничу, педагогічно-методичну, організаційну — влаштування лекцій, регіональних та міжнародних семінарів і конференцій у Канаді, Україні, загалом у багатьох країнах; інформаційну — розповсюдження у світі знань про Україну та українців, а також надання консультативної допомоги виконавчій та законодавчій владі в нашій державі у проведенні необхідного реформування суспільного життя, налагодження взаємної співпраці з науковими і навчальними закладами

у Києві, Львові, Чернівцях, Харкові, Запоріжжі, Чернігові та інших містах, виділення стипендій і грантів для студентів і науковців, переважно для громадян Канади та України, навіть сприяння у проведенні археологічних розкопок у Батурині на Чернігівщині.

Лише один перелік напрямів роботи цього українознавчого центру викликає цілком законірну повагу до тієї великої місії, яку взяли на себе науковці з Едмонтонa та їхні соратники з різних університетів у Північній Америці. Інститут не лише сприяє розвиткові українознавчих досліджень у Канаді, а й підтримує розбудову подібних студій поза її межами.

Донедавна байдужі до КІУСу західні наукові й політичні кола стали зацікавленими читачами його видань, публікацій у періодичній пресі та партнерами у різноманітних справах. Інститут перетворився у центр інформації про Україну для федерального та провінційних урядів, представників бізнесу. Як нам розповіли під час бесіди в Інституті, до них «все частіше звертаються з України за порадою і підтримкою у відбудові українознавства в незалежній державі». Незважаючи на певне пристосування закладу до постійно змінюваних умов у світі, КІУС, за словами Зенона Когути, «ніколи не ухилявся від свого основоположного завдання — відкривати, зберігати і поширювати знання про Україну та українців».

Історія виникнення КІУСу — це передусім боротьба за збереження українськості у Канаді, створення інституційних основ для розвитку

української науки і культурної спадщини в країні кленового листа. Як відзначав Зенон Когут в одному з «Річних оглядів» — своєрідних бюлетенів Інституту, «КІУС був створений як реакція на потребу української громади зберегти свої історичні та культурні цінності у періоді, коли ці цінності зазнавали утисків від тоталітарного радянського режиму. У той же час сильний асиміляційний тиск поступово руйнував українську ідентичність у Канаді. Незважаючи на усвідомлення усіх цих загроз, канадська академічна громадськість та політичні кола країни або не звертали уваги, або були неприяно настроєні до бажань української громади спрямувати зусилля на поборювання загроз».

Ці емоційні рядки вимагають певних коментарів. Ще наприкінці Другої світової війни українські організації звернулися до провінційних урядів із закликом запровадити українознавство у школах та університетах. Заходи української громадськості увінчалися певним успіхом — у кількох університетах були введені курси української мови, літератури та історії. В середині 1960-х років, під час засідань Королівської комісії з двомовності та двокультурності, українсько-канадські громадські об'єднання вимагали, аби університетські гуманітарні та соціологічні програми передбачали вивчення, крім англійської та французької, української культури і духовної спадщини інших етнічних груп. Комісія задовольнила ці клопотання. У 1974 році, наприклад, у державних школах Альберти була введена українсько-англійська дво-

мовна програма. Її співзасновником був Манолій Лупул, людина, якій належить вирішальна роль у створенні КІУСу. У зв'язку із 25-літтям цього закладу він був удостоєний Ордена Канади — найвищої нагороди країни. В оголошенні про нових його кавалерів, яке було оприлюднене генерал-губернатором Канади Ейдрієн Кларксон у серпні 2003 року, зазначається, що «Манолій Лупул працював для збереження та поглиблення української культури і мови серед канадської багатокультурної мозаїки».

Як нам відомо, в Радянській Україні не давалося вичерпної об'єктивної оцінки діяльності цього видатного громадського діяча, педагога, професора історії, одного з найактивніших організаторів української науки і освіти в Канаді.

Манолій Лупул — корінний альбертієць, народився у 1927 році. Він належить до другого покоління українських канадців. Його дід і баба прибули до Канади з Буковини у 1900 році.

Манолій здобув освіту в Альбертському університеті, вчився також у США — Міннесотському та Гарвардському університетах, працював у Бостонському університеті. З 1958 року почав викладати основи та історію освіти в Канаді у рідному Альбертському університеті, де, зокрема, за його пропозицією вперше в країні були запроваджені курси з автохтонних досліджень.

Манолій Лупул як національний голова Канадської консультативної ради з багатокультурності виступив одним з фундаторів політики щодо забезпечення розвитку мов і культур усіх

національностей, етнічних груп, яка згодом була юридично закріплена у Параграфі 27 Канадської Хартії прав і свобод.

У 1973 році Лупул обирається президентом Федерації українських канадських професіоналістів і підприємців, яка за його ініціативою стала біля витоків виникнення КІУСу. Манолій переконав це громадське об'єднання в доцільності збору коштів для створення в рамках Альбертського університету потужного українознавчого інституту. Ця ідея знайшла дієву підтримку з боку провінційного уряду і, насамперед, міністра вищої освіти Альберта Гоголя, чие генеалогічне древо, як нам розповідали, пов'язане з Миколою Гоголем. Першим директором цього закладу був призначений Манолій Лупул, його заступниками стали нині покійні професори Іван Лисяк-Рудницький, родом з Відня, фахівець з питань української та східноєвропейської історії, та Юрій Луцький — авторитетний знавець слов'янських мов і літератур, перекладач, народжений в Україні.

Упродовж своєї академічної кар'єри Манолій Лупул написав значну кількість статей про освіту, стосунки церкви і держави, мовну і культурну політику, історію українців у Канаді. В цих публікаціях він розробив певні філософські і моральні засади для прийняття багатокультурної політики на федеральному і провінційних рівнях.

Від самого початку КІУС став загальноканадською інституцією. Його присутність на сході країни забезпечувало Бюро проекту «Encyclopedia of Ukraine» в Торонто. Для підготовки цього фунда-

ментального п'ятитомного видання Інститут уклав угоду з Науковим товариством імені Тараса Шевченка в Європі (Сарсель, Франція). Перші два томи вийшли за редакцією професора Володимира Кубійовича. Останні три побачили світ у 1993 році за редакцією доктора Данила Гусара-Струка. Так було реалізовано найголовніше завдання закладу, що стало монументальним досягненням у гуманітарній науці. У багатьох країнах люди дістали змогу читати англійською мовою про минуле і сучасне України, її видатних діячів у всіх галузях суспільного життя — громадян різних держав.

У 2001 році з'явився додатковий том з іменним покажчиком та виправленням помилок. Того ж року розпочалася праця над вебсторінкою «Internet Encyclopedia of Ukraine». Її творці поставили собі за мету розробити і постійно утримувати вебсайт в Інтернеті, який у доступній формі дасть можливість усім його користувачам одержати вичерпні дані англійською мовою про Україну — її народ, історію, географію, суспільство, політичний устрій, науку і культуру, а також про світову українську діаспору. На вебсайті будуть представлені десятки тисяч статей на різні теми, які написали сотні фахівців з усього світу. На першому етапі проекту відтворюється увесь матеріал п'ятитомної енциклопедії. Наступна стадія роботи — система постійного оновлення бази даних, яка даватиме уявлення про Україну і українців у ХХІ столітті. Текстовий матеріал супроводжується тисячами карт, фотографій, ілюстрацій, таблиць,

записами музичних творів, народжених в Україні. Цей проект, що фінансується Альбертським університетом, провінційним Міністерством освіти та меценатами, стане найбільшим у світі англомовним джерелом знань про Україну та українців у міжнародній електронній мережі.

Видавництво КІУСу систематично випускає книжки англійською мовою з питань історії України, української мови й літератури, суспільного життя українців у Канаді та на прабатьківщині. В Едмонтоні виходять також англійські переклади наукових праць та художніх творів, наукові монографії українською мовою.

Видавнича історія Інституту почалася наприкінці 1976 року, коли світ побачили перша книжка «Лекції з історії української літератури 1798—1870» Миколи Зерова та два номери «Журналу вищих українознавчих студій». За більш як чверть століття свого існування цей заклад випустив понад сто двадцять книжок і шістьдесят наукових довідників.

У травні 2002 року прем'єр Альберти Ральф Кляйн під час свого візиту в Україну подарував Львівському музею Михайла Грушевського, кільком науковим закладам і бібліотекам перші томи у перекладі на англійську мову класичної десяти томної праці Михайла Грушевського «Історія України-Руси», видані Центром досліджень історії України імені Петра Яцика (відомий канадський підприємець і меценат української науки в Канаді і США, народився в 1921 році у західноукраїнському селі Синевідськ Вижній, помер

у 2001 році), створеному при КІУСі у 1989 році на пожертви Петра Яцика. Серед останніх видань — також книжка про українсько-молдовсько-румунські зв'язки, підготовлена спільно з Чернівецьким університетом.

У 2002 році інститутським видавництвом випущено аналітичну працю Богдана Гарасиміва (професор політології університету у Калгарі, Альберта) «Україна посткомуністична», в якій викладені результати досліджень політичних і соціальних реалій незалежної держави.

Завдяки підтримці КІУСу та його відділення при Харківському національному університеті — Східного інституту українознавства імені Дарії та Михайла Ковальських (жителі міста Вестон, провінція Онтаріо), заснованого у 1999 році, з'явилося перше україномовне видання фундаментальної праці Юрія Шевельова «Історична фонологія української мови» (надрукована у Харкові в 2002 році). Юрій Шевельов (1908—2002) був одним з найвидатніших українських мовознавців, літературознавців, учених-славістів, який здобув світове визнання. Його перу належить близько 500 статей і книжок зі славістичної філології, лінгвістики та історії літератури. Згадана праця вперше була опублікована у 1979 році з допомогою КІУСу і не має подібних аналогів у дослідженнях слов'янських мов.

Від часу свого заснування Інститут сприяє розвиткові українсько-англійського двомовного навчання та україномовної освіти у Канаді та за її межами. З цією метою було створено Методичний

кабінет української мови, який у співпраці з провінційним Міністерством освіти на постійній основі готує матеріали для навчальних програм у друкованій та електронній формах. Уже тривалий час виходить серія своєрідних навчально-методичних посібників «Нова» для засвоєння учнями від першого до шостого класів української як другої мови. Цей кабінет проводить також семінари з підвищення кваліфікації вчителів. У 2002 році було започатковано проект під назвою «Ukrainian Knowledge Internet Portal» («Інтернет портал знання української»). Це перша спроба збору та розміщення на єдиному сайті в Канаді значних ресурсів щодо вивчення української мови та культурної спадщини в електронній формі.

У контексті цілей Інституту реалізується Українсько-канадська програма. Її мета — дослідити і популяризувати український досвід у Канаді, задокументувати той надто поважний внесок українців — громадян цієї держави як у розбудову країни проживання, так і в національну історію та культуру України. Передбачається видання тритомної історії українців у Канаді, перший з яких уже надруковано. Програма здійснює низку відповідних наукових розвідок, організовує конференції, сприяє зберіганню архівних матеріалів, що стосуються діаспори, допомагає розвивати канадистику в Україні.

У своїй діяльності КІУС виходить за рамки функціонування класичного науково-дослідного закладу. Прикладом цього є створення Канадсько-українського законодавчого і міжурядового проек-

ту, фінансованого Канадським агентством міжнародного розвитку. Як розповів нам виконавчий директор проекту Дмитро Якута, в країні ще з 1999 року здійснюються стажування, семінари, консультації для спеціально запрошених гостей з України — народних депутатів, представників Уряду, співробітників міністерств, інших державних установ, науковців. На думку Дмитра Якути, такі заходи можуть допомогти у підготовці законодавчих актів та у розробці політичного курсу України.

У проекті беруть участь уряди Альберти та інших провінцій — Саскачевану, Манітоби і Онтаріо, бюро спікера Канадського парламенту, з української сторони — Верховна Рада і Кабінет Міністрів.

Зв'язки з Україною і допомога їй з боку КІУСу мають досить широкий діапазон. Зокрема, надання грантів громадянам нашої країни. Про це нам докладно оповів заступник директора Інституту Сергій Плохій, який приїхав з України до Канади у 1996 році.

«...Починаючи з 1991 року, 90 відсотків коштів, що виділяються на гранти, йдуть в Україну. Це — невеликі гранти, у середньому — 3000 канадських доларів. Наші гранти дозволили багатьом в Україні залишитися в своїй ділянці, проводити наукову роботу і зберегти для України якийсь потенціал у гуманітарній сфері — в історіографії, літературо- і мовознавстві. Ми намагаємося давати гранти людям, які знаходяться на середині наукової кар'єри і продовжувати-

муть працювати у своїй галузі, незалежно від наших грантів. Тоді є гарантія того, що інвестований долар дасть віддачу — не для нас, а для науки в Україні».

З думою про Україну, збереження української ідентичності у світах, зміцнення наукових зв'язків з історичною Батьківщиною працює Канадський інститут українських студій Альбертського університету на степовому заході країни, зібравши у себе людей, пристрасно відданих обраній у житті справі.

ФІЛОСОФІЯ
ЖИТТЯ
ПЕТРА
КРАВЧУКА

Січень 1997 року. Нью-Йорк. Разом із заступником Постійного представника України при ООН Юрієм Богаєвським телефонуємо до реанімаційного відділу шпиталю в Торонто. Розмовляємо з важко хворим Петром Кравчуком. Почувши наші засмучені голоси, ледве говорячи, він намагався нас підбадьорити.

Станіслав Лазебник: *«Живіть довго»* — сказав наш незабутній старший друг. Ці останні для нас його слова пролунали як передсмертна воля. Через кілька годин Петра Ільковича не стало. Пішла з життя людина, яка залишила по собі слід в історії українського громадського руху в Канаді, в науковому дослідженні еміграції з України до цієї держави, у публіцистиці у двох країнах,

пам'ять в серцях у тисяч людей по обидва боки океану.

Ольга Гавура: Я пригадую, скільки киян і людей з областей України телефонувало до мене, почувши про смерть Петра Кравчука. Нікому не хотілося вірити в жорстоку правду. Це була людина, з якою у багатьох асоціювався образ Канади. Я як представниця товариства «Україна» об'їздила з ним значну частину колишнього Радянського Союзу.

Здається, ще зовсім недавно, а це було у 1996 році, ми зі Станіславом Лазебником сиділи в його квартирі-бібліотеці і в невеличкому гурті проголошували традиційні тости за здоров'я господаря.

Він любив людей, вони були цікаві йому. Альтруїст за натурою, Петро Кравчук ніколи не переставав спілкуватися з ними. Дні його перебування в Україні були розплановані по годинах і хвиликах — усіх побачити, з усіма переговорити.

Рядки з біографії (вона надрукована в різних енциклопедіях, виданих за океаном і в Україні).

Петро Ількович Кравчук народився 6 липня 1911 року в селі Стоянів Радехівського району Львівської області. У 17-річному віці він став учасником селянського соціалістичного руху.

З юнацьких років брав активну участь у боротьбі за визволення Західної України від іноземної влади і приєднання її до великої України. Навесні 1930 року Кравчук був вимушений емігрувати до Канади, де одразу ж приєднався до робітничо-фермерського руху, став членом Товариства український робітничо-фермерський дім.

Подорож від рідного села до Канади через Польщу і Велику Британію тривала 28 днів.

З 1936-го по 1991 рік Петро Кравчук займається журналістикою, виступаючи автором, працюючи редактором у газетах «Українські робітничі вісті», «Українське життя» та «Життя і слово». У 1946 році П.Кравчук був спеціальним кореспондентом від ряду українських газет Канади і США на сесії Генеральної Асамблеї ООН. Протягом 1947—1949 років був кореспондентом в Україні від українських видань у Канаді, США, Франції та Аргентині.

З 1978-го по листопад 1991 року Петро Кравчук — голова Крайового виконавчого комітету Товариства об'єднаних українських канадців.

У 1940—42 роках він був ув'язнений за симпатії до Радянського Союзу внаслідок підписання договору СРСР з Німеччиною — сумнозвісного пакту Молотова — Ріббентропа. Компартія Канади за вказівкою Комінтерну назвала війну імперіалістичною з боку Англії, Франції, Канади. Тому Петра Кравчука і багатьох його соратників з ТОУК інтернували, як потенційних ворогів Канади.

В енциклопедії «Юкрейн» під редакцією Володимира Кубійовича відзначається, що Кравчук виступав з різкою критикою політики русифікації в Україні.

Петро Кравчук — автор більше 40 книжок і брошур, виданих у Канаді й Україні, численних наукових і публіцистичних статей, опублікованих у Торонто, Вінніпегу, Києві та Львові. Серед книжок — «600 днів на Україні», «50 років служіння

народу», «На новій землі», «Тарас Шевченко в Канаді», «Від Петра I до Сулова», «Українці в історії Вінніпегу», «Вони обрали Канаду», «Мої друзі і знайомі», «Наша сцена», фундаментальна праця англійською мовою «Наша історія. Український робітничо-фермерський рух у Канаді. 1907—1991 роки» та інші.

У героя нашої розповіді життя не було легким. У Канаді він мав багато друзів, прихильників і разом з тим чимало ворогів. Але навіть супротивники визнавали непересічність його постаті як громадського діяча. Досить одного факту. Канадський комуніст виступає проти здійснення політики Москви щодо русифікації в Україні, втручань Радянського Союзу у внутрішні справи Чехословаччини.

В Україні багато хто з представників влади вважали його запеклим українським націоналістом.

Зі спогадів колишнього секретаря центрального комітету компартії України, академіка **Федора Овчаренка**. На засіданні політбюро центрального комітету компартії України у 1972 році було заявлено: «...незрозуміле загравання з еміграцією. Нас Кравчук обливає брудом, а ми перед ним на колінах».

Петро Ількович жив Україною, пишався її досягненнями, болісно переживав за її далеко не суверенне становище в імперії, близько до серця, тамуючи щире обурення, сприймав всі найбільші негативи нашого минулого буття, до яких ми звикали, і гостро реагував на них, причому, не в публікаціях, бо їх, спрямованих проти Радянської

України, тоді на Заході було більш ніж досить, а в безпосередніх зустрічах з представниками партійної і державної влади у Києві. Він не раз відверто доводив їм, що «найкращою пропагандою» соціалістичного способу життя є «неприховування недоліків». Звертаючись, наприклад, до керівників громадських організацій у Києві, які опікувалися поїздками по Україні українських туристичних груп з Канади, він наголошував на важливості ознайомлення гостей «з випадками, коли комуніст, який негідний звання комуніста, дістає по заслугі». Звичайно ж, такі поради не бралися до уваги, а Кравчук усе більше набував у владних колах іміджу людини, що «устраєває не в свої справи». Петро Ількович любляв повторювати вислів Марка Твена: «Коли маєте сумнів, говоріть правду». І він говорив чесно про все, що йому не подобалося. А це було не до вподоби людям при владі.

Зі щоденника першого секретаря центрального комітету компартії України **Петра Шелеста**. 2 квітня 1967 року він написав про Петра Кравчука таке: «...це розумна і досвідчена людина і політик, але багато питань трактує на свій копил, особливо питання національної політики» (переклад з російської. — *Авт.*).

Хоча це більш-менш поміркована оцінка героя нашої розповіді. У згадуваному в цій книжці збірнику архівних документів «На скрижалях історії» наводиться інформація голови Комітету державної безпеки України **Віталія Нікітченка** Петру Шелесту. В ній, зокрема, відзначалося, що «П.Крав-

чук... політично незрілий, самолюбний, із загостреними національними почуттями...» (переклад з російської. — Авт.).

У 1960—1970-ті роки в Україні про Петра Ільковича писали, як правило, під грифом «таємно», в жанрі записів бесід з ним, конфіденційної інформації для керівників, практично для майбутніх архівів. Він як один із лідерів Товариства об'єднаних українських канадців постійно підтримував Радянський Союз, ідеї соціалізму, часто приїздив до України і сам, і в складі делегацій. Його поважали, але ж водночас побоювалися відвертих оцінок канадського гостя, аби вони не стали надбанням ширшого загалу. За ним було закріплено ярлик людини «із загостреними національними почуттями», а ця риса характеру і вдачі вважалася крामольною.

У 1966 році Петро Кравчук і його колеги з керівного складу ТОУК Петро Прокопчак та Михайло Сейго підготували для центрального комітету компартії Канади записку «Деякі аспекти національного питання». В цьому закритому документі, про зміст якого знали лише члени виконавчого комітету організації, висловлювалася стурбованість з приводу «заміни української мови російською» в офіційному листуванні, пресі, у школах і вищих навчальних закладах тощо. Автори записки сподівалися відверто висловити партійному керівництву в Україні свою занепокоєність з цього приводу, оскільки, на їхнє переконання, таке становище з обмеженим вживанням української мови викликає стурбованість у за-

рубіжної громадськості і «підриває престиж СРСР у національному питанні».

Навесні 1967 року у Москві та Києві побувала делегація центрального комітету компартії Канади на чолі з її головою Тімом Баком. У складі делегації були лідери ТОУК — голова виконкому Василь Гарасим, президент Робітничого запомогового товариства Антін Білецький, організаційний секретар виконкому Петро Кравчук, голова провінційного комітету ТОУК в Альберті Юрій Соломон. Гості були прийняті Михайлом Сусловим — членом політбюро і секретарем ЦК КПРС та мали зустрічі в Києві.

Завдяки ініціативі Петра Кравчука та його соратників поважна зарубіжна делегація вперше порушила на максимально можливому найвищому рівні питання про стан української мови в Україні. Офіційний звіт про перебування делегації в СРСР був опублікований у 1968 році в газеті ТОУК «Життя і слово». В Україні розповідь Петра Кравчука про події в 1967 році уперше оприлюднив журнал «Київ» аж у 1990 році.

Інформація про справжнє становище української мови викликала бурхливу реакцію в українському середовищі Канади. Український журнал «Нові дні» (Торонто) розцінив публікацію звіту як «факт великого історичного значення, коли за прикладом Канади підуть і інші комуністичні партії світу». Газета «Оттава Джорнал» написала про те, що «вперше за 47 років свого існування компартія Канади кинула виклик Кремлю і звинуватила його у політиці русифікації, довела до відома світової громадськості і пропозицію, яка нікого не могла залишити байдужим».

У запису розмови делегації центральний комітет компартії Канади з членами колегії Міністерства освіти України з питань здійснення національної політики в УРСР (цей матеріал зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України і вперше опублікований у збірнику «На скрижалях історії») відзначається, зокрема, що під час бесіди «П. Кравчук виявляв невдоволення, нервозність, сидів з розчервонілим обличчям і потупленим у стіл поглядом... П. Кравчук, В. Гарасим, А. Білецький та Ю. Соломон виявляли нервозність та тенденційність». Їхній стан можна було зрозуміти. Заради збереження української мови на землі своїх батьків вони свідомо йшли на погіршення своїх особистих стосунків з представниками влади в Україні, заробляючи імідж «неблагонадійних», не могли приховати свою реакцію на фальш урядовців, котрі не мали права говорити правду іноземним гостям.

Станіслав Лазебник: *Десять років потому в Канаді я познайомився з Антоном Білецьким і Петром Кравчуком (ми зналися заочно, через листування) відповідно у Вінніпегу і Торонто. Вони намагалися не згадувати минулі свої запеклі дискусії навколо української мови, хоча з жалем констатували факт сумної стабільності національної політики в СРСР. Ні Антін, ні Петро, ні інші члени тієї делегації не здіймали публічного розголосу змісту своїх історичних дебатів у Москві та Києві, бо як канадські комуністи продовжували дбати про привабливий міжнародний образ СРСР.*

Петро Кравчук практично щороку приїздив до України переважно з творчими цілями — для підготовки нових своїх публіцистичних та наукових публікацій і книг. Він мав можливості зустрічатися з різними людьми. Його постійним девізом було: «Я не обираю друзів за їхніми посадами». Кравчук спілкувався і з владними функціонерами, і з представниками інтелігенції, громадських організацій, і з так званими «дисидентами».

Зі згаданої таємної інформації Віталія Нікітченка, датованої 3 грудня 1969 року: «...П. Кравчук систематично зустрічався з окремими особами, які стоять на неправильних, а часом і ворожих позиціях стосовно політики КПРС і Радянського уряду з національного питання, і одержував від них інформацію тенденційного характеру...

...П. Кравчук робив спроби перевести ТОУК з прогресивних позицій на націоналістичні, про що свідчили такі його висловлювання і дії:

— українцям слід себе поводити, як євреям, тобто думати тільки про те, що вони українці, а не воювати між собою з політичних мотивів;

— вітав роботу націоналістів серед української молоді в Канаді, заявляючи, що вони в ній підтримують національну самосвідомість, а це важливіше, ніж класова орієнтація» (переклад з російської. — Авт.).

Станіслав Лазебник: *У ті роки я працював в редакціях радіомовлення на закордон. Я і мої колеги володіли більш-менш повною інформацією про*

шлюбівство українство. Пам'ятаю, що в той час партійні зверхники говорили про Кравчука не інакше як про «націонал-ухильника». До того ж у Києві, після перебування у 1967 році делегації Компартії Канади, був поширений такий примітивний анекдот: «— Аллю! — Слухаю.— Чи відбув уже Кравчук до Канади? — Поїхав... Значить, можна розмовляти російською мовою».

Петро Ількович з боєм говорив про дітей членів ЮУК, які переважно ігнорували українську мову і співпрацю в організації. У той час, як в інших українських громадських об'єднаннях молодь виховувалася в національному дусі. За наполяганням Петра Ільковича його донька Лариса закінчила філологічний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка.

Кравчук знав про те, що за ним, як і за іншими іноземними гостями, здійснювався постійний нагляд. Про це він одверто сказав під час зустрічі з Петром Шелестом у 1967 році.

З книжки П. Кравчука «Без недомовок» (Київ, 1995 рік): «...В Канаді, коли до наших хат загощують люди з СРСР чи хтось зайде в якійсь справі з Посольства СРСР, слідкує за ними поліція. А щоб у вимріяній соціалістичній державі, на рідній землі, чув і бачив, як слідкують за тобою, як за ворогом, це мені не вкладається в голову. Чому ми маємо секретно, нелегально зустрічатися з людьми, які хочуть з нами поговорити. Ви краще зробили б, коли б порадили нам з ними зустрічатися, хай би вони сказали, що їм болить. Будьте певні,

коли б вони сказали, що хочуть повалити насильно суспільний лад в Україні, то ми сказали б, що думаємо про них».

Колись французький філософ і письменник Дені Дідро писав, що «щирість — це мати правди і вивіска, образ чесноі людини». Цей вислів виникає в пам'яті, коли думаєш про Петра Кравчука. Він любив повторювати: «Слово «правда» несе в собі блискавку».

Петро Ількович належав до виключно відвертих людей. Він кожному і в Канаді, і в Україні говорив правду про те, що мислив, без жодних замовчувань, недомовок, говорив до кінця, прямо в очі. Хоч добре знав — його боротьба за виживання української мови в Україні не принесе йому симпатій ні в Києві, ні в керівництві компартії Канади. Але він цілком свідомо вступав на поле битви. Не було жодної зустрічі П.Кравчука та його колег у Москві та Києві на найвищому рівні, де б не порушувалося питання української мови.

З книжки П. Кравчука «Без недомовок»: «О, заздалегідь відчуваю, що будуть крики, верески на мою адресу... Адаже де видано, де чувано, щоб народ у своїй національній державі не міг відстояти право на рідну мову?.. Невже нашому народові потрібно випрошувати в когось чужого «привілею» говорити своєю мовою, таке право, яке мають люди цивілізованих країн?»

До речі, непосидючий Петро Кравчук об'їздив майже увесь світ — колишній Радянський Союз, більшість держав Європи, Азії, Африки, Австралію. Він міг порівнювати ситуацію в Україні

лі становищем в інших країнах, але таких зіставлень публічно не робив. Найбільше, звичайно, Кравчук бував на своїй Батьківщині. Це про нього написав свого часу вірш поет-пісняр Дмитро Луценко:

...По землях чужих
у туманах
блукав я і думав невпинно:
яка це болюча рана
без тебе жить,
Україно!

Перший приїзд в Україну після еміграції до Канади Петро Кравчук у складі невеличкої делегації представників Ліги американських українців і Товариства об'єднаних українських канадців здійснив наприкінці 1947 року. Ці організації зібрали майже 304 тисячі доларів США (на той час це була досить поважна сума) для закупівлі подарунків (продуктів харчування, одягу, шкільного приладдя, книжок тощо) для дітей-сиріт у багатьох містах України.

Після реалізації цієї масштабної гуманітарної акції Петро Кравчук зайнявся освітою — вивчав у Києві історію української літератури, географію, політичну економію. Об'їздив чимало областей України як кореспондент кількох українських видань у США, Канаді, Аргентині та Франції. Він пробув у республіці майже два роки.

Професор Юхим Лазебник: *У повоєнні роки я очолював редакцію обласної газети в Луцьку. У 1949 році Кравчук став першим іноземним гостем на*

Волині. Програма його перебування обговорювалася на засіданні бюро обласного комітету партії. Мені доручили провести зустріч з Петром у редакційному колективі. Відбулася розмова про життя-буття українців у Канаді та напружене становище в західній частині України. Кравчук розповів про цікавий факт зі свого життя. У молоді роки він працював на прокладанні залізниці зі свого села Стоянів до Луцька.

Петро разом з охороною поїздив по селах. В одному з них знялася стрілянина. Подорож була вкрай небезпечною, але гість почувався впевнено, бо після 17-літньої розлуки з Україною ступив на рідну землю.

Враження від тих зустрічей на Батьківщині були викладені у його книжці «Шістсот днів на Україні».

Від 1949 року Петро Кравчук дуже часто прилітає в Україну на запрошення громадських організацій. Він був закордонним громадянином, який, мабуть, найчастіше перебував у республіці упродовж 50—80-х років. Під час поїздок брав участь у багатьох всеукраїнських та міжнародних заходах, що відбувалися не лише у Києві, Львові чи інших містах України, а й у Москві і Ленінграді. Його гостини в СРСР — то численні зустрічі й дискусії, без чого він не міг жити.

Ольга Гавура: Петро Кравчук був людиною, зустріч з якою залишалася яскравим спогадом на все життя. Він пам'ятав усіх, з ким знайомився, — водіїв «Інтуристу», адміністраторів готелів, де зупинявся, екскурсоводів. Зустрівшись з ними

знову, моментально згадував їхні імена, ситуації, події, які стосувалися його та цих людей. Петро Ількович мав феноменальну пам'ять, тому так легко давалися спомини, які він написав за кілька років до своєї смерті. Він не забув згадати тих, хто був часткою його довгого, бурхливого, складного і водночас щасливого життя.

Живучи в Канаді, Петро Ількович не переривав зв'язку зі своїми друзями, писав їм листи — щирі, відверті, в яких ділився з ними думками про все, що хвилювало його. Ось один з останніх його листів до мене. Знайомий дрібний шрифт друкарської машинки. Петро Ількович друкував свої листи, бо роками страждав від артриту, який надто дошкуляв йому, такому енергійному і рухливому. Тут про все, і про майбутні ювілеї — своє 85-річчя, 60-річчя подружнього життя з Марією Михайлівною, її хворобу — зламану руку, роздуми про те, як краще організувати їхнє життя в старості, вдячність дочці Ларисі, яка піклується про своїх батьків, і, звичайно, про творчі плани: «Думав взятися до написання книжки «Ми і Україна», але тепер ця справа відкладається на пізніше, можливо, і взагалі не буде мною написана, хоч я вже багато призбирав фактів для такого видання».

З великим нетерпінням Петро Ількович чекав відповіді від своїх кореспондентів з України, ображався, коли вони їх затримували. Кожен лист з рідного краю він зберігав, перечитував, негайно сідав за відповідь. З життя тих, хто з ним листувався, Петро Ількович ніколи не випадав; він

наче завжди був поруч, надійний і вірний друг, непересічна особистість.

В один зі своїх останніх приїздів в Україну Петро Кравчук передав Інституту літератури частину свого зібрання листів від письменників — М. Бажана, Л. Новиченка, П. Воронька, О. Підсухи, О. Гончара та інших до архіву цієї наукової установи.

У липні 1986 року Петро Кравчук разом з дружиною Марією Михайлівною бере участь у турі «Спадщина—2» — круїзі по Дніпру (Київ — Одеса — Київ). 235 українців з Канади не злякалися страшних наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції, які детально описувала преса в Північній Америці. Вони готові були надати моральну підтримку і матеріальну допомогу жителям України. Круїз став викликом багатьом іноземцям, які відклали свої поїздки до республіки — ділові й туристичні, і водночас спонукав зарубіжних громадян відвідати Україну в її страшну годину.

З книжки **П. Кравчука** «Без недомовок»: «...Я на хвилях Дніпра відзначив своє 75-річчя... З цієї нагоди я від своєї сім'ї — дружини Марії і дочки Лариси — передав 1000 канадських доларів у фонд допомоги жертвам аварії на ЧАЕС. Учасники туру між собою зібрали понад 12 тисяч канадських доларів. Це була перша пожертва українських канадців у фонд потерпілим.

Тур «Спадщина—2» по Дніпру широко висвітлювався на сторінках преси. Я написав обширний репортаж, який друкувався на сторінках «Життя і слова» (друкований орган ТОУК.—Авт.) у 12 номерах — у жовтні, листопаді і грудні 1986 року.

По закінченні туру «Спадщина—2» відбулася зустріч з секретарем ЦК КПУ В. Івашком... Коли він запитав, які враження винесли з поїздки по Дніпру і відвідання різних міст, я не втерпів і розповів, як нас було запрошено до колгоспу «Україна» в селі Осокорівка Херсонської області. Коли наблизилися до межі колгоспу, нас зустріли голова сільської ради А. Махлай, секретар парткому колгоспу С. Власенко, голова правління М. Фрузов, голова профкому М. Підмогильний, заступник голови правління колгоспу С. Голівець. Вітали, як «рідних братів і сестер», але нам здавалось, що ми не серед братів і сестер — українців, а в Росії, бо всі вони виголошували промови по-російськи. Ба, навіть, на великому щиті виднів напис «Колхоз «Украина».

Хотілося їм сказати, що ми, мабуть, «заблудили», помилково потрапили в сусідню республіку. Канадські гості, напорошивши вуха, мало що, або й зовсім не розуміли, що їм товчуть, бо 90 відсотків з них народилися в Канаді, зовсім не розуміли «язика» братів в Осокорівці.

Я прямо сказав Івашку, що ліпше було б, якби нас не везли туди, бо це завдало нашому турові більше шкоди, аніж добра... Він почав мене «заспокоювати», мовляв, це — «виняток», що це скоро буде виправлено. Аби припинити розмову на цю тему, сказав: «А вас, Петре Ільковичу, жде приємна несподіванка». Я його не розпитував, яка це несподіванка, бо й насправді розхвилювався.

Кілька днів по тому в газеті «Известия» був опублікований Указ Президії Верховної Ради СРСР

про нагородження мене з нагоди мого 75-річчя орденом «Дружби народів». 30 жовтня 1986 року у будинку Верховної Ради голова Президії Верховної Ради УРСР В. Шевченко вручила мені орден. Так, з усіх нагород, які я дотепер одержав, цю найбільше ціную, бо завжди був, є і буду за дружбу народів світу».

Петро Кравчук був унікальним іноземним публіцистом, який зумів побувати в усіх радянських республіках і свої враження від побаченого і почутого висловити в численних нарисах, а також у книжці «Через 15 республік», що вийшла українською і англійською мовами з допомогою Товариства «Україна» і поширена в багатьох державах. Автора цікавили передусім розвиток самобутньої культури, збереження національних традицій, розбудова культурних і літературних зв'язків з Україною.

Ольга Гавура: У 1986 році мені від Товариства «Україна» довелося разом з Петром Кравчуком відвідати Азербайджан, Таджикистан і Молдову. Мені пригадується такий факт. Під час коротких перерв між зустрічами і заходами, організованими Товариством зв'язків з азербайджанцями за кордоном, Петро Ількович і я їздили по різних книгарнях Баку в пошуках Конституції Азербайджанської РСР російською мовою. Я довго не могла зрозуміти, для чого вона йому потрібна. Нарешті ми знайшли її і Петро Ількович придбав кілька примірників. «Подивись,— сказав він мені,— це одна з трьох конституцій радянських республік (ще у Вірменії та Грузії), де є окрема

стаття про те, що державною мовою Азербайджану є азербайджанська мова. А в нашій (Кравчук мав на увазі Конституцію УРСР) такого положення немає».

В Україні, усіх куточках колишнього Радянського Союзу Петро Кравчук мав багато друзів серед державних і громадських діячів, письменників, митців, науковців. У нашій країні він підтримував дружні й приятельські відносини з Дмитром Мануїльським і Павлом Тичиною, Максимом Рильським і Володимиром Сосюрою, Юрієм Смоличем і Олександром Міньківським, Іваном Паторжинським, Євгеном Шабліовським, Миколою Бажаном та іншими видатними постатями.

Ольга Гавура: Пам'ятними були зустрічі в Москві Петра Кравчука з великим співаком Іваном Козловським. Вони, як правило, зустрічалися вдома у славетного тенора, на вулиці Нежданової. Познайомилися у 1956 році і до самої смерті їхєднала братська любов і взаємна глибока шана. Перебуваючи в Москві, Петро Ількович неодмінно телефонував Козловському, і той запрошував його до себе в гості. Мені пощастило кілька разів бути присутньою на цих зустрічах. Пригадую, як Іван Семенович урочисто спускався сходами з другого поверху своєї квартири до вітальні незмінно у чорному костюмі з краваткою «метеликом» на білій сорочці. Нам хотілося оплесками зустріти його, бо то був вихід Артиста, незважаючи на те, що артистові було 90 років. А потім за гостинним столом допізна друзі обговорювали проблеми мистецтва, ділилися спогада-

ми, мріяли про майбутнє. Не забуду, коли Іван Семенович, розповідаючи про повоєнні роки, ніколи не вимовляв слово «Сталін», а лише мовчки проводив пальцем над верхньою губою і торкався плеч, де мали б бути погони. Кравчук прекрасно його розумів і навіть не запитував, про кого йде мова. Вони були сучасниками, жили в ті роки, коли це ім'я викликало у багатьох містичний страх. Козловський наполягав, щоб під час свого перебування у Москві Кравчук обов'язково побачив виставу в Большому театрі. Ми промовляли касиру театру магичні слова «з броні Козловського» і отримували квитки на спектаклі, незважаючи на постійні аншлаги.

Петра Кравчука всюди визнавали як людину — ерудита, ходячу енциклопедію, вважали талановитим дослідником, унікальним літописцем трудової української імміграції в Канаді, одним з найбільш об'єктивних зарубіжних публіцистів, котрі писали про тодішню Україну.

Книжки Кравчука — то біографія його духовного життя. Нам запам'ятався його вислів: «Те, що не виросло і не визріло у мене самого, чого я не бачив, не спостерігав, чим не жив, — то є недоступним моєму перу».

Станіслав Лазебник: Я був причетним до підготовки видань багатьох книжок і брошур Петра Кравчука. Обізнаний з тонкощами його творчої лабораторії. У своєму записнику я зафіксував чимало його оригінальних думок, справжніх афоризмів. Пригадую, як він стверджував, що істинне знання полягає не в знайомстві з фактами,

а у використанні їх, котрі роблять людину філософом. Під час читання книжок, підкреслював Петро Ількович, я зупиняюсь на кожній прекрасній думці, як спиняються перед кожною істиною.

Глибокі знання Кравчука, його хатня бібліотека притягували різних людей, з неоднаковими політичними поглядами, часто ідеологічних недругів господаря будинку на околиці Торонто. Та всіх їх об'єднувало почуття поваги до Петра Ільковича. І канадські українці, і делегації з України, буваючи в Онтаріо, ніколи не минали його оселю, по-доброму заздрили багатій бібліотеці, унікальним архівним матеріалам. «Колекція книг,— наголошував Кравчук,— це той же університет». У нього багато хто вчився, дізнавався про історію тих чи інших питань, біографічні подробиці відомих українських діячів у Канаді. Але всім своїм співгромадянам, котрі заходили до нього на бесіди, каву, він залюбки розповідав про Україну.

Після проголошення України незалежною державою у Петра Кравчука була невимовна радість за рідну землю і водночас з кожним роком після 1991-го в душі його наростало тривожне почуття за її подальшу долю.

З книжки **П. Кравчука** «Без недомовок»: «Як тільки Україна стала формально незалежною суверенною державою, до Канади наввипередки один за одним почали наїздити емісари, колишні запеклі комуністи, які тепер... перетворилися в ультрадемократів. Дехто з тих, що колись загощували на запрошення ТОУК до Канади, виголошували на честь ТОУК та її провідників панегірики і ди-

фірамби, послали громи на «буржуазних націоналістів», тепер почали картати провідників ТОУК, «радити» їм, щоб вони пішли з поклоном і вибаченням до тих же «буржуазних націоналістів».

Коли була проголошена незалежність і суверенність України, багато українських людей різних політичних переконань, праві і ліві, навіть канадського народження, мріяли поїхати в Україну, стати її громадянами, включитися в різні галузі її життя. А що ж, насправді, сталося? Не з Канади їдуть жити в Україну, а з України виїжджають до Канади та інших західних країн. І це люди не пересічні, а вчені — професори, доктори, кандидати, інженери, лікарі, художники, артисти. Особливо ті, які можуть дати максимум користі у всіх сферах життя. Їдуть кваліфіковані робітники. Їде студентська молодь. І різні політикани (праві і ліві) спішають висилати своїх дочок і синів до США і Канади.

...Дуже хочеться дожити до тих днів, коли Україна міцно стане на власні ноги, не буде сателітом ні Півночі, ні Заходу, а стане справжньою незалежною суверенною державою».

ЙОГО ПОКЛИКАННЯ — СТАВИТИ ШЕВЧЕНКОВІ ПАМ'ЯТНИКИ

Зведення монументів, що увічнюють пам'ять геніальних людей, має свою історію, часто оповите легендами, нерідко супроводжується затягуванням у прийнятті відповідних владних рішень, надто тривалими зборами коштів, а також дипломатичними переговорами, політичним протиборством.

Досить згадати про відкриття за сприяння американської української громади одного з найкращих у світі пам'ятників Тарасові Шевченку у Вашингтоні у 1964 році. Ця подія спричинила гнів офіційних Москви і Києва, за океан було надіслано спеціально організоване «згори» «звернення» відомих діячів культури і літератури України, яке містило протест щодо використання імені Великого Кобзаря в ідеологічних цілях.

Усі ці перипетії добре знайомі, особисто пережиті мешканцем Торонто Василем Михайловичем Іваницьким — героєм нашої розповіді. До речі, він, тоді ще житель Буенос-Айреса, входив до складу громадського комітету зі спорудження згаданого пам'ятника в столиці США, автором якого є всесвітньовідомий скульптор з Вінніпега — адміністративного центру провінції Манітоба Лео Мол (Леонід Молодожанин — дійсний член Королівської Академії мистецтв Канади, родом з Волині). Саме він згодом став соратником Василя Іваницького у примноженні світової монументальної Шевченкіани. Скільки ж Кобзаревих монументів було в житті Іваницького, кожен з яких залишив глибокий відбиток у його душі і серці?

Станіслав Лазебник: ...*Перебуваючи у 2002 році у відрядженні у Львові, якийсь час спостерігав, як юні львів'яни покладали квіти до Шевченкового монумента і архітектурної композиції — бронзової «Хвилі національного відродження». Подумалося тоді, а чи знають пересічні мешканці міста Лева про те, як прийшов до них Великий Кобзар. З цією метою, зустрічаючись з різними людьми, провів своєрідне соціологічне опитування про те, чи відома їм історія появи пам'ятника у Львові. На жаль, точної відповіді я не одержав. Можливо, не до тих звертався, бо, звичайно, тодішні можновладці, колишні керівники міської Ради, представники місцевої когорти здобчих знали про все достеменно.*

Отож, історія створення величного архітектурно-скульптурного ансамблю у Львові розпо-

чалася на... українському цвинтарі на околиці Буенос-Айреса. Десь наприкінці 1991 року Іваницький з дружиною Наталкою Бундзою завітали вкотре до Товариства «Україна» після відвідин Львова. Здебільшого мовчазний, неквапливий, завжди поважний і упевнений у собі Василь Михайлович здавався децю збудженим і майже таким енергійним, як його Наталка. «Справа виглядає так...» — почав він викладати свою ідею. Іваницький запропонував Товариству відрядити до столиці Аргентини львівських скульпторів братів Володимира і Андрія Сухорських — переможців творчого конкурсу на кращий проект пам'ятника Тарасові Шевченку у місті. А в Буенос-Айресі, запевнив Василь Михайлович, Шевченкова Фундація (свого часу заснована саме ним) створить для них усі необхідні умови. Пропозиція була прийнята.

Ольга Гавура: ...Пригадую, як у Львові ми з Василем Михайловичем завітали до майстерні Емануїла Миська. Визнаний скульптор висловив думку про те, що таку почесну і важливу справу, як створення монументу генію українського народу, слід, на переконання мистецької еліти Львова, доручити знаному у світі мистецтв авторитетному майстрові. До того ж і грошей на побудову пам'ятника, мовляв, зараз майже не залишилося, пішли на інші цілі. «Треба зачекати кращих часів»,— зазначив Емануїл Мисько. Вислухавши його, Іваницький рішуче сказав мені: «Ходімо до Сухорських!»

У скромній майстерні молодих митців за чашкою кави скульптори показали гостеві свій проєкт, який здобув заслужену перемогу на конкурсі, поділилися своїми поглядами на особистість Шевченка, розповіли про власне бачення його образу, що втілювалося у запропонованому ними проєкті пам'ятника.

Іваницькому проєкт сподобався. Він сам вважає класичну інтерпретацію образу Кобзаря в Україні — у кожусі, в хутряній шапці, похмурого — хибною. «Він не був таким. Він був божемним, носив шовкові сорочки, його кохали шляхетні пані, — говорив Василь Михайлович. — Пам'ятники мають відтворювати образ молодого Тараса у розквіті сил і надій, гарного, елегантного. Таким він є у Сухорських».

Брати були настроєні песимістично, мали сумніви, що їх пам'ятник буде колись встановлено у Львові. «Грошей немає і навряд чи вони будуть. Немає жодної перспективи», — бідкалися вони. «Є перспектива, — заявив Василь Михайлович. — Я забираю вас до Аргентини. Пам'ятник вилеємо в Буенос-Айресі і привеземо його готовим до Львова».

Станіслав Лазебник: ...Своїм коштом Товариство «Україна» командувало братів до Південної Америки. Вони досить тривалий час там працювали, маючи повне забезпечення від Фундації, чим старанно опікувався Василь Іваницький. У майстерні на цвинтарі спочатку було виготовлено гіпсову модель статуї Великого Кобзаря, яка через океани і моря прибула в Україну. Згодом

цей же шлях здійснила і «Хвиля національного відродження», транспортована у двох великих контейнерах на пароплаві. Пам'ятник уже височив у Львові, як решта ансамблю відливалася у бронзі на київському заводі «Художник». З Василем Михайловичем, який на той час уже очолював Український громадський комітет будови пам'ятника Тарасові Шевченку у Львові, ми побували у 1994 році на підприємстві. Він хвилювався, нервово спілкувався з майстрами, бо скульптурний комплекс мав бути урочисто відкритий 20 травня 1996 року, в день річниці перепоховання праху поета. Композиція присвячена визвольним змаганням українського народу за свою волю і незалежність. Її увінчує образ Богоматері — Покровительки України, по обидва боки котрої у рельєфі відтворені постаті видатних діячів України та фрагменти з історії нашого народу. «Хвиля» вагою у 20 тонн, висотою у 15 і шириною у 8 метрів однозначно вражала.

Пам'ятаю, як там, на заводі, Іваницький подовгу і досить прискіпливо розглядав чудовий мистецький витвір, що відповідав його задумові і уявленню.

У той час, як йшли творчі і будівничі роботи, в Канаді і США тривав організований паном Василем збір коштів на встановлення монументального ансамблю у Львові. Іваницький щиро радів з того, що ця мета об'єднала українців Аргентини, Північної Америки та Україну, але при цьому всюди публічно применшував свою роль у цій історичній акції. На згадку про знаменну подію у Ва-

сила Михайловича зберігається Грамота за підписом Міського Голови Василя Куйбіди: «Львівська міська Рада та громада міста Львова мають честь надати панові Василю Іваницькому Почесне Громадянство, зваживши на неоціненні заслуги перед містом, нашим краєм і всім українським народом».

Василь Михайлович стає надто невелемовним у розповіді про своє життя. З України виїхав у 1937 році. Навчався в Німеччині. Має ступінь доктора економічних наук, вільно володіє українською, російською, німецькою, англійською, польською, іспанською мовами, часто вживає латинські сентенції. У 1946 році емігрував до Аргентини. Через деякий час був обраний головою Української центральної репрезентації — організації, яка об'єднала майже всі громадські інституції українців.

У Василя Іваницького три донки, є й онуки. Його перша дружина померла досить рано. Довелося самому виховувати дівчат. Кожна з них здобула вищу освіту. Допомагає їм протягом усього життя.

Займаючись у Буенос-Айресі бізнесом, Іваницький водночас виявив себе активним організатором української громади.

...У 1967 році виникла потреба створити світове об'єднання українців. Я був тоді головою Української центральної репрезентації в Аргентині. Я привіз до Нью-Йорка 30 делегатів. Нас тоді, на першому конгресі, було 900 делегатів і близько 1100 гостей. Там ухвалили статут Світового

конгресу вільних українців (СКВУ), вважали, що то буде представництвом вільних українців. Було загальнонаціональне піднесення. У ті часи український народ на рідних землях не мав властивого волевиявлення. Обрали президію. Я став тоді одним з віце-президентів, який працював на Полудневу Америку. Отець Василь Кушнір був першим президентом СКВУ (відомий громадський і церковний діяч, народився у 1893 році в Західній Україні, вчився в гімназіях Тернополя і Львова, в богословських студіях в Інсбруку, де захистив докторську дисертацію з теології; з 1934 року жив у Канаді, був одним з організаторів Конгресу українців Канади; помер у Вінніпезі в 1979 році. — Авт.). Як завжди, українці — як той солом'яний вогонь. Після відбуття першого конгресу українці почали між собою сваритися — чи то Світовий конгрес буде в обіймах бандерівців, чи мельниківців. Натомість українство на еміграції хотіло бачити Конгрес загальноукраїнським, а не представництвом певної партії. І тоді всі активні сили почали відпливати. І вже другий конгрес був менш чисельним, менш активним, був перенесений до Канади, бо, мовляв, в Америці не було таких можливостей.

В історію українства Аргентини, всієї Південної Америки Василь Іваницький назавжди увійшов не лише як один з визнаних громадських провідників, а й як організатор будівництва пам'ятників Тарасові Шевченку на цій землі.

Нам пощастило знайти копію Закону Аргентини, затвердженого у серпні 1967 року тодішнім

президентом країни Гіллермо А. Бордою. Наведемо деякі фрагменти цього акту:

«Артикул ч. 1: Дозволяється на будову в місті Буенос-Айресі пам'ятника Тарасові Шевченкові, визначному українському письменникові, поетові і маляреві на місці, яке призначить Управа міста Буенос-Айреса.

Артикул ч. 2: Будовою пам'ятника займеться Комітет, зорганізований найдалше до дев'яноста днів Центральною Репрезентацією Української Спільноти в Аргентині.

Артикул ч. 3: Комітет, який займеться будовою пам'ятника, повинен інавгурувати його в часі, що не переступить п'ять літ від проголошення цього Закону.

Артикул ч. 4: Кошти будови пам'ятника покриваються із фондів, які збере Комітет у приватній формі поміж українськими товариствами і поодинокими особами».

Реалізацією статей — артикулів єдиного, мабуть, у світі державного законодавчого акту, що стосувався зведення монумента геніальному синові України, займалися Василь Іваницький та його соратники.

5 грудня 1971 року в центрі Буенос-Айреса, в парку Трес-де-Фобреро (неподалік від тодішнього приміщення Посольства США в Аргентині) постав молодий Тарас (автор скульптури Леонід Молодожанин). Відкриття пам'ятника стало видатною подією для громадськості Південної Америки, всіх українських етнічних груп на Заході. На урочистому мітингу виступали представники муніци-

пальної влади міста, української громади в країні, послі США і Канади — держав, де на той час вже були встановлені монументи Великому Кобзареві.

Того ж дня під час святкової церемонії Іваницький познайомився з канадською українкою, жителькою Торонто Наталкою Бундзою, зустрів, як кажуть, своє щастя-долю. У 2004 році минуло чверть віку їхнього подружнього життя.

Наталя Михайлівна пригадує:

...Ми познайомилися на відкритті пам'ятника Шевченку в Буенос-Айресі. Я привезла групу з Канади. Нас було дуже багато — 500 — 600 людей. Це була дуже велика подія. Ми виростили в Канаді і знали, що українці розсіяні по всьому світу, але не дуже в то вірили. Ми їхали до Аргентини і думали, що покажемо їм, як ми добре розмовляємо українською мовою. Приїхали, а там молодь чудово говорить українською, яка більш схожа на справжню мову.

Так ми познайомилися з Василем, а через кілька місяців його жінка померла. Через п'ять років відкривали пам'ятник Шевченку у Парагваї, в Енкарнасьоні (до його встановлення був безпосередньо причетний Іваницький, як і до спорудження Кобзаревих скульптур у північноаргентинському місті Обера, а також у Прудентополісі в Бразилії; згадкою про цей монумент у місті, де більшість населення становлять нащадки вихідців з України, є грамота, видана «докторові Василю Іваницькому — голові будови пам'ятника Тарасові Шевченкові Комітетом будови і Парафією Святого Йосафата в Прудентополісі»; в цьому до-

кументі Іваницького величають як «вельми заслуженого культурного діяча нашого народу» і висловлюють «вдячність від усього українського поселення в Бразилії.— Авт.). На той час я працювала в торонтській газеті «Новий шлях» і знову привезла групу з Канади. Мені всі говорили, що цей доктор на мене кинув оком. А я думала, що мені це не потрібно. Я живу в Канаді, він — в Аргентині. Я вже старша пані, все маю — і хату, і роботу, роз'їжджаю, працюю в громаді. Василь приїхав до Канади у 1979 році, і я представила його своїй кумі. Ми йшли до неї, а він взяв мене за руку і сказав: «Ти будеш моєю дружиною!» А я подумала: «Якраз!» На той час я продала хату і переїхала до апартаментів. Щоправда, Василь мені постійно ввижався, не виходив у мене з голови. Потім він приїхав у квітні того ж року і ми 1 травня одружилися. Після вінчання ми поїхали до Тайваню, Японії.

Відтоді життя, громадську, благодійну діяльність Василя Михайловича, якому в 2004 році виповнилося 86 літ, не можна уявити без Наталії, її дієвої участі в реалізації проектів Іваницького, спрямованих на допомогу Україні.

Наталя Михайлівна належить до Українського національного об'єднання (УНО), заснованого в Едмонтоні у 1932 році. «Я в УНО виросла»,— згадує вона. Ця організація культурно-освітнього характеру має найбільше самодіяльних художніх колективів, які підтримують зв'язки з Україною. Наталя Бундза працює в Організації українок Канади, є директором Української кредитової спілки в

Торонто, яка, зокрема, сприяла створенню подібних інституцій у нашій країні.

...Мій батько приїхав до Канади у 1923 році. Я б сказала, що він самоук, мав у Торонто в спілці українську книгарню, отримував в той час всі книжки з України, такі, наприклад, як «Червона калина», і залишив нам чудову комплектну бібліотеку.

Моє життя — то є Боже провидіння. В українській школі ми не мали тих можливостей, що сьогодні є, ні педагогів, ні підручників. Все батьки оплачували. Одна учителька — на 50—60 учнів, мерзли ми біля тої пічечки, що ogrівала приміщення. Тяжкі були часи. Від знання української мови, навіть, якою я розмовляю, мені світ відкрився. Коли я закінчила гімназію, у 1959 році я перший раз поїхала до Європи із своїми колежанками. Я не уявляю собі, що можна бути в Європі і не відвідувати Україну. Я поїхала сама, а потім зустрілася з колежанками в Мадриді.

Ми були дуже завзяті патріоти. Коли виростили, ми не завжди знали, чому, як, що і де, але виростили з українською душею. Крім того, що три рази на тиждень ми мусили ходити до «Рідної школи», ми ходили і на вистави, бо батьки кожної неділі ставили якусь нову п'єсу, і тягли дітей з собою, бо не було на кого залишити, нянь тоді не було. Від організації «Молоді українські націоналісти», молодечого відділу УНО, від знання мови мені відкрилася можливість працювати в бюро подорожей. Я була ексекютивна секретарка у великій англійській компанії. Я мала мож-

лівість подорожувати в Україну і говорити українською мовою, більше, ніж мої колежанки. В моєму житті траплялося таке, що я, навіть, не вірю. Після бюро подорожей я працювала в онтарійському уряді по підготовці до святкування 100-ліття Канади, роз'їжджала по маленьких містечках Онтарію, а наша провінція трохи менша України. Була також тимчасово адміністраторкою нашої газети «Новий шлях». А вже під старість, коли бракувало помічників педагогів у гімназії в Торонто, мене запросили на контракт на один рік. Я пішла і мені дуже сподобалося. Я працювала 15 років асистентом педагога з математики у 9 — 10 класах.

Перебуваючи востаннє в гостинній домівці Іваницьких в Торонто, ми ще раз пересвідчилися у щасливому поєднанні двох людей, їхньої природної мудрості, життєвого досвіду, любові до України, її національного пророка Тараса Шевченка.

Ми сиділи вчотирьох і воскрешали в пам'яті співпрацю колишнього Товариства «Україна» і подружжя Іваницьких. Пригадалося, як у 1990 році вони подарували медичний інструментарій поліклініці у Ватутінському районі Києва, де лікувалися діти, що постраждали від Чорнобильської катастрофи. Разом з Іваницькими не один раз влаштовували подорожі містами і селами України українських туристських груп з Південної Америки. А чого варта лише допомога Василя Михайловича школам, вищим навчальним закладам нашої держави, про що мова піде далі.

Ольга Гавура: ...Василь Михайлович твердо вірить у щасливе майбуття України. Кожного разу, коли він телефонує до мене з Канади, то запитує: «Ну, що у вас там нового?» При цьому, можливо, раніше за мене знає про все, що діється в Україні, але уважно вислуховує мої повідомлення про значущі події і резюмує: «Все йде добре, потрібен час, все стане на свої місця»,— і точно, і вивірено дає свою оцінку тій чи іншій ситуації. Про що б я не говорила з ним, а ми знайомі вже більше 20 років, він, вислухавши мою розповідь про справи життєві, сімейні, особисті, вміє по-філософському мудро, однією фразою визначити суть проблеми, і, позбувшись зайвих емоцій, я готова прийняти правильне рішення, як бути далі.

Сталося так, що саме мені випало бути разом з Василем Михайловичем та Наталією Михайлівною під час їх поїздок в Україну. Тоді Товариство «Україна» запрошувало їх до нашої країни і тісно співпрацювало з Іваницьким, який був незаперечним авторитетом серед українців в Аргентині, Бразилії, Парагваї, популярною особою в Канаді.

Пригадується, як в один з приїздів Василь Михайлович вирішив відвідати своїх родичів на Івано-Франківщині. В простій селянській хаті йшла розмова про життя-буття, важку працю сільських трударів, долю рідних Іваницького, з якими він листувався і допомагав їм, чим міг, з далекого краю. Його племінник запропонував поїхати до хати, в якій народився і жив в дитинстві Василь Михайлович. Він не одразу погодився, врешті ми сіли

в машину і поїхали по селу. «Ось там вона була», — вигукнув один з родичів. Інтуристська «Волга» повільно їхала повз голе подвір'я, де не було паркану і серед бур'янів виднівся лише фундамент, почорнілий від часу. «Може зупинимось?» — запропонувала я. «Не треба», — тихо промовив Василь Михайлович, а за вікнами авто вже виднілися ошатні оселі його земляків-односельців. Усі мовчали. Я уявила собі, яку бурю емоцій переживає зараз цей чоловік, життя якого пройшло далеко від рідного дому, од цієї землі, де зарита його пуповина. І зараз все те, що не вмирає, не зникає із серця від того, що ти живеш за океаном, а не тут, біля цієї криниці, все те, що зветься Батьківщиною, одізналося до болю в його душі. Тридцять секунд, поки їхала машина повз колишню хату, — сторінка життя, картинка у віконці автомобіля, як кадр з фільму, який не можна перекрутити назад.

Кожний свій приїзд в Україну Василь Михайлович і Наталка везли з собою для родичів і друзів подарунки. Їм хотілося, щоб близькі їм люди мали все необхідне — їжу, одяг, дитячі речі. Насамперед купували величезні валізи, упаковували їх до краю і з таким вантажем вирушали в Україну. Було надзвичайно зворушливо бачити, як ці літні люди оберігали свій скарб у метушні наших аеропортів та вокзалів, купували окреме купе у потязі виключно для цього багажу, клялися ніколи більше не перевантажувати себе подібною місією, та наступного разу все повторювалося знову.

Будучи почесним членом Товариства «Україна», Василь Михайлович дбав і про всіх його співробітників. Ніколи не з'являвся на Золотоворітській вулиці з порожніми руками — віз каву з Бразилії, футболки з Канади, копчених курчат з радгоспу у Львівській області, де він вже встиг поставити на площі центральної садиби пам'ятник Шевченку.

У житті Василя Михайловича продовжували з'являтися нові й нові Шевченкові пам'ятники, зведені за його участю. Це стало для нього найголовнішим покликанням у житті. «Подвиги минають, а пам'ятники залишаються», — писав римський поет Овідій. Наш герой прагнув, аби якомога більше увічнити славу Тараса на всій Землі, аби знали про Кобзаря прийдешні покоління.

Якось під час круїзу по Дніпру, влаштованому в 1993 році Товариством «Україна» для представників українських громад з різних країн, до Івано-Франківського звернулися керівники української організації з Санкт-Петербурга з проханням сприяти встановленню скульптури Шевченка у їхньому місті. Василь Михайлович пообіцяв і згодом запропонував Леоніду Молодожанину, який перед Другою світовою війною вчився в знаменитій Академії живопису в Ленінграді, подарувати місту своєї юності пам'ятник поетові власної роботи. Митець погодився. Залишалися переговори з місцевою владою.

Станіслав Лазебник: ...Голова найбільшого українського громадського об'єднання в Санкт-Петербурзі, архітектор і поет Микола Жигло звер-

нувся з відповідним клопотанням до тодішнього мера Анатолія Собчака. З цією ж метою я, як один з керівників Товариства, прибув до міста. Разом з Миколою Жиглом провели тривалі бесіди з керівниками мерії. Собчак з розумінням поставився до нашої пропозиції, написав позитивну резолюцію на зверненні. Залишалася проблема вибору гідного, історично вірного місця для встановлення монумента.

Згодом у Санкт-Петербурзі несподівано для місцевих українських організацій та й Києва виник Фонд «Пам'ятник Шевченку», який очолили колишній львів'янин Стефан Шурко і далекий родич Молодожанина Дюдін, ім'я якого не пам'ятаю. Фонд практично узурпував справу зведення монумента. Водночас тривало збирання коштів на цю благородну мету в Санкт-Петербурзі, Україні та за океаном. Пізніше значні суми на благородну мету виділила Асоціація міст України. Скульптура з Мюнхена, де вона відливалася, прибула до північної російської столиці і тривалий час зберігалася, вкрита пилом, в одному зі складських приміщень Смольного. Та Фонд не поспішав розпочинати роботи. Складалося враження, що цій структурі вигідно зволікати з будівництвом.

Фрагмент з інтерв'ю Василя Іваницького Київському телебаченню у серпні 1998 року:

...Ось уже три роки пам'ятник лежить у місті і буде лежати, поки ми не візьмемо у свої руки цю справу. Фонд, племінник Молодожанина, «советчики» хотіли «подзароботать» на цьому.

Племінник взяв 12 тисяч американських доларів і поїхав до Фінляндії шукати граніт. А тут, в Україні, скільки хочеш є граніту. Зараз у мене в машині лежать зразки українського граніту для постаменту. І той Шурко бере собі місячну платню...

Станіслав Лазебник: ...У справу прискорення будівництва включилися українські дипломати — Посольство України в Російській Федерації, Генеральне консульство України в Санкт-Петербурзі і навіть наше Посольство в Фінляндії, де все-таки Фонд замовив виготовлення гранітного постаменту. Вкрай стурбований затримкою встановлення монумента Василь Іваницький спеціально прибув до Санкт-Петербурга і зустрівся з Генеральним консулом України у місті.

Нарешті, у 2000 році за участю президентів України і Росії пам'ятник Шевченку у сусідній державі було відкрито.

А ще два роки перед тим Василь Михайлович святкував відкриття скульптури Шевченка в Луганську. Все розпочалося в 1997 році у Києві на другому Всесвітньому форумі українців.

У згаданому інтерв'ю Іваницький розповів:

...На Форумі люди з Луганська звернулися до президента Світового конгресу українців з проханням допомогти встановити пам'ятник Шевченку в Луганську. Але він у цій справі нічого не розуміє і направив їх до мене. І от другого травня 1998 року в Луганську відкрили пам'ятник Шевченку. Я привіз гроші, але не міг прямо віддати їх

авторам проекту, бо існував договір між ними і містом, яке зобов'язувалося встановити цей пам'ятник. Я оформив кошти діаспори через свою Фундацію імені Шевченка, бо міська адміністрація хотіла, щоб діаспора їм віддала гроші, які вони б розкрали чи направили на щось інше. Тому я сказав, щоб вони розірвали договір з містом і уклали новий з Фундацією. Гроші, які діаспора збрала в Канаді і Америці, я легально привіз в Україну. І Фундація оплатила всі витрати.

У ті ж роки Василь Іваницький заснує у Львові Всеукраїнський благодійний фонд «Фундація імені Тараса Шевченка», який опікується будівництвом пам'ятників великому поету, а також допомогою навчальним закладам в Україні, для чого він разом зі своїми однодумцями, зокрема, створив у Торонто Український громадський комітет допомоги школам в Україні.

Уривок з повідомлення американської української газети «Свобода» від 10 жовтня 2003 року про відкриття 24 серпня того ж року пам'ятника Тарасові Шевченку у Севастополі: «Статую поета, відлиту у бронзі на ливарні у Львові, роботи львівських скульпторів Василя та Володимира Одрихівських, подарував Всеукраїнський благодійний фонд «Фундація імені Тараса Шевченка» зі Львова, президентом якої є доктор Василь Іваницький (Торонто, Канада), а постамент з граніту виготовив місцевий громадський комітет на чолі з Богданом Вуйком. Створення пам'ятника проходило під гаслом «Львів'яни дарують пам'ятник Кобзаря України мешканцям Севастополя».

У нашому розпорядженні є текст емоційного виступу Василя Іваницького на урочистому мітингу у Севастополі. Він, зокрема, сказав:

...«Кобзар» — збірка поетичних творів Тараса Шевченка перекладена майже на всі мови світу, а його пам'ятники прикрашають найбільші міста у світі, а саме — Буенос-Айрес, столицю Аргентини, Енкарнасьон в Парагваї, Прудентополіс (Бразилія), Вашингтон, Вінніпег, Москву і Санкт-Петербург, в Казахстані і так далі. Бюсти поета прикрашають університетські зали в Аргентині, у Гарварді, США, в Канаді, а також посольства України у всьому світі.

Дивлячись на цю чудову постать Кобзаря України, залишаю вам назавжди, шановні учасники цього торжества, і всьому Криму пророчі слова поета: «В сім'ї вольній, новій — обнімітеся, брати мої, молю вас, благаю...» Бо тільки у взаємній пошані і у вирозумінні своїх національних, культурних і релігійних надбань, мешканці цього чудового міста, та й що більше — навіть цілого Криму зуміють жити в мирі і успішно працювати на добро своїх родин, Криму та утвердження стабільності і добробуту дорогої нам усім України.

Василь Іваницький постає не лише як пристрасний організатор збагачення світової спадщини монументальної Шевченкіани, не тільки як меценат, котрий вболіває за краще життя в Україні, а й як виважений політик, не заангажований тією чи іншою політичною силою в нашій державі.

Після мітингу на майдані біля Тараса він обійняв двох адміралів флотів українського та російського і категорично запевнив їх: «...Шевченко вас примирить».

Ольга Гавура: ...В одній з останніх телефонних розмов зі мною Василь Михайлович з упевненістю говорив про відкриття наступного року пам'ятника Шевченку в Ялті. Його бадьорий голос лунав з далекого Торонто: «Ялті конче потрібний пам'ятник Шевченку. Там є Чехов і Горький, і Леся Українка, а Шевченка немає. Привезу на відкриття групу українців з діаспори, поки що збираю гроші. Пам'ятник стоятиме, і кінець справи».

Наприкінці 1990-х років у Василя Іваницького виникла ідея започаткувати інституцію, яка сприятиме комп'ютеризації навчальних закладів та й навіть деяких державних організацій в Україні. Ця акція, розрахована на тривалий період, стала теж його невідкладною життєвою потребою.

...З того часу я заложив Фундацію «Всеукраїнський благодійний фонд» у Львові. Я також маю в Торонто Комітет допомоги школам в Україні. Від імені того Комітету висилаємо комп'ютери до Фундації, яка робить розподіл їх, обласна держадміністрація схвалює, висилає звітки до Києва, там теж підтримують. Вони повідомляють митницю, що прийшов такий благодійний вантаж і на базі того розподілу комп'ютери розвозяться за адресами.

Ми сиділи в Торонто, в хаті Іваницьких, і переглядали стоси паперів з подяками, що надійшли з різних міст і сіл України, за одержану із-за океану

техніку — комп'ютери, принтери, факси, ксерокси. Ось, наприклад, сертифікат Національного університету «Острозька академія» посвідчує про нагородження доктора Василя Іваницького почесною срібно-бурштиною відзнакою «Острозька академія», «визначаючи його великий внесок у розвиток незалежної України, становлення національної освіти та науки, розбудову Національного університету «Острозька академія».

Газета «Новий шлях», що виходить у Торонто, у номері за 23 січня 2003 року подає «список шкіл, коледжів, наукових інституцій і виховних установ в Україні, які одержали в 2002 році від Українського Громадського Комітету для допомоги школам в Україні комп'ютери і комп'ютерне обладнання як благодійну допомогу». У цьому переліку, скажімо,— школа села Городниця на Івано-Франківщині, Луцький міськвідділ освіти, середня школа №11 у місті Сміла на Черкащині, Львівський лицей «Оріана», військова частина «Прикарпаття», середня школа міста Теребовля на Тернопільщині, Львівський аграрний університет, середня школа села Семенівка Чернігівської області та багато інших навчальних закладів і установ у нашій країні.

З цього приводу Наталка Бундза в інтерв'ю нам сказала:

...Це є тяжка справа, бо тут говорять, що наші діти не мають в Канаді достатньо комп'ютерів, а ви висилаєте їх в Україну. Основна наша мета, щоб діти в Україні не лишилися поза-

ду. Я сама була свідком, коли до школи приходила, в якій числилися комп'ютерні класи, але діти комп'ютерів не бачили. А записано, що мають. Це в маленьких містечках поза Львовом, поза Києвом. Коли приїжджають з діаспори, їм показують, які комп'ютери мають діти, це є бізнесова річ, це добре, це має так бути. Але в освіті, в державних школах ми знаємо, що буває й таке, коли вчителі, директори шкіл самі малюють стіни і поправляють ту школу, садять квіти на подвір'ї, щоб було привітно. То ви мені не кажіть, що є великі гроші на комп'ютери. В Канаді цього не розуміють. І ви знаєте, чому? Бо їм про це не говорять, не показують по телевізору. Потрібно, щоб журналісти це описували. Коли Василь подав до преси інформацію про те, які школи в Україні отримали комп'ютери, то в Торонто всі були здивовані. Це велике зусилля на одну особу. І коли він тут висилає ці комп'ютери, то потрібно не менш, ніж четверо, а він один займається і має одну-дві особи, хто йому допомагає. І це не уряд Канади, який повинен допомагати. Але для цього потрібно півтора року ходити до уряду, лобювати, дістати прохання від Міністерства освіти і науки в Києві і получить їх. Але Василь, поки живий, хоче докласти скільки може своїх сил. Іноді і мені каже, що не хоче, щоб я помагала, бо потім казатиму, що мені через це бракує часу. Я, буває, раз на пару років заангажована в якомусь святкуванні, а він весь час, ціле своє життя, робить все, щоб потім перед Богом, перед батьками, перед народом він міг спокійно сказати: «Що хоч не

було мене в Україні, але виконав все, що було в силі моїй зробити».

Василь Михайлович познайомив нас і з тими листами — проханнями, які продовжують надходити з України від навчальних закладів, навіть з Міністерства освіти і науки України, один з департаментів якого просить надіслати персональні комп'ютери для своїх співробітників.

Тож справ у Василя Іваницького попереду ще багато. І він прагне максимально задовольнити звернення наших співвітчизників. Його багатолітня діяльність, на думку авторів, ще не належним чином пошанована в незалежній державі. Хоча він і має особисту подяку від Президента України і орден «За заслуги» третього ступеня.

Якось в інтер'ю газеті «Вісті з України» на запитання кореспондента щодо мотивів такої безкорисливої діяльності Василь Іваницький відповів: «...Ми, націоналісти, своїми шляхами широкими йдемо до однієї спільної мети. Кожний, по спроможності, служить ідеї незалежної, сильної, могутньої держави України. В ім'я цієї світлої ідеї я і живу...»

Маршалл Олександр Най — корінний альбертієць. Він тут народився, у невеличкому провінційному містечку Мондер, на фермі, вчився, закінчив університет, сягнув вершин науки, він тут живе і працює. Активно працює, бо не уявляє свого життя без постійного пізнання світу, який його оточує, без творчості, без наукового пошуку. У 2004 році відзначив своє 80-ліття.

Дід Маршалла належав до першої генерації іммігрантів. Сам він — представник вже третього покоління канадських українців.

Важко уявити, що цей сто-відсотковий канадієць свої перші в житті слова сказав українською мовою і у своєму ранньому дитинстві не знав іншої.

Маршалл — ставний, інтелегентний, розважливий чо-

ловік — українець від діда-прадіда. Українець з неукраїнським ім'ям, людина, чиє походження і українська культурна спадщина все життя не давали йому спокою, притягували до себе, надихали на постійне шукання істини: хто я, як сталося, що тисячі таких, як я, українців, розкидані по світу? Вони живуть і в Канаді, як повноцінні громадяни, користуються загальною повагою, маючи добру славу нащадків піонерів — підкорювачів віками незайманих людьми земель, відчують свою українськість, знають про своє коріння, яке єднає їх з історичною Батьківщиною — Україною.

У Маршалла Олександра Ная — класична біографія неординарного титулованого канадського вченого. По закінченні університету Альберти здобув наукові ступені доктора хімічних наук, бакалавра педагогіки. У 1960 році став професором університету Альберти. Викладав природничі науки і математику в середніх школах та хімію і фізику університетського рівня в коледжах провінції, проводив наукові дослідження на кафедрах хімії і педагогіки.

Розповідаючи про свою викладацьку й наукову діяльність, Маршалл спиняється на таких своїх основних засадах (переклад інтерв'ю з англійської мови):

У педагогіці я обрав такий напрямок, як викладання точних наук. У цій галузі займався і дослідницькою роботою, працював над двома проблемами — який матеріал і за якою методикою викладати студентам, аби навчити їх мислити критично. Також я дуже цікавився інформати-

кою, можливістю використання комп'ютерів у читанні лекцій. Web-сторінки давали студентам практичні знання, а я як марксист завжди намагався поєднати теорію з практикою.

Працюючи в галузі хімії, я не мав змоги вживати там принципи своєї власної філософії, а зате в природничих науках я їх застосовував. В історії, наприклад, завжди варто дотримуватися своєї точки зору на події. Скажімо, історики, що описують Громадянську війну в США, пишуть по-різному. Науковці з півночі країни мають щодо цього свій погляд, а ті, хто з Алабами чи Джорджії, висловлюють свою позицію.

Як науковець і викладач Маршалл не задовольнявся лише канадським досвідом у рамках своєї діяльності. Він вивчав методику освоєння природничих наук та систему освіти різних країн світу, зокрема, Великобританії, Японії, Гонконгу, Таїланду, Сінгапуру, Австралії.

Одержавши загальне визнання в науково-педагогічних колах Альберти, займав провідні позиції в багатьох комітетах університету, а також при міністерстві освіти провінції. Водночас брав участь у соціальній, культурній та організаційній діяльності української громади в Канаді. Більше 30 років М. Най є членом Товариства об'єднаних українських канадців. Виступив одним із засновників Фондації української спадщини Альберти, де нині він є управляючим директором і секретарем правління директорів цього громадського об'єднання.

Маршалл стверджує, що його політичний світогляд почав формуватися ще в дитячі роки.

Я розбирався в політиці, коли мені було лише 10—12 років. Коли вчився в середній школі, то вільно коментував політичні події. Так народжувалося моє розуміння світу.

Я ніколи не вважав діалектичний матеріалізм своєю релігією. Деякі люди робили з марксизму-ленінізму ікону. Я завжди шукав матеріалістичний підхід до осягнення світу, вчився аналізувати природу речей. Я не належу до тих, хто міцно тримається своїх поглядів. Я був готовий до перегляду свого світогляду. Я змінював його, якщо факти доводили мою неправоту. Мене можна було переконати. У мене були віра й знання. Я не випадково пройшов три етапи свого професійного зростання. Спочатку був учителем, хоч і не збирався бути ним. В університеті вивчав хімію. Свій перший диплом одержав у 1946 році, магістратуру закінчив у 1947-му і того ж року поїхав до США, щоб захистити там дисертацію. Я став жертвою політики маккартизму ще до того, як ця політика сформувалася. В 1948 році я змушений був покинути США, бо став *persona non grata*. Я був у списку людей, яким було заборонено в'їжджати до США до 1993 року, коли президент Буш-старший скасував закон щодо статусу обмеження. Коли я повернувся до Канади, то почав учительювати, потім захистив дисертацію, працював як науковець.

А тепер став істориком-аматором. У мене недостатньо знань і освіти, щоб вважати себе

справжнім істориком. Ті знання з історії, що я здобув за останнє десятиліття, звичайно, це не те, що люди осягають протягом життя. Мене завжди цікавив підтекст історичних фактів.

Я був комуністом, навіть членом провінційного комітету компартії Канади. Ще під час навчання в університеті ми з дружиною представляли комуністів у студентському парламенті. Але коли Хрущов почав боротьбу проти Сталіна, у мене з'явилися сумніви.

Після виходу у 1989 році на пенсію Маршалл Най вирішив зайнятися історією, вивченням витоків еміграції з України до Канади.

Філософ за натурою, науковець за фахом Маршалл Най вирішив дослідити, чому саме українській нації випала така трагічна доля «іти у світ незнаними шляхами» — в еміграцію. Канадський вчений звернувся до джерел переселення десятків тисяч українців до Канади. Він надрукував серію статей про діяльність української спільноти в цій країні.

У своїй дослідницькій роботі Маршалл звик до точних формул, усталених словесних визначень об'єктивного стану речей, педантичних підходів до кожної справи, неухильного дотримання певного способу мислення, правил, порядку. Його не бентежив і не зупиняв той факт, що обрана ним наукова тема вже детально досліджена і в Канаді, і в Україні. На переконання Маршалла, тому, хто відчутно проникає в будь-яку істину і гостро її відчуває, нічого боятися висловлювати її, хоч вона вже і була доведена іншими. Він вважає, що кож-

на істина є новою, коли автор передає її особливим, властивим йому способом. Найбільш правильний шлях до істини, на думку вченого, це пізнання речей, фактів такими, якими вони є насправді.

У 1997 році світ побачила книжка Маршалла Ная «Першопрохідники української еміграції до Канади». В житті двох перших українських піонерів у країні кленового листа Василя Єленяка та Івана Пилипівца, як у краплі води, віддзеркалилася доля українців і самої України кінця ХІХ століття. На цю працю його надихнуло святкування в Канаді у 1991 році століття першопоселення українців у Канаді.

Книжка одразу ж здобула широкий резонанс в Альберті, загалом в українському середовищі країни, як вдала спроба по-новому осмислити вже відомі факти, узагальнити попередні публікації на цю тему, розкрити її, застосовуючи суто наукові підходи. Таким чином, Маршалл Олександр Най утвердив себе в історії життя української громади в Канаді, розвитку науки в цій державі не лише як викладач точних наук, а й як непересічний історик.

Саме як історик він продовжує творчу роботу, працюючи над соціальною історією свого життя.

Про мене там буде лише десять відсотків, а решта — про суспільні умови, в яких проходило моє буття. Я пишу про еволюцію українців у Канаді від покоління до покоління, про обставини їхнього життя.

В моїй книжці є розділ «Що за ім'я?». Мене батьки хрестили і нарекли Мирославом Алексіусом. Мій дід був Олекса. Але піп був католиком, і змінив Олексу на Алексіуса. Коли мої батьки одружилися, вони своє прізвище вимовляли як Надж (Naj), бо так англійською мовою звучить наше прізвище, написане по-польському. Краще б вони писали його Нуе, тоді б воно читалося б як Най. Коли я пішов до школи, дітям важко було вимовляти «Мирослав», хоча мені це ім'я подобалося. Тато дуже любив це ім'я. Але мене почали називати Уолтер. Моя перша вчителька, канадська українка, яка здобула освіту в Канаді, добре знала світову історію. Вона сказала моїй мамі, що ім'я Уолтер мені не пасує. Вона знала, що за часів Наполеона був такий маршал Ней. Так я дістав своє ім'я. А потім, коли я вже вчився в університеті, я змінив друге ім'я Алексіус на Александер. За п'ять доларів я змінив ім'я, яке значилося у моєму свідоцтві про народження як Мирослав Алексіус Най, на Маршалл Александер Ней.

Якби мені вистачило часу, то я б написав багато новел з свого життя.

СПОВІДЬ

ПЕТРА ДАЦКІВА

Раніше ми ніколи не зустрічалися. Можливо, і не чули один про одного. Бо наш співбесідник належить до тієї української громадської організації, яка в радянські часи всіляко уникала офіційних контактів з Україною, зокрема, з Товариством «Україна». Хоч зв'язки з краєм у ті часи, звичайно, у нього були. Але — нелегальні, як сказав Петро Дацків, «підпільні». Контакти легалізувалися після проголошення незалежності України.

Мова йде про Лігу українців Канади (до серпня 1991 року вона мала назву — Ліга визволення України). Її заснували в Торонто в 1949 році представники повоєнної хвилі іммігрантів, прихильники ідей Степана Бандери. Ліга є одним з найвпливовіших українських

об'єднань у Канаді. Її осередки, зокрема, жіночі асоціації, Спілка української молоді (СУМ) діють у більшості українських громад у країні. Ця громадська організація видає тижневу газету «Гомін України».

Інтерв'ю з головою Альбертської провінційної ради Ліги українців Канади Петром Дацківим відбулося в 2004 році в Едмонтоні. Ми провели разом з ним зовсім небагато часу — дець близько півтори години. Але цього досить було, щоб зрозуміти співрозмовника. Інтерв'ю вилилося у щирі сповідь незнайомої нам людини, не у покаяння, а у відверту розповідь про пережите, сповнену невтримного бажання поділитися з гостями з України своїми спогадами про минулі буревійні літа з власними оцінками тих чи інших подій, що відбувалися на його Батьківщині, з особистими висновками, оцінками, можливо, не зовсім вірними, а також інформацією про свою сьогоденішню громадську діяльність.

Ми намагалися дотримуватися заповіту давніх мислителів — «найкращий спосіб стати добрим учасником бесіди — вміти слухати».

...Одним словом, я западняк. Залишив Україну у 1944 році у місяці травні. Був зловлений німцями, а як ви знаєте, під час німецько-більшовицької війни, зокрема, на Західній Україні досить сильно діяла УПА. І у нас там по селах і містах були так звані самооборонні групи. Чому? Тому що також і польська партизанка діяла у нас, яка нападала на села, мордувала людей, стріляли, грабували людей. Тому ті самооборони були організовані

ОУН майже по всіх селах. Ну, і молоді люди, які вже навчилися володіти зброєю, включилися в це, і ті самооборонні групи одного дня були раптово заскочені німцями. Це вже була фронтова полоса, що проходила через Тернопіль, Зборів. Тернопіль, здається, чотири рази переходив з рук до рук, там були тяжкі бої. В кожному разі, ота німецька військова частина, яка увійшла, вона не шукала за нами, вона шукала за харчами. Вони хотіли самогон десь знайти, як звичайні вояки. І це, може, добре, що ми попали в їхні руки, прямо зі зброєю. Отже, коли вони нас забрали, вони на другий день по навколишнім селам зробили облави, це було в 1944 році, і тоді завели нас в Золочів до криміналу. Ми там просиділи 3 чи 4 дні.

В той час уряд вже не існував, поліції не було, то була підфронтова полоса. Німці повтікали далі на захід. Тоді на фронті біля Бродів збиралася дивізія «Галичина» (14-та піхотна дивізія СС «Галичина», пізніше мала назву першої Української дивізії Української народної армії, створена німецьким командуванням у квітні 1943 року для військових дій на радянському фронті; перед боями вона налічувала 16 тисяч вояків; була розбита у битві під Бродами в 1944 році; переформована дивізія вела в Німеччині оборонні бої; після капітуляції це військове формування відступило до американської та англійської зон окупації та було інтерноване до Англії, спеціальних таборів, зокрема, в Ріміні, Італія; подається за «Енциклопедією українознавства» та англomовною енциклопедією «Україна» під редакцією Володимира

Кубійовича.—Авт.). Старшина, який приготував місце, де мали стояти ті частини, котрі придуть, довідався від людей, що тут в криміналі сидить кілька сотень молодих людей, яких заклали німці. Криміналом управляли польсько-німецькі поліцаї, вони хотіли направити нас під Раву-Руську, де була велика сила польської партизанки. Тих молодих людей там винищували. На наше щастя, той старшина прийшов і сказав відкрити кримінал. Вони не мали ради, бо це був старшина німецької армії. Він прийшов до нас, ми вже думали, що їдемо туди, куди хотіли поляки, а він сказав: «Хлопці! Ви вже попались в руки, але можете себе врятувати. Замість того, щоб їхати, як вони називали, на «даровану службу» у підфронтовій полосі рити окопи, можете вступити до дивізії. Отримаєте військовий вишкіл, частину ви вже знаєте. Вибирайте». Так ми опинилися в дивізії «Галичина».

Я був в дивізії до кінця, далі полон. Після переїзду в Англію нас вже звільнили. З Англії я виїммігрував до Канади. Я поїхав до свого пароха, який колись жив у моєму селі. Коли до нашого села прийшла «освободительна» армія і об'єднала східну Польщу і Галичину із Східною Україною, Радянською Україною, тоді творили вони колгоспи. Господарка в парафії була велика. Вони вигнали священника надвір і сказали йому: «Забирайся!» І всі боялися брати його до себе з огляду того, що їх чекало те саме — «білі ведмеді», як у нас говорили. Але мій тато, який під час першої світової війни був в Українській галицькій армії, знав, що його чекає

те ж саме. Наша родина близько жила із священником і тато сказав: «Приходіть до нас, будете у нас мешкати. А тоді поїдемо разом». Так сталося, що родина священника жила з нами майже дев'ять місяців. Вона не була нам чужою. То була одна родина. Вони опинилися також в Німеччині під час війни, а після єпископ Саскатуну стягнув їх до Канади, дав йому парафію. І він тоді, коли довідався, де я є, старався, щоби я переїхав до Канади. Отак, власне, і сталося, що я в такий спосіб у 1952 році опинився в Канаді.

Від того часу я уже канадець, бо більшу половину свого життя я прожив тут. Коли я виїхав з хати, мені було 18 літ. Я тепер маю більш поважний вік. В Канаді я живу понад 50 років.

В Англії у мене було своє життя. Нас перевезли туди з Італії, Ріміні, було нас близько 10 тисяч. Мали ми силувані запрошення повертатися на «родіну». Тиснули на нас, на англійське командування, щоби нас таки передали на «родіну», але щастя було в тому, що коли в Ялті підписували угоду Рузвельт, Черчіль і Сталін, то Сталінові дозволили забирати своїх громадян, але всі решта — румуни, мад'яриці мали право залишитися на їхнє бажання. А тому, що ми були майже всі галичани, частина була з східних земель, які стали також галичанами, бо ніхто не признавався, нас залишили. Правда, частина повірила. Нам дуже гарних «девушек» привозили, обіцяли рай на землі. Я, навіть, не знаю, чи в раю є таке життя, як вони нам обіцяли. Хто тоді повернувся? Переважно чоловіки близько сорока-п'ятидесяти років, які

лишили дітей, родини, вважаючи, що вони ні в чому не винні. Але їхня дорога була не додому, а прямо на Сибір.

У 1991 році, коли я приїхав на Україну перший раз, через 47 років, я стрінув свого колишнього колегу, з тих, кого я знав, і якого я дуже просив, щоб не піддавався брехні. Але він не вірив мені. То йому коштувало 20 років мандрівки по Сибіру, приїхав додому із знищеним здоров'ям. Коли я втретє приїхав в Україну, він вже помер. Він мені казав: «Петре, я цілий час згадую твої слова і говорю, чому я був такий дурний і тебе не слухав?» Але то життя, така доля в людини.

А в еміграції ми вже творили своє організоване громадське життя, вам, напевно, відоме, воно ще продовжується. І тут, в Канаді, то саме. Ми створили свої організації, хоч ми зростали в українських організаціях, але не всі вони відповідали нашим ідеям, і тому, власне, в 1949 році створилася «Ліга визволення України». Сама назва говорить, яка ціль була в тої організації. У 1991 році, коли була проголошена самостійність України, тоді перейменували на Лігу українців Канади, яка продовжує свою діяльність.

Праця тут є тяжка, у тому розумінні, що продовження громадської роботи є трудне, бо немає спадкоємності, такої, якої хотілося б бачити. Молоде покоління, роджене в Канаді, забагато вигідне. Їм треба колгоспу на два-три роки. Вони тоді б вміли оцінити вартість того життя, яке вони мають тут. Вони в добрі родились, в добрі живуть, в добрі вмирають. І вони не мають зеле-

ного поняття, що значить не мати чогось, не бути там, де я хочу, чи не можу говорити те, що я хочу.

Але є частина свідомого елемента, який далше включається в працю. При Лізі була створена Спілка української молоді, яка виникла ще в Україні 1925 року, її відновили у 1946 році в Німеччині, в таборах біженців (Спілка української молоді була створена з ініціативи діячів Закардонних частин ОУН з метою залучення юнаків і дівчат до молодіжних об'єднань; у статуті і програмових документах СУМ визначено як загальнонаціональну патріотичну організацію, основним гаслом якої є «Бог і Україна»; мережа осередків СУМ швидко розросталася; після Німеччини та Австрії вона почала діяти у Бельгії, Великій Британії, Франції, Канаді (з 1948 року), у США, Аргентині, Бразилії та інших країнах.—Авт.). Як звільнили нас з таборів, де була сама молодь, ми включилися в Спілку. І це допомогло у збереженні нашої ідентичності, нашої праці тут. Ми зберегли і себе в першу чергу, не розпливлися у чужому оточенні, зберегли своїх дітей. Хоч частина губиться, нема ради. Як губиться? Через мішані подружжя. Коли хтось одружується з чужинкою тут родженою, вона не розуміє життя української громади, у неї зовсім інші погляди, або зовсім байдужа до всього. Але все ж таки організація існує, провадить свою працю. Я особисто 25 років працював в СУМі на верховних позиціях. Коли ми пізніше передали діловодство молодому поколінню, нашим вихованцям, тоді я перейшов до Ліги, активізувався там і працюю по сьогоднішній день.

СУМ багато зробив в Канаді. Перше — зібрав молоду громаду, продовжував виховання в дусі української приналежності. І Ліга, і СУМ були сильно антикомуністичні організації. Ми не маємо скривати це. Власне, наша боротьба була спрямована проти радянської пропаганди, яку вона поширювала тут, на терені Канади, Америки і так далі. Це дуже багато допомогло, що ті молоді люди не дали себе обманути. А це могло б статися. Вони робили дуже багато протестів, демонстрацій в Оттаві. Ми «вітали» тут, в Едмонтоні Шелепіна. Ота праця дала багато успіху в тому, що те молоде покоління, яке пізніше стало вже батьками, є сьогодні вже спадкоємцями нашого організованого українського руху. Між ними є багато професійних людей сьогодні. Вони закінчили університети. Вони не лише двомовні, а й тримовні, бо деякі жили в Монреалі, в Квебеку, там вони мусили французьку знати. Їхні знання дуже широкі, їхній світогляд є зовсім інакший, ніж у пересічного канадця. Президент Конгресу українців Канади — мій вихованець, займає дуже поважну позицію, він є провідна людина (Петро Дацків має на увазі адвоката Євгена Чолія.— Авт.). Лозинський — сумівець (адвокат, президент Світового конгресу українців.— Авт.). Ми горді з того, що СУМ зробив колосальну роботу. Праця наша була дарована. Я мав вакації 34 тижні, і два тижні віддавав виховній роботі в таборах. І так 15 років. У нас все добровільно, нам ніхто не платить, не дає жодних гонорарів. Власне, ми ще докладаємо.

Ліга побудувала собі Дім, який має вже 30 років свого існування. І це є один з найкращих культурних центрів на еміграції тут. Яка була ціль Дому? Без своєї хати будь-якій громадській організації тут дуже важко жити. По чужих домах ви довго не вдержитесь, а головне, ви не вдержите дітей. Молодь тут вихована у всяких люксусах — і школа, і університет, і інші місця, які є люксові, якщо порівнювати до тих, що є в Україні. Ми побачили, що немає іншої ради, а таки старатися побудувати свій Дім, де ми ту молодь могли б зібрати, щоб вона виховувалася в одному репрезентативному місці, щоб вона не встидалася, що вона в чомусь гіршому є. Це забрало трохи часу і грошей, але кінець кінців ми зреалізували цю ідею. Мушу сказати, що завдяки цьому Дому ми вдержали молодь. І він так і називається — Дім української молоді.

Сьогодні наші зв'язки з Україною є дуже добрі, більші, ніж були. По війні наші зв'язки були підпільні. За це гинули люди, пропадали, були в засідку. Зв'язок з Україною був через цілий час. Ми знали, що діється в Україні. Після смерті Чупринки (Роман Шухевич, псевдонім Тарас Чупринка (1907—1950) — генерал-хорунжий, командувач Української повстанської армії.—Авт.) був полковник Кук Василь (останній командувач УПА.—Авт.). Це мій дуже близький приятель, він живе в Києві. Йому виповнилося вже 90 років. Він мій земляк, мій виховник.

Стало легше підтримувати зв'язки під час «відлиги» при Горбачові. Брати-василіани, які мали там свої обителі, мали в Україні своїх людей. Церква наша була у підпіллі. Вони їхали через Польщу і піддержували ті зв'язки. І люди звідта приїжджали, передавали нам деякі речі. Сам зв'язок, як такий, не був розпрацьований, з огляду на те, що боялися там, і небезпечно було тут. Але після проголошення незалежності України у 1991 році цей зв'язок збільшився.

Наша Спілка української молоді допомагала організувати спілки в Україні. Вони є і у Львові, і у Києві, і у Сумах, у південно-східній Україні, навіть на Дніпропетровщині. Так що, безумовно, є розвій тих організацій, включаючи Пласт, який більше зорганізований в Західній Україні, бо він там колись і був. Всі ці організації мають націоналістичний погляд. І Пласт, і СУМ. Отже, розвивається те молоде культурне життя, головне розвивається поволі, бо українську національну свідомість в молодому поколінні там треба було розвивати. Людей треба було відшукати і перевиховувати.

Ви добре знаєте, що кожний мав бути членом комсомолу, добровільно, чи був змушений. Хоч частина сама перевиховувалася. От вам приклад. У 1991 році я із своїм сином опинився в Україні. Їхали ми трошки із страхом Божим. Яке там даліше життя буде? Дуже гарно, все спокійно відбулося. Приїхали ми до Києва і довідалися, що тут існує СУМ, якась групка молодих людей. Місто дало їм якесь приміщення в старій будівлі.

Ми зайшли. Вони дуже радо прийняли нас. Я бачу, що у них дуже багато нашої літератури. Запитую: «Звідки ваша національна свідомість береться? Я ж знаю, що ви всі комсомольці». «Так, але ми всі тепер бандерівці»,— відповідають.— «А хто ж вас виховує?» Вони показують на всю ту літературу. — «Це від вас, з діаспори». — «Як довго ви це читаєте?» — «Майже 5—6 років. Вона переходила підпільно, з рук до рук, так ми і читали». Інший приклад. 1992 рік, святкування 50-ліття УПА. Ми автобусами з Києва їдемо до Рівненщини. На під'їзді до міста нам дають в автобуси гідів. До нас попадає така Марчук, молода жінка. Надзвичайно свідомо людина. Вона нам розповідала про історію Волині. Її національні почуття, знання здивували нас усіх. Біля мене сидів доктор Стебельський, рідний брат командира УПА Гріна. Запитую її: «Звідки ви такі речі знаєте, коли вас цьому не вчили у школі, і в газеті ви не могли цього читати?» Вона каже: «Завдяки таким,— як ви. До нас приходила підпільна література, ми її читали. Ми ночами збиралися гуртками, читали, вишували цю частину напам'ять і далі передавали. Не могли довго ці книжки задержувати, бо чекали другі». Це підкреслює вам зв'язки України з діаспорою.

Раніше люди не їхали сюди добровільно, вони були сюди вислані, їм казали, що говорити, і ми то знали, то слухали. Коли можна було сам на сам стрінутися, то хтось був щирим. Ми все розуміли і так ставилися до цих речей. Серед них могли бути і порядні люди, але ми знали, що вони доб-

ровільно самі не виїхали. З ними були ті «ангели-хоронителі», які з ними їздили, і це було стало.

Ми знали, що говорять про нас ваші амбасади, що ми страшні фашисти, нацисти, головорізи, бандити і все, що на світі могло бути. Все це висіло на нас. А ті були бідні люди, які повторювали це, як ті папузи, бо були несвідомі. Одні робили це, бо мусили, інші, бо потрібно було, треті робили на дві руки. А ми проводили боротьбу проти них, роз'яснювали, що те не є так, як вам говорять. Але їм тяжко було, як ми кажемо, «читати між рядками», бо вони були в цьому питанні «малограмотними». Заради цього ми і засновували наші організації. Це була наша ціль. Незаперечний факт, що 10 років після війни в Україні проводилася підпільна боротьба. 38 томів написано про це. Але заперечували, говорили, що то якісь бандити, групи, які воюють за наживою. Їхня ціль була зовсім іншою. Хоча тут, в еміграції, в Канаді, Америці не всі переконані в цьому. Вони засліплені. У них є вузькозорість. Вони не можуть переконати себе, бо сьогодні Україна є. Але говорю вам прямо, вона не є тою Україною, за яку ми воювали, яку ми хотіли бачити, але вона є і ми її боронимо, хоч ми не згідні з урядом, який ту роботу провадить. Ми знаємо, що там діється. Ми боронимо ім'я України, престиж її в західному світі, щоб Захід дав їй не лише моральну, а й матеріальну підтримку і визнавав її як рівноправну державу. Це є дуже важне. І наша ціль тепер — закріплення української держави.

Цього року припадає 70-ліття сумної історії нашого народу, того геноциду, який Сталін створив

у 32—33 роках. Ми тут відзначували 50-ліття, у нас встановлений пам'ятник, проти якого дуже воювали ваші амбасади у свій час. Ми довели західному світу про цей геноцид ще тоді, коли ми починали тут працювати. Лише не всюди нас слухали. А зараз кон'юнктура була така, що Америка після війни не могла виступати одразу проти Москви, бо вони були альянтами, а з Європою тоді ніхто не числився. Вона не мала великого голосу. Переконання тутешнього громадянина, особливо в політичних колах, було таке, що Росія — сильна держава. А Америка, коли довідалася, що і там вже є атомна бомба, боялася Росії. Американці лавірували, як їм було вигідно. Під час війни американська військова розвідка знала дуже добре про боротьбу ОУН — УПА. Існує 14 томів воєнних репортажів, дуже добре опрацьованих, об'єктивних. І там написано, що нічого не могли говорити, так як були альянтами. Вони не хотіли «дратувати московського ведмедя».

Наш пам'ятник в Едмонтоні — перший в світі. Його встановили, коли відзначали 50-ліття голодомору (Петро Дацків має на увазі пам'ятник жертвам голодомору в Україні в 1932—33 роках, споруджений у 1983 році; він був встановлений перед міською ратушею з ініціативи Едмонтонського відділу Конгресу українців Канади, місцевого клубу українських професіоналістів і підприємців, Альбертського товариства збереження української культури; його автор — архітектор Євген Дуб; пам'ятник відображає коло життя, прорізане по вертикальній осі; на його лицьовому боці —

простягнуті руки хліборобів; на мармуровому п'єдесталі написи українською, англійською та французькою мовами і цитата з «Божественної комедії» Данте: «Я підхопивсь, і стисла горя глиба, бо плакали уві сні мої малі, також ув'язнені, й просили хліба...»; пам'ятник голодомору також зведено і в іншому канадському місті — Вінніпегу.— Авт.). Ми одинокі на цьому континенті, що нам вдалось дістати міську ратушу і відзначити дату голодомору в Едмонтоні.

Так ми виховуємо молоде покоління, показуємо, що собою представляв комуністичний Советський Союз, до чого доправилися. Тепер вони є свідомі того, що було і знають про це. Вони виховуються в національному дусі. Виховання в релігійному дусі так само дуже допомагає. Наше членство належить і до греко-католиків, і до православних. Тут є більше греко-католиків, бо по першій і по другій світових війнах приїжджало більше галичан. Православних було мало, то були буковинці і ті із Східної України, які опинилися на еміграції.

Стараємося тепер збільшити своє членство за рахунок представників «четвертої хвили». Є певні успіхи. Уже минулого року прийняли 10—11 членів. Це є частина з Польщі, частина з Боснії і України. Я вірю, що з бігом часу ми здобудемо більше членів. На наступних загальних зборах Ліги запропонована нова управа, де є половина нових людей, які приготують себе, щоб з часом перебрати провід. СУМ працює самостійно з молодими людьми понад 20 років. Я два роки був у них в

управі, а потім сказав: «Робіть самі». Сьогодні я — голова провінційної Ліги. Головне наше бюро — в Торонто, очолює його Олег Романишин. Ще рік мене просять бути на цій посаді, а далі хтось з молодих перебере. Це наша ціль, щоб молоде покоління замінило нас, тих, хто відходить. Своїм громадським життям, своїми організаціями ми зберігаємо свою ідентичність. Життя на еміграції є тяжке, основне — це боротьба з асиміляцією. Її не годні оминати. Але якщо не боротися, то дуже легко втопитися у чужому морі.

УСПАДКУВАННЯ ДОСТОЇНСТВ

Так у житті повелося... Одні успадковують майно, інші — капітал, банківські рахунки... Є й такі особи (таких, здається, більшість), які дістають у спадок найкращі якості своїх предків.

Ярослав Скрипник перейняв у свого батька Степана високі родинні гідності, генетично глибоке усвідомлення потреби служити вірою і правдою людям, рідній Україні. Найвагоміша його спадщина — світлий образ Патріарха Мстислава — першого Патріарха Київського і всієї України, Патріарха Української автокефальної православної церкви в Західній Європі та США, активного учасника Української революції 1917—1920 років.

Хтось з давніх філософів писав, що без особистостей у держави немає історії. Вони,

як яскраві зірки на небосхилі, спалахують, сяють і освітлюють дорогу для інших на землі суцких. Такою помітною постаттю в історії та духовному житті України і був Мстислав (світське ім'я — Степан Іванович Скрипник). Батько Ярослава походив із давнього козацького роду. Народився в сім'ї власника шкірзаводу у Полтаві. Його мати Маріанна Петлюра — рідна сестра Симона Петлюри — Головного Отамана Армії Української Народної Республіки, члена Центральної Ради, голови Директорії Республіки.

Степан Скрипник воював на фронтах Першої світової війни. У 1917—1921 роках був дипломатичним кур'єром уряду УНР. У ті ж роки перебував в армії Республіки, служив хорунжим, ад'ютантом Симона Петлюри. Після поразки Української революції потрапив до табору інтернованих осіб у Польщі. У 1921 році у Степана Скрипника та його дружини — галичанки Іванни народився в Станіславі син Ярको. Йому, як і його батькам, випали на життєвській дорозі нелегкі випробування. В юнацькому віці він втратив матір, що трагічно загинула у 1940 році у Львові, де і була похована.

Батько долучився до громадського руху в Західній Україні, був одним із керівників Волинського українського об'єднання. У 1930 році закінчив студії у Вищій школі політичних наук у Варшаві. Того ж року його було обрано депутатом Польського сейму. Увійшов в історію як активний охоронець православних церков на західноукраїнських теренах. Він став єдиним з депутатів від Волині, хто підписав пропозицію Української пар-

ламентарної репрезентації про автономію для української території в Польщі.

Під час фашистської окупації України Степан Скрипник певний час працював видавцем, головним редактором незалежної газети «Волинь», започаткованої у Рівному письменником і журналістом Уласом Самчуком (народився у 1905 році на Волині, помер у 1987 році в Торонто). У 1942-му та й у наступному році у Києві Степан Скрипник перебував у гестапівській в'язниці. Тоді ж прийняв чернечий постриг з ім'ям Мстислава, був хіротонізований на єпископа Переяславського, вікарія Київського Української автокефальної православної церкви. У 1944 році емігрував до Німеччини, згодом до Франції, де як священник, займався організацією емігрантського церковного життя в Західній Європі.

У ті ж важкі роки Ярослав студював математику й хімію в Польщі та Австрії, разом з батьком виїхав до Франції.

У 1947 році дорога Мстислава пролягла до Канади, де він протягом двох років, як правлячий єпископ, очолював Українську греко-православну церкву, засновану в Канаді ще у 1918 році вихідцями з Буковини та Галичини. Слідом за батьком до країни кленового листа прибув і Ярослав. Працював у системі Союзу українців-самостійників (заснований у 1927 році в Саскатуні активістами української православної церкви).

У 1950 році Мстислав стає головою консисторії і заступником митрополита Української православної церкви в США. Наступного року владика

засновує в Саут Баунд Бруці (штат Нью-Джерсі) український православний релігійно-культурний центр. Згодом там було створено музей, бібліотеку-архів, видавництво, семінарію святої Софії, збудовано церкву-пам'ятник, закладено центральний український цвинтар, на якому поховано чимало відомих українців. По смерті архієпископа Іоанна (Теодоровича) в 1971 році Мстислав очолив Українську автокефальну православну церкву (УАПЦ) в екзилі.

У червні 1990 року на Першому помісному соборі УАПЦ Мстислава було обрано Патріархом Київським і всієї України. Він повертається на Батьківщину, залишаючись главою УАПЦ у США.

У 1992 році на Об'єднавчому соборі Мстислава обрано Патріархом Київським і всієї України Української православної церкви Київського патріархату. Помер Мстислав у 1993 році. Похований на цвинтарі, який він і заснував.

Авторам пощастило зустрічатися з Мстиславом — Степаном Івановичем Скрипником і в США — у Саут Баунд Бруці, і в Києві під час проведення першого Всесвітнього форуму українців у 1992 році, в організації якого ми брали активну участь.

Виступаючи у Києві в 2001 році на своєму святковому вечорі з нагоди 80-річчя з дня народження, Ярослав Скрипник так сказав про свого батька: «Він був дуже емоційною людиною, комунікабельною, щоправда, вже якщо когось не сприймав, то не сприймав. Водночас він дуже любив людей, завжди старався їх прийняти...»

Це батькове достоїнство успадкував і Ярослав. На початку 2004 року автори побували в нього в гостях, в його українській хаті в Едмонтоні, зустрілися з ним і його чарівною дружиною Софією, як стрічаються з близькими людьми. У наших давніх знайомих оселя нагадує музей-бібліотеку, де дізнаєшся про родовід, де все дихає Україною. У домі є книжка для гостей з краю, де є записи найвідоміших діячів літератури і мистецтва нашої держави. Запамятався афористичний вислів Ліни Костенко: «Зайшла в дім незнайомих, вийшла з дому друзів».

Гостелюбність, доброзичливість, вишукана інтелігентність, вроджена приязнь до людей — прикметні вдачі подружжя Скрипників. Всюди, де працював Ярослав Скрипник, він мав належну повагу і визнання.

До виходу у 1986 році на пенсію Скрипник був провідним спеціалістом-хіміком у цементній індустрії Канади. Ярослав Степанович працював головним хіміком компанії «Дженстар-Інленд Цемент Ко.», має статус професійного члена «Кемікал Інститут оф Кенада», був активним членом різних технічних асоціацій.

Та Ярослав Скрипник не обмежувався роботою лише в індустрії. Він був також директором однієї з найбільших кредитних організацій — «Кепітел Сіті Сейвінгз» і входив до виконавчого комітету центральної кредитної спілки Альберти. В цій галузі своєї діяльності відзначився тим, що ініціював запровадження популярних спонсорських доходів у кредитних об'єднаннях провінції.

Водночас герой нашої розповіді не забував і про посильну допомогу Україні. Скрипнику належала ідея відродження в нашій державі кредитних спілок (як свідчать публікації в канадській пресі, в 1915 році на території Східної України діяло близько 35 тисяч кредитних об'єднань, у Західній Україні їх було 340; вони були ліквідовані відповідно після революції 1917 року та входження Західної України до Радянського Союзу). Разом зі своїми однодумцями він розробив спеціальну програму щодо реалізації цього задуму, яку підтримала і Канадська кооперативна асоціація. Після здійснення ознайомчої поїздки по Україні в 1992 році було підготовлено конкретний проект сприяння розвитку кредитних спілок в Україні. Це питання Ярослав Степанович навіть лобіював перед урядом Канади, домігшись фінансової підтримки на проведення дослідницької роботи з метою визначення потенційних перспектив відродження фінансових об'єднань у нашій країні, підготовку кадрів для них.

30 кредитних спілок, які були створені протягом трьох років, стали зразком для подальшої організації подібних інституцій. Було відкрито і їхній центральний офіс у Києві, де працювали і громадяни Канади.

Національна асоціація кредитних спілок України вручила Ярославу Скрипнику членський квиток під першим номером на знак визнання його заслуг у розбудові цієї фінансової галузі. Він також був належно відзначений і Світовою радою кредитних спілок.

До кредитного руху в Україні долучилася і Софія Скрипник, яка до того ж виступає і організатором численних художніх виставок творів митців Канади і України.

Ярослав Скрипник увійшов в історію української спільноти в Канаді не лише як авторитетний фахівець в індустрії країни, а і як активний громадський діяч. Він був серед тих, хто заснував клуб українських професіоналістів та підприємців у Реджайні (провінція Саскачеван), належав до правління подібного об'єднання в Едмонтоні, перебував у проводі Союзу українців-самостійників Канади, обирався одним із заступників президента Комітету українців Канади, першим заступником президента Світового конгресу вільних українців (нині Світовий конгрес українців). Усі свої обов'язки у згаданих інституціях, а також у кредитних організаціях Ярослав Скрипник здійснював безоплатно, як волонтер. За свою громадську діяльність він був нагороджений Шевченківською медаллю Комітету українців Канади, Орденом Вічного Вогню у сріблі від Пласту.

В оселі Скрипників зберігається і Вітальний лист Президента України з нагоди п'ятої річниці незалежності нашої держави, в якому з вдячністю відзначається великий особистий внесок Ярослава Степановича у розбудову незалежності України.

Автори з приємністю згадують про співпрацю зі Скрипником в організаційному комітеті першого Всесвітнього форуму українців.

У родині Скрипників троє дітей та четверо онуків. Син Остап успадкував від батька високе почуття громадської активності. Сьогодні він — виконавчий директор Конгресу українців Канади. У 2004 році ми зустрічалися з ним у Києві, куди він прибув для обговорення питання участі спостерігачів від української громади Канади на президентських виборах в Україні. Відчувалося, як молодший Скрипник перейнявся турботами діда, батька й матері про щасливу будучність України.

На святковому вечорі у Києві з нагоди свого 80-ліття Ярослав Скрипник, виступаючи, зокрема, сказав: «...Варто згадати диких гусей, як вони прилітають і відлітають. Весною вони так приємно гелгочуть, якась сентиментальність, на душі приємно, а восени яке те гелготання сумне. Щось подібне можу сказати про себе. Мені щоразу важче залишати Київ, я хандрую, як казали на Волині, бо кожного разу ті кілометри й години від Батьківщини стають довщими, а зважте, що Канада — то є справді далечінь...

Я не люблю, коли нас називають емігрантами. Я завжди кажу, що я поселенець у новій країні, яка називається Канада.

Я молю Бога, щоб дав мені сили ще повертатися в Україну і ще працювати для неї».

АНДРІЙ
З РОДУ
ГОРНЯТКЕВИЧІВ

В українських енциклопедіях, виданих на Заході в різні роки, можна багато прочитати про наших земляків та їхніх нащадків, котрі залишили по собі добрий слід в Україні або ж уславили свої імена в країнах проживання. Та минають літа, і руйнівний час відчутно послаблює пам'ять. Виростають нові покоління, яким не відомі знані колись помітні постаті у вітчизняній культурі та історії чи в житті діаспорного середовища. Хоч дещо так звані «білі плями» у нашому минулому висвітлюють з допомогою меморіального жанру в сучасній українській публіцистиці та літературі під загальною назвою «забуті імена».

До таких імен належить і Дам'ян Михайло Горняткевич. Про нього вміщено ін-

формації практично в усіх українознавчих енциклопедіях, зокрема в найповнішій з них — англomовному п'ятитомному виданні «Ukraine».

Народився в селі Ліско в Галичині у 1892 році, помер у містечку Керхонксон біля Нью-Йорка у 1980 році. Талановитий художник-портретист і пейзажист, майстер церковного малярства, мистецтвознавець, автор численних публікацій у країнах Європи та США.

В Едмонтоні ми зустрілися з професором, доктором філософії Андрієм Горняткевичем. Заочно зналися вже давно. В Україні він відомий як мистецтвознавець, учений-славіст, співредактор журналу «Бандура». Протягом кількогадинного інтерв'ю ми поринули у світ історії життя галицької сім'ї інтелігентів, заглибилися в таїни духовного розвою нашого знайомого.

Кажуть, що кожен знаменитий рід умирає і припиняється в нас, якщо ми успадковуємо лише одне ім'я, не перейнявши всіх його доблестей і традицій. Андрій цілком виразно продовжив родинну життєву лінію, вписавши нові яскраві сторінки до літопису розбудови української культури в Північній Америці. Як соки яблуні вливаються в її віття, писав Григорій Сковорода, так і батьківські риси переходять до дітей. Як і Дам'ян, Андрій став відомим гуманітарієм, непересічним діячем мистецтва на заокеанських обширах.

Наш співрозмовник охоче прокоментував рядки з енциклопедій, стислі замітки про свою сім'ю. Це далось йому нелегко, бо треба було подумки по-

вернутися в Україну, згадати дитинство, що промайнуло переважно на чужих землях, відверто, «бо це ж для України», розповісти про родину.

...Народився я в селі Кривеньки на Тернопільщині в 1937 році. Мати моя, Дарія Брикович, працювала вчителькою, професором гімназії на Підляшші в Польщі. Вона — випускниця Ягеллонського університету, за фахом — історик. Але в тодішній Польщі їй, як українці, не дозволяли викладати цей предмет. Тому мати вчила дітей німецької мови, яку вона перед тим студювала у Відні.

Батько служив в австрійській армії у 1917—1918 роках. У 1923 році закінчив Краківську академію образотворчого мистецтва. Будучи студентом, досліджував роботи українських художників середньовіччя в Польщі, зокрема їхні фрески у Вавельському кафедральному соборі у Кракові, виконані у XIV—XV століттях. Статті про свої наукові пошуки опублікував у різних періодичних виданнях. У 1924—1925 роках він стажувався в академії мистецтв у Дрездені та Мюнхені.

...Батько віддавна цікавився історією українського мистецтва, готував працю про середньовічний розпис українцями дуже важливих костьолів у Польщі — Любліні, Сандомирі, Кракові. Хтось із ксьондзів сказав йому, що то є псковська школа. Звідки у Польщі з'явилося коріння Пскова? Батько мав поодинокі статті на цю тему, але фундаментальної праці, до якої зібрав багато матеріалів, не встиг написати.

Повернувшись у Галичину, Дам'ян Горняткевич досліджував народне мистецтво, зокрема писанки, створив чимало портретів, полотен, присвячених красвидам рідної землі, брав участь у художніх виставках у Львові, Кракові, Мюнхені, Роттенбурзі та інших містах Німеччини, зарекомендував себе в Європі 1920—30-х років як самобутній український майстер живопису. В 1931—1939 роках він зайнявся церковним малярством — поліхромією.

...В 1990 році я мав щастя відвідати всі ті церкви, які батько розмальовував. Це церкви у Немирові на Львівщині, Вороблячині, як їхати на Раву-Руську, в Угневі — там цілу церкву розмальовав, у Настасові на Тернопільщині. В Озерянах Борщівського району Тернопільської області батько запроектував вітраж у церкві. Він цей вітраж ніколи не бачив. Я був першим у родині, хто на власні очі побачив вітраж. Така доля.

З початком Великої Вітчизняної війни родина Горняткевичів переїхала до Кракова. «Батько не хотів, щоб його вдруге визволяли», — розповідав Андрій. Але основною причиною був арешт його дядька — греко-католицького священика, який згодом помер у таборі під Архангельськом. У Кракові сім'я жила до 1944 року. Дам'ян працював у видавництві.

...Хтось запитав батька, чи хоче він побачити фрески Михайлівського монастиря з Києва? Він одразу вигукнув: «Вже зараз!» Серед пограбованого німцями майна в Україні виявилися Михайлівські фрески та мозаїки, які згодом були ви-

везені до Баварії. Тоді ж батько познайомився з київським археологом Петром Курінним, який, разом з цілою бригадою українських вчених, був вивезений з України для праці з тими пограбованими речами. І батько з сім'єю подався з тими вченими до Німеччини. Коли він ще у Кракові вперше побачив ті фрески, він зробив собі акварельну копію однієї з них. Фрески зберігалися у замку на Дунаї. Вже як американці зайняли цю територію, батько бачив скрині з написом «Історичний музей, Москва». Це не була німецька робота. Нацисти їх ніколи б не віддали. Тоді всі союзники співпрацювали дружно. Якщо радянська сторона зголосила претензії, то американці своїм союзникам не заперечували. Отже, не німці, а американці повернули Радянському Союзу викрадені історичні цінності.

У 1949 році з американської окупаційної зони Німеччини Горняткевичі емігрували до США. Їхнє життя, як і інших переміщених осіб, складалося досить нелегко. Андрій згадує, як двоє високоосвічених інтелігентів працювали на фізичних роботах. Водночас Дам'ян брав активну участь у громадській, науковій, мистецькій діяльності. В 1951 році його обирають віце-президентом Української академії мистецтв і науки в США, головою секції образотворчого мистецтва, яку він очолював до 1970 року (Українська академія мистецтв і науки — офіційна назва англійською мовою Української вільної академії наук (УВАН); ця інституція була створена в листопаді 1945 року в Аугсбургу, Німеччина; в США Академія була за-

снована в 1950 році, на рік раніше вона почала діяти в Канаді). Горняткевич продовжує творити в реалістичній манері, переважно пейзажі. В 1964, 1966 роках і по його смерті у 1981 році в США були влаштовані персональні виставки митця. Американський період його життя був ознаменований також помітними науковими розвідками, присвяченими історії українського мистецтва, зокрема народного, видатним національним майстрам образотворчого мистецтва. Біографи Горняткевича виділяють працю «Тарас Шевченко як маляр», що побачила світ у 1964 році.

Андрій виростав у творчій атмосфері, що завжди панувала в родині. Кажуть, що той, хто побачив прекрасне,— співучасник його створення. Син жив мистецтвом батька. Децю перефразуючи вислів Генріха Гейне, говорячи про Андрія, можна стверджувати, що один талант формується іншим не стільки за рахунок наслідування, як в результаті спілкування. «Один алмаз шліфує інший». Цей афоризм німецького поета і публіциста абсолютно точно стосується двох Горняткевичів.

Але здобувши середню освіту, Андрій за порадою батьків пішов вчитися до університету Сетон Гал зі спеціальності — хімія. У 1959 році одержав ступінь бакалавра.

...Після того я два роки працював аналітиком у фармацевтичній промисловості. Бачив, що мою роботу міг виконувати інтелігентний випускник середньої школи. Я відчував, що хімією зайнявся з неправильних міркувань. У 50-роках у

США точні науки були богом. З їх допомогою, як обіцялося в країні, будуть розв'язані всі проблеми — і в сільському господарстві, і в енергетиці, і в інших галузях економіки. До того ж, мені здавалося, що гуманітарні науки в США є неперспективними. Але переконався, що помилився і треба щось змінювати у моєму житті.

З газет я дізнався, що в Сиракузькому університеті розширюється програма славістики і там є державні стипендії. Я за той час назбирав трохи грошей. І подався в аспірантуру, хоч не мав ніякої славістики в своєму дипломі. Мене прийняли на навчання. За рік я зробив магістерський диплом. Це свого роду було досягненням, тому що я брав п'ять курсів на семестр. Я був першим, хто одержав магістерський диплом зі славістики в Сиракузькому університеті. Став русистом, викладачем російської мови. Але мене дуже цікавила україністика.

Через деякий час Андрій Горняткевич захищає в Каліфорнійському університеті в місті Берклей докторську дисертацію з морфології українського дієслова. Одружується. Виховує двох дочок — Ладунаталію та НінуЛарису. Два роки працює в знаменитому Гарвардському університеті, в Бостоні. Потім стає безробітним. Несподівано одержує запрошення з Едмонтона, Альбертського університету.

У 1973 році прибуває до Канади. Викладає славістику, а після створення Канадського інституту українських студій у цьому навчальному закладі стає також керівником Осередку ресурсів

української мови. Попрацював 30 років аж до виходу влітку 2003 року на пенсію.

В останні свої університетські роки Андрій працював разом з колегами над перекладом «Історії України-Руси» Михайла Грушевського на англійську мову. Три томи вже вийшли, ще сім готуються до друку. Горняткевич також викладав українську мову та літературу, російську та церковнослов'янську мови.

...З усіх студентів українці склали відносно малий відсоток. Багато з них були англоканадцями, які студіювали славістику. Пізніше я розгорнув один курс, який був моєю дитиною. Це — культурологічна історія слов'ян, вступний курс для славістів. Беручи до уваги те, що студенти будуть вивчати у першу чергу літературу, всю лектуру я мусив підбирати в перекладах на англійську мову. Лише українську мову і літературу я викладав українською, решту предметів — англійською. Курс охоплював період від пізньої праісторії до сьогодення.

Якось один українець сказав мені, що в Трипіллі жили наші предки. Я запитав: «Якою мовою вони розмовляли?» А він каже: «Індоєвропейською». Запитую: «А як ви знаєте?» Мовчить. Відповідаю: «Ніхто не знає».

Як ми візьмемо останнє століття дохристиянської ери, перше тисячоліття християнської ери, то можемо бути досить певними, що в ті часи жили слов'яни. Я дуже обережно ставлюся до скітів чи скіфів. Царські скіфи, ми знаємо, були іранці, без жодних сумнівів. А інші скіфи — хлібо-

роби, можливо, слов'яни. Кажуть, що давні греки були досить поганими антропологами. Тобто, вони не дуже вирізняли народи: «Були ми і варвари. А які ті варвари між собою, то нехай розберуться».

У Андрія власний погляд на історію виникнення і культуру слов'ян. Він є представником північно-американської школи славістики. Його точка зору може не збігатися з позиціями в цій галузі науки українських чи російських учених. Патріотизм Горняткевича, українця з дідів-прадідів, любов до України не викликають жодних сумнівів. Але, разом з тим, Андрій суворо дотримується об'єктивних підходів до оцінок нашого прадавнього минулого.

...Що об'єднує слов'ян? На мою думку, лише один елемент — мова. Духовна культура у нас різна. Не має спільних знаменників. Історія, розуміється, інакша у кожного народу. Одиноке, що єднає слов'ян, є лінгвістична спільнота. Релігія? Ви маєте всі три вітки християнства — православ'я у східній частині південних слов'ян, католицизм — у західних слов'ян, протестантизм — у лужицьких сербів. А що ми зробимо з боснійцями, які є мусульманами? Отже, релігія не є тим спільним знаменником. Матеріальна культура є інакшою.

Студентам я розповідав про слов'янську культуру, літературу, архітектуру, малярство, музику. Я говорив про яскраві сильні національні постаті у кожного слов'янського народу. В лекціях я максимально оминав політичну сторону, звер-

тав увагу лише на ті політичні події, які мали вирішальний вплив.

Андрій є членом Української вільної академії наук у Канаді, входить до Клубу українських професіоналістів і підприємців, був головою відділу Української стрілецької громади, професором-опікуном Українського студентського клубу, членом Шкільної ради при провінційному відділі Конгресу українців Канади, керівником однієї з українськомовних радіостанцій... Це далеко не повний перелік його громадських обов'язків і повноважень. А ще Андрій є автором підручників англійською мовою «Contemporary Ukrainian» («Сучасна українська мова») та «Contrastive Linguistics: Ukrainian — English» («Порівняльна лінгвістика: українська — англійська мови»), багатьох наукових статей з історії бандури та її музики.

Бандура увійшла особливою сторінкою в життя Андрія. Він є багатолітнім співредактором однойменного журналу, здобув велику популярність у бандуристів і музикознавців українського світу. Серед авторів цього видання переважають мистецтвознавці й бандуристи з України.

Горняткевич як митець і дослідник не міг не пропагувати бандуру по світах, без якої, зокрема, неможливо уявити собі українське мистецьке життя в Північній Америці. Автори були двічі причетні до організації тріумфальних виступів в Україні у червні 1991 та в 1994 роках Капели бандуристів імені Тараса Шевченка, що базується в Детройті і складається з бандуристів та хористів із США і Канади. У Нью-Йорку, Детройті, Чикаго й

Торонто працюють школи бандуристів. Саме нью-йоркська школа з 1982 року почала видавати журнал «Бандура». Адміністративний керівник цього об'єднання Микола Чорний, котрий був одержимий бандурою, хоч сам і не грав на ній, спочатку власним коштом почав випускати «Кобзарський листок», що незабаром переріс у серйозний журнал. Нині його співредакторами є колишня львівська бандуристка Ольга Герасименко (живе в Каліфорнії) і Андрій Горняткевич.

...Бандура, фактично, це мій третій інструмент. Коли жили у Польщі, я взяв лекції з фортеп'яно. В Німеччині я два роки мучив скрипку, а вона — мене. Не йшло. Це був не мій інструмент. Приїхали до Америки. Мама каже: «Тут, у місті, є бандурист Володимир Юркевич. Чи не хотів би вчитися грати на бандурі?» Думаю, психологічно, як відмовлю мамі, то вона не дасть мені покою, буде докучати. Мудріше буде погодитись. Міркую, пограю трошки та й закину, буду мати спокій. Тим часом, це якраз і був мій інструмент, який чекав на мене. Мама дуже мудро мені сказала: «Це не для того, щоб ти став великим музикантом, а щоб ти міг розраїти душу.

Десь мій батько довідався, що Зіновій Штокалко приймає учнів. Я опинився в дуже добірному товаристві. Штокалко мав лише четверо учнів. Я був одним з них. Це страшно цікава постать, типовий ренесансний чоловік, за професією лікар.

Зіновій Штокалко (1920—1968 роки), родом із міста Бережани на Тернопільщині, лікар-онколог і дерматолог. Емігрував з Німеччини до США в

1952 році. Автор наукових праць з етіології новоутворень та лікування злоякісних пухлин. В українському середовищі на Заході відомий також як талановитий виконавець дум на бандурі, соліст і член управи Капели бандуристів, автор історико-теоретичної праці про бандуру. Залишив по собі звукозаписи козацьких дум у власному виконанні.

...Він вивчав західну медицину, цікавився і східною — акупунктурою. Займався зі мною безкорисливо. Жив дуже бідно. Мої батьки жили краще. Одинокому Штокалку я дав би звання «віртуоза».

Я вивчав те, що можна назвати «київським способом» — ліва рука на «басках», права — на «приструнках». Хоч Штокалко грав двома руками по цілій бандурі — «харківським способом». Я цього не зумів перебрати.

В 1992 році я перебував кілька місяців в Україні і познайомився з різними течіями, осередками. Бандура, яка колись була бунтарем, змінила обличчя. Мені розповідали, що ще у міжвоєнному Києві бандуру називали «петлюрівською бомбою», раніше вона, напевно, була «мазепинська бомба».

Ми знаємо цілу мартирологію бандуристів у довоєнному періоді. Бандуру не вдалося опанувати повністю. Вирішили удосконалити її. Дали їй всілякі технічні можливості. Як кажуть, «офортеп'янення» бандури. Не дивно, що чернігівські бандури полаковані у чорний колір, так само як і фортеп'яно. Відтепер бандуру можна опанувати лише в консерваторіях. Вона стає предметом на-

вчання в київській і львівській консерваторіях. Бандура через історичні суспільні обставини в ХІХ столітті стала чоловічим інструментом. Це був інструмент мандрівних жебраків. Жінка не могла жебрати і грати на інструменті. Суспільство на таке не мало місця.

Але що тепер діється? Бандура приходить до консерваторії, її вдосконалюють, техніка висока, через деякий час мусимо мати комп'ютер, щоб грати на бандурі, щоб усе запрограмувати.

Творяться прекрасні тріо бандуристок. Репертуар змінюється. Для годиться існує ще Державна заслужена капела бандуристів України. В Полтаві — жіноча капела. Я був на її репетиції.

Бандура є вихолощеною. Це слова київського науковця Алли Терещенко. Я признав її рацію. Але завдяки тим жінкам, що грають, бандура взагалі збереглася. Хоч пригадую в 1970 році я був на концерті у Києві. Як капела Олександра Мінківського, царство йому небесне, заграла «Гомін, гомін по діброві», я тоді відчув, що бандура є. Бо тоді, як почувеш таку пісню, хапаєш шаблю, коли в тебе шаблі немає, береш косу та дрючок і йдеш пана різати. Це є бунтар.

В 1997 році молоді люди, учні Ткаченка, перебрали від нього старосвітську бандуру, запозичили у нього техніку, і тепер та старосвітська бандура починає займати досить багато місця в музичному житті.

Я почав цікавитися бандурою науково. З трьох боків підходив до бандури — як виконавець, як бандурник — той, що вміє їх робити, і як

дослідник. Я знаю, що в Україні все більше тих, хто трьома кіньми їздить. Але в діаспорі — нас лише двоє.

До Канадського інституту українських студій наприкінці 80-х років надіслали рукопис «Кобзарського підручника» Зіновія Штокалка. Подумав, що треба видати його спершу англійською мовою. На мою думку, тоді центром тяжіння до бандури був англomовний світ — Канада, США, до меншої міри Австралія і Велика Британія. В Канзасі, наприклад, є гурт американців, що грає на бандурі. Зрештою, кожен бандурист, який живе на цьому континенті, знає англійську мову. Я взявся за цю роботу. Англійський переклад з'явився у 1987 році. В 1991 році Канадський інститут українських студій видав його в Україні. Потім Інститут видав у Києві другий том «Кобзарського підручника». Я вважаю, що це був мій найбільший вклад у бандуру. Хоч в Україні ця книжка не зовсім добре розповсюджувалася через економічні проблеми. Натомість, англійський переклад постійно тиражується. Він має свого читача.

Таким постав перед нами Андрій Горняткевич — людина, яка дбайливо зберігає в собі галицьку шляхетність, національний менталітет. З українською генетикою у нього цілком органічно поєднуються сукупність рис характеру, склад душі північноамериканського професора — інтелігента. І все ж нам здається, що українськість у Горняткевича значно переважає.

ДИНАСТІЯ ПІДКОРЮВАЧІВ КАНАДИ

На початку жовтня 1900 року в Нью-Йоркському порту пришвартувався пароплав «Петролія». З його борту на американську землю зійшли галицькі селяни — 26-літній Григорій Козяк, його дружина Марія, 24-х років, з одностатньою донькою Євою.

Далі дорога емігрантів пролягла залізницею від Нью-Йорка, Монреалю, через більшу частину Канади — ліси, степи, болота до північно-західної території нинішньої Альберти. 16 жовтня молода родина дісталася Едмонтона.

Перед тим до Канади серед найперших заробітчан з України прибули Марійчині дядько і тітка. Григорій листувався з ними. З далекої країни до їхнього села Лази регулярно надходила пошта. То були перші кроки заоке-

анських зв'язків з Україною. Ось що Григорій писав про це на схилі літ в «Історії мого життя»: «Не заходіть в гріхи, не тратьте здоровля, часу і молодих літ, лишайте все, і їдьте до Канади. Тут можете спокійно і щасливо жити... (писали родичі Григорію і Марії; автори зберігають лексику «Історії». — Авт.). Ми послушали їх доброї ради і всю свою гадку звернули про Канаду. На подорож для мене дав гроші мої Татуньо, тільки, щоб я міг до Канади дістатися. Продали поле, корову, що жена дістала від своїх родичів... Так через чотири тижні нашої подорожі щось трохи розійшлося на життя. І як приїхали до Канади, то ще привезли 100 долярів готівкою. Всею перебули 14 днів на морі... Стояла велика буря. Шип (пароплав. — Авт.) почало кидати, як лупиною горіха... Люди з ліжок падали на підлогу. Вода почала лляти до середини. Люди одні плакали, другі молилися, інші нарікали. Пригадувалась приповідка: «Хто не знає молитв, хай їде на море учитися...» А морська хвороба не одного приковала до ліжка, що і голови не міг піднести...»

Упродовж 1901—1917 років на фермерських поселеннях у районі Една-Стар у сім'ї Григорія Козяка народилося ще восьмеро дітей: сини — Микола, Василь, Іван, Петро, доньки — Марія, Катерина, Софія та Анна. Так почалася історія канадського роду українців Козяків.

Лютий 2004 року. Едмонтон. Респектабельний готель «Шато Луї», де ми мали честь зупинитися. Його 64-річний господар, колишній міністр провінційного уряду і депутат Альбертського пар-

ламенту Юліан Григорій Козяк знайомить нас з літописом династії. Він належить до третього покоління громадян українського походження в країні. Від свого діда Григорія і батька Івана успадкував найкращі родинні традиції і узвичаєння — прагнення мати велику сім'ю, дати своїм нащадкам вищу освіту. Як і у його предків, у Юліана є генетичне жадання внести своє «я» у розбудову української громади, стремління утвердити її в канадському багатоетнічному суспільстві, здобути репутацію патріота країни, рідної провінції і водночас, ніколи не забувати про землю, де взяло початок династичне джерело.

Юліан і його дружина Барбара, колишня шкільна вчителька, а нині менеджер готелю, мають п'ятеро дітей і дев'ятеро онуків.

...Найстарша — Ліан. Не буду казати, скільки їй років, бо не знаю, чи вона хоче, щоб ви знали. Ліан — танцюристка. Коли була молодша, то танцювала з «Черемошем» (один з найпопулярніших українських ансамблів у Канаді.—Авт.). Починала вчитися в університеті, але хотіла танцювати. Вона полишила університет, з чоловіком поїхали до Європи. Танцювала два роки у Голландії у «Фольклорному танцювальному театрі», в ансамблі «Козаки». Потім вони переїжджали з країни в країну, де вивчали народні танці, були також в Україні. Повернувшись до Канади, створили групу «Вінок» — міжнародний ансамбль, який має власний оркестр. Він виконує танки більш ніж сорока країн, у тому числі, звичайно, українські. Вони шанують Авраменка

(Василь Авраменко народився в 1895 році в селі Стеблів на Київщині, режисер, хореограф, балетмейстер, популяризатор українського народного танцю; він був організатором десятків хореографічних ансамблів у Західній Україні, Польщі, Чехословаччині, Німеччині, згодом у Канаді, куди Авраменко емігрував у 1926 році, а потім і у США; зокрема, в Торонто, в Нью-Йорку він заснував балетні школи; зі своїми танцюристами митець виступав з концертами у найбільших театрах США, а також у Білому Домі; до того ж у 1935 — 36 роках у Вінніпезі діяла, створена ним, кіностудія, яка продукувала музичні фільми — «Запорожець за Дунаєм», «Наталка-Полтавка» і «Ой, не ходи Грицю»; Авраменко помер у 1981 році в Нью-Йорку; там же започатковано його фонд, що дбає про збереження культурної спадщини знаменитого митця. — Авт.). *«Вінок» має такий танець, де на екрані демонструється — як танцює Авраменко, а водночас танцюристи показують цей хореографічний номер на сцені. Авраменко свого часу їздив від міста до міста в Північній Америці і вчив українським танцям так само, як Джонні Ейплсід їздив по всій Америці і садив яблуні.*

Донька Ліан, моя онука Таїсія також танцює з батьками в цьому ансамблі.

Другим є мій син Дональд, інженер. Він працює з нами і є менеджером магазину спиртних напоїв при готелі, помічником моєї дружини, яка є директором. У нього є два сини — Джонатан і Зехрі.

Третьою є Деббі. Вона і її чоловік — вчителі. Також працює у нас, відповідає за рекламу, дуже

здібна до комп'ютерних програм, чого я зовсім не розумію. У неї четверо дітей. Найстаршій доньці Стасі навесні буде 18 років. Ми з нею їдемо до Лос-Анджелоса, де вона буде виступати як дебютант. Українська організація влаштує там бал, щоб зібрати кошти на допомогу сиротам в Україні. Моя донька там працює, майже все там робить. Є в них син Тайлер, дочка Михайлина і ще один син Левко. Тайлер і Левко — дуже здібні хокеїсти. Стася і Михайлина танцюють в «Черемоші». Це вже наше друге покоління там танцює. І Деббі, і її чоловік Христовор танцювали там.

Четверта наша дитина — це Сьюзен, яка працює в Лос-Анджелосі і займається організацією показу мод. Ми зараз до неї їдемо в гості.

Наймолодший син Юліан має двох синів — Валентина і Бенета. Вони також мешкають в Лос-Анджелосі. Він і його дружина Саша мають «Пілатес Студіо» і займаються реабілітацією танцюристів, які пошкодили м'язи під час виступів. Саша — американка, але має українське ім'я. В нашій сім'ї тепер люди різних національностей.

Юліан подарував нам копію життєпису свого діда. З цієї сповіді, написаної власноручно, галицьким діалектом, з найменшими подробицями тодішнього побуту, постає образ відважного трударя, який підкорює важкодоступні прерії, виснажливою працею здобуває право жити в країні собі і нащадкам.

У 1906 році Григорій Козьяк одержує громадянство Канади, дістає патент на земельний наділ у 160 акрів, стає повновладним господарем своєї

ферми, буде перший власний дім — двокімнатну землянку у 56 милях від Едмонтона, викликає з України молодших братів Теодора і Павла, котрі прибувають до Альберти в 1907 році. Коріння династії поступово проростає на канадських просторах.

Там, де осідали українські поселенці, вони одразу добивалися від уряду дозволу на отримання землі для цвинтаря. Потім будували біля нього церкву. Саме за старанням Григорія в селищі Скаро відкривається українська католицька церква, де він був і скарбником, і дяком, а також співзасновником парафіяльного дому, одним із організаторів української школи. Їй дали назву галицького села Радимне. В ній починали вчитися діти Григорія, які згодом здобули середню і вищу освіту.

Григорій Козяк, як і багато інших його ровесників, заклали фундамент у розбудову українських організацій в Канаді. Фермер часто виступав і в ролі... кореспондента україномовних періодичних видань, дописуючи до них про життя-буття українців у провінції Альберта.

З «Історії мого життя», завершеної Григорієм у 1941 році:

«...Багато перечитував добрих книжок, таких, що були оголошені в українських католицьких газетах. Читав такі, що були видані в Канаді, а більше, що були видані в старім краю. Злих книжок не мав охоти не то, що читати, але навіть до рук брати і їх переглядати.

...1940 рік приніс в Канаді для українців велику зміну на ліпше. Коли мені стало трохи легше, то і

я радувався і дякував Господу милосердному за його ласку, що він дав мені дочекатися того року, в котрім я довідався, що наші всі політичні партії злучились і вибрали оден Комітет» (Григорій Козяк мав на увазі створення Комітету українців Канади, який нині має назву Конгресу українців Канади — Авт.).

Представники династії Козяків — дід Григорій «як заслужений піонер», син Іван та онук Юліан, інші члени великої і знаної в Альберті родини включені до престижного «Біографічного довідника до Історії українців Канади».

Минуле і сьогодення українців провінції важко уявити без Козяків. Онук Григорія — Юліан одинадцять років очолював різні провінційні міністерства, п'ять разів обирався до парламенту Альберти. У цьому відношенні він є одним з найвизначніших канадських високопосадових осіб українського походження.

Добрий імідж в українській громаді має батько Юліана — Іван Григорович, підприємець, громадський діяч, меценат. Про нього в усій Альберті згадують з особливою шанобою. З ким би з українських функціонерів ми не зустрічалися, усі вони в один голос відзначають відданість Івана Козяка громадським ідеалам.

Іван Григорович народився в невеличкому селищі Лішор-Скаро в Альберті, власне там, де була започаткована канадська історія їхньої династії. Вчився виключно в українському поселенні в Канаді — у Радимно, у школі, згодом студіював у монастирі, продовжував освіту у Колегії святого

Йосифа у Йорктоні. Під час канікул працював на паромі майже 24 години на добу, переправляв людей через річку Саскачеван. Коли ж вона замерзала, сідав за книжки. Однієї зими прочитав шість томів трилогії Богдана Лепкого «Мазепа». Потім фермерував, працював на «Королівській Пошті Його Величності», а згодом придбав крамницю і автозаправну станцію, став підприємцем. Ще в 1938 році він проміняв власну ферму на перший готель у містечку Сент Майкл. А вже у 1947 році Іван став власником багатьох готелів в Едмонтоні. Водночас упродовж свого життя Іван Козяк займається громадськими справами. Він був першим секретарем і співзасновником Українського народного дому імені Маркіяна Шашкевича на своїй батьківщині, тривалий час очолював досить впливове Братство українських католиків в Альберті, став фундатором благодійного товариства імені єпископа Никити Будки, яке допомагало бідним, голодуючим і безпритульним людям, а також зарубіжним українцям. Іван Козяк створив власну фундацію «Джон і Марія Козяки Фемілі Фаунд». Іван Козяк запам'ятався українській громаді і як щедрий меценат, який, зокрема, вніс чимало пожертвувань до Канадської фундації імені Тараса Шевченка.

Іван Козяк, як і його батько, мав велику сім'ю — восьмеро дітей: шестеро синів і двоє доньок. Усі вони здобули по два університетські дипломи.

Найстарший з них — Юліан, за фахом правник, адвокат, закінчив Альбертський університет, майже родинний заклад, має ступені бакалавра права

і мистецтв. Людина різнобічних інтересів і уподобань, енциклопедичних знань. У 1971 році як відомий діяч Прогресивно-консервативної партії був уперше обраний до провінційного парламенту. Згодом очолював у цьому органі Комітет іноземних інвестицій.

У житті Юліана Козяка найпомітніше місце займає його міністерська діяльність. За всю столітню історію провінції Альберти, крім нього, було лише четверо міністрів українського походження: Едвард Альберт Гоголь — міністр праці та енергетики, загальної освіти і людських резервів; Василь Дячук — міністр охорони здоров'я, безпеки праці та асигнувань; Юрій Топольницький — міністр сільського господарства, Євген Звоздецький — міністр соціального розвитку.

...Починав я міністром освіти, і був ним з 1975 по 1979 роки (він був першим провінційним міністром українського роду. — Авт.). В той час ми відкрили двомовні програми. Українсько-англійська двомовна програма була затверджена в моєму міністерстві. До того, як я став міністром, існував лише проект. Потім цей проект став частиною урядових постанов тут, в Альберті. Над цим найбільше працював доктор Гоголь, але я допоміг. В той же самий час був створений Канадський інститут українських студій, яким також займався доктор Гоголь, а я теж допоміг.

В той час нам допомагав Петро Саварин (Петро Саварин народився у 1926 році на Тернопільщині, емігрував до Канади у 1949 році;

адвокат, відомий громадський і політичний діяч; закінчив Альбертський університет; згодом був його канцлером; у 1979—1983 роках очолював Канадську фундацію українських студій; у 1983—1988 роках — президент Світового конгресу вільних українців; був королівським радником, нагороджений Орденом Канади. — Авт.). У нього були різні ідеї, такі, наприклад, як Канадський інститут українських студій. Він разом з іншими прощтовхував цю ідею в уряді провінції. Це не було так, що я чи хтось один це робив. Це робила група однодумців. Тому ми досягли великих успіхів.

Я вже казав, що першою моєю справою була освіта. Починалося з української мови, а потім поширилося і на інші мови. До ювілейної дати — 75-річчя провінції Альберта ми спонсорували випуск книжок про Альберту, кілька з них вийшли українською мовою і поповнили шкільні бібліотеки.

Скільки часу пройшло... Мені важко згадати все, що тоді відбувалося...

Протягом 1979—1982 років Юліан Козяк очолював міністерство споживання і справ корпорацій.

...Я вважаю, що найбільш важливим аспектом моєї ролі в цій справі є дерегулювання — обмеження обсягу втручання держави в економіку. Я прийшов до висновку, що втручання уряду в життя канадців в Альберті ставало занадто значним. Виникла можливість зменшити це втручання, яке існувало в Альберті. Я скористався цією можливістю. Найскладнішим завданням

було скасування регулювання квартирної чи орендної плати. Життя доводило, що таке регулювання вже не приносить людям користі. Деякі аналітики писали, що гіршим за таке регулювання може бути тільки бомбардування міста. Якою була ситуація? Не існувало приватної власності на квартири, не було бажання підтримувати житло в належному стані, житловий фонд руйнувався. І ми почали працювати над тим, щоб у нашій провінції анулювати регулювання орендної плати. І зараз, коли я згадую ті часи, маю визнати, що це було правильне рішення. В усякому разі, власникам нерухомості це не завдало жодної шкоди. З відміною орендного регулювання люди почали будувати нове житло. І це було добре.

Наступний етап — це моя посада міністра муніципальних справ у 1982—1986 роках. В моєму підпорядкуванні були чотири міста. В Альберті існувала система прямого урядового керування певними муніципалітетами, які називалися модернізованими районами. Ми об'єднували їх в муніципальні райони, в яких ми покладали відповідальність за керівництво ними на місцевих жителів.

Все пригадати дуже важко, але хочу сказати, що коли я служив свій третій строк у ранзі міністра муніципальних справ, то я був також членом комітету Кабінету Міністрів, який займався бюджетними справами усіх міністерств. Це був ще один аспект моєї діяльності.

Портрет Юліана Козяка був би неповним, якби ми не згадали про нього — як учасника місцевого

хору «Дніпро», акордеоніста одного з едмонтонських оркестрів, шоумена на радіостанції, а також як про голову асоціації бізнесменів, президента, у недавньому минулому, об'єднання готелів Канади, як нинішнього голову однієї зі страхових компаній провінції.

Сьогодні Юліан опікується своїм готелем, за його висловом, «з французьким стилем і українською душею», і, звичайно, за родинними традиціями, започаткованими одним із першої когорти емігрантів з України — Григорієм Козяком. Хтось з давніх мислителів назвав сім'ю найціннішим шедевром природи. Юліан, як і вся династія Козяків, крєвно дбає про збереження цього чудового витвору людського буття, утвердження в житті країни подальших поколінь діда Григорія, який приїхав, побачив і підкорив Канаду для себе і своїх нащадків.

«МЕНІ ПОДОБАЄТЬСЯ
ПРАЦЮВАТИ
З ЛЮДЬМИ...»

Цю фразу Василь Дячук (в Едмонтоні його прізвище вимовляють ще як Дайчук) не раз повторював під час інтерв'ю. Цей рефрен не був випадковим у розповіді співбесідника, бо відбивав внутрішній зміст усього життя нашого знайомого.

Василь Дячук — президент Едмонтонського відділення Суспільної служби українців Канади — «координуючої організації, яка займається суспільною допомогою потребуючим не лише у Канаді чи Україні, а й у інших країнах, де є згуртування українців». Така мета цієї добродійної інституції, зафіксована в її програмовому документі. Вона була заснована в 1962 році і продовжила благодійну діяльність Українсько-канадського фонду допомоги. Місцева ж філія

виникла у 1977 році. Її першим президентом був доктор Роман Петришин. До завдань цієї служби, зокрема, належить: «допомога бідним і потребуючим; опіка над старшими громадянами і новими іммігрантами; відвідування хворих і самотніх; допомога в імміграційних процесах; підготовка до отримання канадського громадянства» тощо.

Василь Дячук займає також ще одне президентське крісло, очолюючи благодійне Товариство єпископа Никити Будки, засноване вже згадуваним у цій книзі Іваном Козяком.

Перш ніж продовжити нашу розповідь про Василя Дячука, хотіли б, бодай коротко, познайомити читачів з визначною постаттю в історії українських канадців — церковним діячем Никитою Будкою. Народжений у 1877 році в селі Добромірка на Тернопільщині, помер у 1949 році у таборі для політичних в'язнів у Караганді (Казахстан). Він був першим українським католицьким єпископом у Канаді, упродовж 1912—1927 років розбудовуючи у трьох західних провінціях країни українсько-русинські греко-католицькі церкви та школи. Вищу теологічну освіту здобув в університетах Відня та Інсбрука, очолював Львівську духовну семінарію. У 1945 році був заарештований за відстоювання прав українських греко-католиків на віросповідання.

Василь Дячук — онук перших українських іммігрантів. Його дід і баба, які добре знали Никиту Будку, прибули до Альберти в 1902 році. Там народилися і Василеві батьки. В 1929 році у Вегревілі з'явився на світ і герой цієї розповіді.

...Мій дідо і бабуня залишили нам землі, скільки могли купити, потім докупили і мали 320 акрів. І цю землю тато лишив для мене. На північ від Вегревілю була околиця, яка називалася Щипинці. Там жили Дячуки, Павлюки, Ілюки, Веренька, Лакуста, які всі були з Буковини, з Чернівців. Вони поселилися разом, стали сусідами, а їхні діти пішли разом до школи. Починав свою освіту я в школі, що була на нашій околиці в Щипинцях. Зараз і сліду від неї немає, жодної ялинки. Проводилася централізація шкіл і всіх звозили до однієї школи. Свою середню освіту я закінчив уже в Тюгелз. А далі, коли одружився (дружина Ольга — скарбник Товариства Никити Будки. — Авт.), пішов до університету в Едмонтоні. Свою трудову діяльність я розпочав у галузі громадських зв'язків.

Дев'ять років він працює в шкільній раді католицьких шкіл. У 1971 році Василь Дячук від прогресивно-консервативної партії був обраний до парламенту Альберти, згодом став його віцепікером. Двічі призначався урядом провінційним міністром, відповідальним за соціальне забезпечення, охорону здоров'я населення.

...У ті часи ми з дружиною були дуже щасливі, мали добре життя, із задоволенням працювали в громаді. Але їй пережили трагедію — втратили сина, якому було вже 17 років. Ми змирилися з цим, бо це — Божя воля. Всі наші діти працюють, мають добру професію. Старший син два роки тому закінчив роботу в Абу-Дабі, працював там в

арабській компанії пілотом гелікоптеру, побачив трохи світу, повернувся до Канади і живе у Вікторії (Британська Колумбія). Другий син живе у Гренд Прері, працює у фірмі, пов'язаній з машинерією. Дві дочки живуть в Едмонтоні. Одна з них є офіцером щодо виконання покарань, має диплом з кримінології, а друга розносить пошту, хоч закінчила університет. Третя донька живе у Калгарі, одружена, працює у телефонній компанії.

Василь Дячук запросив нас до офісу Едмонтонської філії Суспільної служби українців Канади, де ми мали змогу ближче познайомитися з її діяльністю, переглянути бюлетені Служби, що мають привабливу назву «Соняшник».

Щороку організація скликає свої збори, на які запрошує всіх новоприбулих з України та інших країн, переважно, осіб українського походження, надаючи їм і моральну, і матеріальну підтримку, сприяє в облаштуванні у місті, швидкій адаптації до канадських умов, навчанні дітей, яких заохочують відвідувати українські класи у двомовних школах.

Суспільна служба українців Канади співпрацює з подібним громадським об'єднанням у нашій державі, зокрема в реалізації проекту «Благодійні кухні в Україні». Таких закладів, як нам розповіли, а також банків харчів нині налічується більше тридцяти. 70 відсотків фондів для їх фінансування формуються в Канаді, здебільшого з добровільних пожертвувань української громади.

...Я доброволець. Не отримую жодної платні за цю роботу, хіба що чашку кави. Ми допомагали

багатьом іммігрантам з України та Польщі, біженцям-українцям з Боснії.

Я поїхав до Австрії і п'ять днів пробув у таборах для біженців. Я вважаю, що люди не повинні перебувати в таких таборах більше, ніж шість місяців. Увесь світ винен у цьому. Наша держава не підтримує біженців, лише наша громада опікується ними, використовуючи також кошти, які заробляємо в казіно та бінго.

Ми дуже допомогли жертвам трагедії, що сталася на летовищі Скнулів біля Львова. Ми привезли туди 50 тисяч доларів і віддавали людям, які постраждали. Наш посол в Україні сприяв цьому.

Більша частина допомоги надається тим, хто приїжджає до Канади. Наша суспільна служба має статус федеральної організації. Ми допомагаємо грошима, побутовими речами. У нас в гаражі є свій склад, куди люди приносять меблі, посуд тощо. Допомагаємо влаштовуватися на роботу, оформити документи. В цих питаннях ми співпрацюємо з федеральними організаціями, в яких також є українці, і які мають спеціальні фонди. Ми єдина організація в Канаді, що здійснює таку допомогу землякам, інші такого не роблять. Ми не спонсоруємо еміграцію чи роботу в Канаді для українців з інших країн. До Альберти в середньому прибуває легально 25 родин з України на рік.

Ми дізналися і про допомогу дітям в Україні, які мають вади слуху. З цією метою була створена благодійна організація — Канадсько-український альянс сприяння глухим та слабочуючим, котра

залучає громадські осередки, навчальні та дослідницькі заклади, комерційні компанії для реалізації проекту. Велика група батьків, що мають таких дітей, вчителів спеціальних шкіл з України мали змогу детально ознайомитися з канадським досвідом навчання глухих.

Суспільна служба також надсилає до України гуманітарну допомогу для дитячих будинків, сприяє громадянам нашої країни в лікуванні, розшуку їхніх рідних у Канаді.

Василь Дячук познайомив нас також з програмою діяльності благодійного Товариства Никити Будки, спрямованої на різнобічну допомогу півмільйонній українській громаді в Бразилії.

...Ми почали працювати над програмою, щоб федеральний уряд допомагав у пропорції — один до трьох доларів. Це означає, що якщо ми 100 тисяч доларів завезли до Бразилії, то наших там лише 25 тисяч, а решта — від провінційних та федерального урядів. До мене ніхто з Товариства не їздив до Бразилії подивитися, як там праця йде. Наше Товариство було зареєстроване у 1982 році, як каже наш статут, для фінансової допомоги країнам третього світу. В 1991 році ми з дружиною Олею поїхали спершу до Ріо-де-Жанейро, а потім до Куритиби. Нам там дуже сподобалося. Їхня церковна громада — як колонія. Вона так і називається. І тут, в Канаді, колись так казали: «поїду на колонію», та вже тепер колонія прийшла до міста, і так не говорять. З того часу я був там вже сім разів, Оля — три рази. Українська громада там складається переважно з людей третьо-

го покоління. Мені завжди дуже приємно туди їздити. Наша допомога йшла в основному туди, де є українські поселення. Мені одного разу показували фото людей, які на наші гроші купили нового воза. Ми не мали права давати цю допомогу лише українцям і ми цього не робили. В одній колонії, мені казали, було лише 10 процентів українців, а решта — італійці. Вони мені навіть співали своїх пісень.

Зараз стало важче працювати. Тепер допомога не повинна бути більше 25 тисяч доларів, і цікавих проектів немає. До того ж держава контролює наші доходи з казіно та бінго, які ми не можемо використати на ці цілі.

Наша допомога спочатку була в тому, що почали купувати людям в Бразилії землю. Земельний комітет у Прудентополісі хотів, щоб люди там мали більші наділи землі. Родини були великі, землі мало, і вони не мали ніякої фінансової допомоги. Нам не сподобалося, як Земельний комітет вирішував цю проблему. Він втягував людей у борги. Ми зачали співпрацю з Лісовим інститутом у Куритибі. Вони отримували допомогу від штату Парана і від нас. Ми давали гроші на городину, а потім на індустрію. З'явилися кооперативи, які сушили траву, яку там використовують як чай, інші вирощують шампінйони. Ми даємо можливість людям у колоніях розпочати свою справу і заробити гроші.

Наш співрозмовник готовий годинами розповісти про благодійну роботу своїх громадських організацій. Відчувалося, що цей літній чоловік не

уявляє собі нинішнього і подальшого життя без того, аби не надати поміч іншим, не зарадити комусь, не підставити власне плече.

...Я завжди працював з людьми. Я люблю громадські зв'язки. Моя перша робота в уряді також була пов'язана з цим. Мені подобається працювати з людьми...

ВИБІР МИРОНА СПОЛЬСЬКОГО

Багато хто з киян та іноземних дипломатів, акредитованих в столиці України, котрі полюбляють такий популярний у світі продукт, як піца, вже деякий час віддають перевагу цій страві, приготовленій українсько-канадським спільним підприємством з дещо незвичною, інтригуючою назвою «Везувіо». Автори теж не раз відвідували кафе, що належить цій фірмі. Але довідалися дещо пізніше, що її президентом є наш давній знайомий, колишній партнер з культурних зв'язків з Канадою пан Мирон Юліан Спольський.

Знайомство відбулося в 1987 році у Вінніпегу. Це місто, що є головним адміністративним центром степової провінції Манітоби, свого часу називали «українською столицею» Кана-

ди. Як і в ряді інших міст країни кленового листа, у Вінніпегу щороку відбувається традиційний мистецький фестиваль «Фольклорама». У 43 етнічних культурних центрах протягом тижня лунають пісні, музика, окрім концертів, влаштовуються виставки народно-прикладного мистецтва, демонструються обряди, національні страви тощо. У такий спосіб виявляється реалізація знаменитої канадської політики багатокультурності.

Товариство «Україна» не один раз зверталось до урядових чиновників з пропозицією проводити подібний багатонаціональний фестиваль в Україні. Але лише в останні роки біля Києва, в Музеї народної архітектури та побуту України з'явилася наша «Фольклорама».

Але тоді, серпневого літа 1987 року, ми тільки мріяли про те, аби і у нас було щось аналогічне. Делегація Товариства «Україна», до складу якої входили і митці, крім участі у святі культурних надбань етнічних груп, здійснювала різні контакти з метою налагодження взаємних зв'язків з місцевою українською громадою. Так ми зустрілися з Мироном, який працював у той час координатором багатокультурності в провінційному міністерстві культури, спадщини і туризму. Він же сприяв у влаштуванні переговорів з міністром Джуді Василицею-Ліс, українкою за походженням. Домовилися про встановлення контактів між манітобським та українським міністерствами культури. Але цим планам не судилося збутися, бо тодішній провінційний уряд пішов у відставку, що позначилося і на подальшій долі Мирона Споль-

ського. Хоч він і встиг, як чиновник, побувати на запрошення Товариства «Україна» на землі своїх батьків.

Герой нашої розповіді належав до плеяди здібних і найбільш діяльних молодих канадських громадських і політичних діячів українського походження 70 — 80-х років минулого століття, які, будучи істинними патріотами Канади, працювали на збереження українськості в країні свого народження.

Родина Спольських, сім'я класичної західноукраїнської інтелігенції, добре відома в українському середовищі Канади. Як ми дізналися з «Біографічного довідника до історії українців Канади», виданого досить поважним дослідником — істориком Михайлом Марунчаком, батько Мирона — Ярослав (на жаль, давно вже покійний) був правником, визначним українським політичним та громадським діячем. Народився він на Львівщині, студював право в університетах Кракова та Львова. З 1932 року Ярослав Спольський вже був членом Крайової ексекютиви ОУН. За революційні дії проти польської влади сидів у в'язниці, а також у сумнозвісному концтаборі Березі Картузькій. У 1948 році, прибувши з дружиною Марією до Канади, одразу завзято долучився до участі в українському організаційному житті. Був першим головою видавництва «Гомін України» і незмінним керівником корпорації «Дім просвіти», фундатором-меценатом «Енциклопедії українознавства». Цю життєву активність успадкував від батька і Мирон.

Про його родовід ми дізналися, звичайно, значно пізніше, ніж відбулося наше знайомство і виникло взаєморозуміння. Один з авторів разом з трьома співаками з України на запрошення Мирона провів безсонну ніч у його холостяцькій оселі, куди завітали також місцеві друзі господаря. Це була ніч пісень і дискусій, обговорення серйозних питань співпраці і анекдотів, ніч відвертості, зближення в думках і поглядах на багато речей. Протягом ночі, так тоді здалося, між нами скресла крига недовіри, що довго у роки «холодної війни» і тотального звинувачення в Україні закордонних українців у «націоналізмі», та ще й в «буржуазному», не давала двом сторонам сміливості відкрити свої душі одне одному.

Зустрівшись якимось у Києві з Мироном Спольським — успішним бізнесменом, згадали минуле, поговорили про його долю.

«Я ж гуманітарій, займався культурою, освітою», — розповідав підприємець. У згадуваному «Біографічному довіднику», куди, безперечно, потрапили авторитетні люди в українській громаді Канади, зазначено, що «Мирон Юліан Спольський — визначний громадський і політичний діяч, народився в Торонто...» Студіював політичні науки в Йоркському університеті. У 1977 році одержав ступінь бакалавра з відзнакою. Працював асистентом директора Комітету (нині Конгресу) українців Канади (об'єднує значну кількість українських організацій в країні) та управителем Осередку української культури і освіти, згодом очолював Фундацію «Освіта».

Мирон пишається тим, що його Батьківщиною є Канада. «Вся моя культура українська є канадською»,— підкреслює він.— «Ми зберігали українську мову з полонізмами, діалектами, якої ми не соромилися».

Ми не знаємо, чи відомий Мирону філософський афоризм: «Мова є найміцнішою ланкою, яка зв'язує людей одне з одним». Але певні роки свого життя у Вінніпегу він присвятив турботі про освітні права не лише українців, а й інших етнічних груп, котрі живуть у провінції. Саме йому багатонаціональна спільнота довірила очолити «Манітобську асоціацію сприяння мовам предків». Ця громадська організація об'єднувала десь до 25 батьківських комітетів (український, яким він, власне, керував, німецький, італійський, єврейський, португальський, 4 індійських, пакистанський та інші) і сприяла розвитку шкільної освіти. Її найголовнішою метою було лобювання інтересів етнічних груп перед урядом Манітоби. Асоціація, за словами Мирона Спольського, відігравала помітну політичну роль у житті народностей цієї провінції. Молодий українець добре відчував вирішальне значення захисту мов батьків для збереження всього того, що входить до поняття «національна ідентичність».

Водночас Мирон став організатором Коаліції етнічних груп — «Манітоба—23», яка також впливала своїми діями на політику провінційного уряду у справі захисту мов національних меншин. На той час, початок 80-х років, у Канаді гостро стояло питання двомовності, аби офіційною

мовою, крім англійської, була також і французька. Загальний референдум населення приніс втішні результати для багатонаціональної держави. Не лише була визнана необхідність встановлення рівноправності мов двох найбільших етнічних груп. Дістали підтримку від влади у Манітобі і менш чисельні національні меншини. Українська громада тільки у цій провінції одержувала щороку від уряду 800 тисяч канадських доларів, спрямованих на розвиток української мови, розбудову громадських організацій.

Енергії Мирона Спольського вистачало й на інші громадські справи, в основному культурологічного характеру.

Він був членом ради директорів Вінніпезького симфонічного оркестру та Українського театру, де займався організаційними справами. У 60—70-ті роки театр, в якому ставилися оперні та драматичні твори, щороку давав дві вистави. В цьому закладі зібралися тогочасні найкращі театральні сили Канади. Постановки на українські теми часто здійснювалися англійською мовою, і на них, згадує Мирон, завжди був аншлаг. Публіка складалася переважно з англословних громадян, які мали змогу у такий спосіб знайомитися з найліпшими сценічними зразками української культури. Але з часом театр припинив свою діяльність.

Громадської активності герою нашої розповіді не бракувало й на керівництво Комітетом громадянських прав, організацію «конференцій оборони доброго імені України».

Кажуть, що в долі немає випадковостей, людина радше створює, ніж зустрічає свою долю. Цей афоризм до певної міри характеризує подальший життєвий шлях Мирона Спольського.

Після відставки провінційного уряду перед Мироном постало питання вибору — чи залишатися в Канаді, чи їхати в Україну з метою розвитку канадсько-української співпраці. Став налагоджувати співробітництво з українськими фірмами, що почали виникати в роки горбачовської «перебудови», — з «Укрімпексом» та «Укрінтуром». Але в 1988 році відповідні владні структури не давали йому працювати в Україні, перешкоджали в реєстрації підприємницької діяльності.

На той час Мирон знайшов свою кохану, одружився. Рада — донька українського композитора Євгена Станковича.

Щоб бути ближче до України, з допомогою знайомих канадійців Мирон відкриває торговельну фірму в столиці Естонії — Таллінні. Водночас вивчає на ходу таїну бізнесу, намагається зрозуміти приховані особливості радянської ментальності. Хоча він давав собі звіт, що надалі в Естонії йому робити нічого, та й мову її народу не міг осягнути.

У 1991 році приїхав до Києва. Близький друг його тестя, покійний композитор-пісняр Олександр Білаш вплинув своїм авторитетом на міських чиновників і Мирон дістав дозвіл на відкриття 30 серпня того ж року першої у місті фірми з іноземним капіталом. Нині він є її стовідсотковим власником. Підприємство має кілька кафе, постачає продукцію до 500 гастрономів міста.

У «Везувію», за словами його господаря, добрі перспективи на розширення бізнесу. Водночас, як підприємець, Мирон Спольський виступає посередником між Україною та іноземними фірмами в експорті вугілля та іншої промислової продукції.

Пригадую одну з останніх розмов з Мироном. Обговорювали питання будучності української громади в Канаді. «Проголошення незалежності України для українців Канади було великою радістю і разом з тим... певною трагедією,— ділився він наболілими думками.— Більшість тих людей, котрі з молодих літ були активними в громаді, сьогодні працюють в Україні — у Києві, Донецьку, Сумах. Тих, кого я знаю, десь 30—35 чоловік займаються в основному бізнесом. Це ті люди, які мали б сьогодні бути у проводі Конгресу українців Канади». На переконання мого співрозмовника, в «Канаді є повна криза в проводі». В роки його проживання у Вінніпегу «українська культура, якою б вона не була, виходила на загальноканадський рівень, ті ж танцювальні ансамблі «Шумка» (Едмонтон), «Русалка», хор імені Олександра Кошиця відігравали помітну роль в мистецькому житті країни». З жалем Мирон говорив про те, що «українці сьогодні програють в Канаді, там потрібна «свіжа кров» з коріних канадців».

«Хочу повернутися в культуру,— сказав мені наприкінці Мирон Спольський.— Це моя мрія».

НАРОДЖЕНІ НА ФЕРМАХ БУДІВНИЧІ ГРОМАДИ

Їдемо на ферму... Перебуваючи у Канаді, не завжди вдається побачити заміські господи тамтешніх українців. Та ще ж існує й пересторога для іноземних гостей. Їм не дозволяється бувати на фермах протягом певного короткого проміжку часу після приїзду до країни. Але наш ліміт на заборону вже скінчився.

Едмонтонець Петро Горон запросив відвідати власне обійстя, господарство своїх сестер. Разом з ним в авто ще один гід, уже згадуваний у цій книзі Володимир Маковецький, якому закортіло пригадати свої дитячі роки, проведені в альбертійському степу. Саме там починалася історія поселення галичан і буковинців у Канаді.

Полишаємо ранковий Едмонтон, вкритий суцільною

імлюю. Найпівнічніше з міст Канади, яке називають «воротами на північ», наприкінці лютого стало місцем боротьби зими з весною. Простори прерій також щедро застелені туманом. Не видно нафтових вишок у полях, східних схилів Кордильєр. Край, який нині йменується Альбертою, названий на честь доньки англійської королеви Вікторії, колись належав до найбільш важкодоступних земель Північної Америки, розташований далеко від морських і озерних шляхів проникнення сюди європейців. Та сувора природа не змогла перешкодити українцям освоїти ці степи.

Але Володимир і Петро жестикулюють, перебивають один одного, примушують нас дивитися в різні боки від дороги, розповідаючи про колишні заробітчанські українські селища, більшості з яких вже немає. Здавалось, що морок не заважав їм усе бачити навкруги. Вони відчували кожен кілометр. Та дивуватися не доводилося, бо це була їхня батьківщина.

Супроводжуючі оповідали нам, що перша в країні українська колонія — Една Стар була заснована в 1892 році на сході від Едмонтона. Перед початком Першої світової війни приблизно 170 тисяч зголоднілих за землею селян — мешканців Східної Галичини та Північної Буковини перетнули Атлантику і опинилися переважно у цих краях, оселившись по обидва береги річки Північний Саскачеван. Привертаючи поселенців, канадський уряд надавав їм земельні ділянки у 65 гектарів, так звані «гомстеди». Хоч велика частина цієї землі не відзначалася якістю, новопрі-

булі завзято працювали і започаткували цілий ряд колоній, які часто одержували назви сіл, повітів чи міст України.

По дорозі до Вегревіля, де ще донедавна більш як половина жителів мала українське коріння, ми зупинилися біля таблички на узбіччі автостради з написом «Нью Київ». Такий собі новий Київ у північноамериканських преріях. Його фундатори — українські іммігранти мали на меті збудувати тут місто. Але їхня мрія не збулася. Сьогодні — це невеличке селище. На одній з його ферм і народився у 1940 році Петро Горон. Сім'я була бідною, мала маленький клаптик землі. Працювати на ній батькам допомагали шестеро дітей.

Спогади на якийсь короткий час припинилися, але незабаром розпочалися знову. Наші друзі звернули з прямої дороги і повезли до вже добре знайомого нам музею просто неба — «Села української культурної спадщини». Ми не раз відвідували цей найбільший у Канаді музейний заклад. Хоч, здається, уперше побували тут у товаристві людей, котрі починали свою біографію на фермах.

Скансен, що був заснований у 1972 році і є державною інституцією, відтворює типові українські поселення східної та центральної Альберти у 1910—1930-х роках. У рекламному проспекті, надрукованому українською й англійською мовами, так визначено його мету: «Зібрати усі важливі елементи української спадщини, які були у малому сільському поселенні Альберти, зберегти, реставрувати й відбудувати історичні будинки, зібрати

ти, законсервувати й задокументувати історичне приладдя, меблі, включно з тяжкою машинерією, яка була в ужитку на землі, продемонструвати техніку управи землі, всілякі ремесла, торгівлю, хатню й громадську діяльність, культуру і духовне життя цих поселень, ілюструвати ставлення українців до інших етнічних груп і подбати про те, щоб відвідувачі могли оцінити внесок українців в культурну мозаїку Альберти». В музеї є залізнична станція, куди прибували українці-заробітчани, греко-католицька церква (копія культового закладу, що діє у Бучачі на Тернопільщині), кузня, яка майже нічим не відрізняється від тих, що були в давнину в Україні, а також млин, елеватор, готель, пошта, поліцейська дільниця, крамниці, народний дім, українська школа. Тут працюють десятки молодих гідів, які грають добре виписані ролі своїх далеких предків, відтворюють життя реальних людей, котрі мешкали у цих будинках. Таку ситуацію не завжди можуть одразу збагнути іноземні гості, звертаючись до них — як до сучасних громадян Канади, потрапляючи у смішні історії.

«Українське село, — зазначається в буклеті цього закладу, — унікальне місце. Незалежно від того, чи вам п'ять років, чи сімдесят п'ять, в «Селі» ви зможете пережити атмосферу іншого історичного періоду». В цьому ми переконалися, дивлячись на поведінку наших друзів, і аналізуючи власні відчуття.

У 1980-х роках на запрошення Товариства «Україна» не раз приїздили науковці музею, переймаючи досвід республіканських скансенів. Водночас

вони розповідали про практичні надбання свого «Села», своєрідність цієї української інституції під канадським небом.

Наші супроводжуючі Володимир Маковецький і Петро Горон, заходячи до сільських осель, пригадували кожен своє дитинство, роки, проведені у степах. Вони то коментували бачене, то подовгу мовчали, поринаючи у давне-колишнє.

Власне, і наша дорога вела у минуле багатьох сьогоднішніх місцевих українців. Обабіч її, крізь туман, що поволі спадав, виднілися контури невеличких жилих і господарських будівель, елеваторів. Хоч кількість фермерів серед канадських українців, як засвідчує статистика, неухильно зменшується.

Нарешті, ми звертаємо убік на вужче шосе і наближаємось до родинного обійстя Горонів, що недалеко від Вегревіля, де нас уже чекають Петрові сестри. На запитання — «Чиї це поля?» Горон відповідає: «Це — мої, а це — сестер». Господарі з сусідами зустріли нас вельми привітно. Землі ніби й багато, а прибутку вона не приносить, розповідали вони, а здоров'я робота забирає.

Зайшла мова й про освіту, українську мову. Сестри пригадували, що вчителі били їх різками за спроби спілкуватися українською в англomовній школі і примушували за це сто разів писати речення англійською — «Я ніколи не буду розмовляти українською мовою».

Батьки Том і Анна Горони — нащадки піонерів, народжені на фермах Альберти (так у Північній Америці називають першопоселенців — іммі-

грантів. — Авт.), самотужки вчили мову предків, читаючи книжки, журнали, які вони передплачували. Том (фермер, робітник, громадський діяч) ще у 1936 році був обраний шкільним опікуном. У цій якості він радив підбирати таких педагогів для роботи в школі, які могли б забезпечити найвищий рівень освіти в районі. Том примушував учителів вчити учнів читати і писати українською мовою у позашкільний час. Всі шестеро дітей Горонів закінчили Альбертський університет. Том і Анна знали, що в усі часи освіта багато важить. Гроші, що з'являлися в сім'ї, йшли в основному на освіту. Петро і його сестри Ольга, Лілі, Віра та Вероніка — вчителі, брат Віктор — фармацевт. Здобувають університетську освіту і їхні діти.

За столом Горони згадали про першу поїздку батьків в Україну у 1973 році, аби побачити, де проросло коріння їхнього роду. Їх вразила колосальна відбудова України, яка пережила страхіття війни.

Вже пізніше ми сиділи з Петром Гороном та його двоюрідним братом Бобом Кисилевичем в офісі Фондації української спадщини Альберти. Петро — один із директорів, віце-президент цієї громадської організації, а Боб її фінансовий секретар, один із директорів, обидва — члени Товариства об'єднаних українських канадців (ТОУК).

Боб Кисилевич народився у Вегревілі у 1931 році. Його і Петрові батьки (а їхні матері — рідні сестри) організували у Нью Києві відділ Товариства українського робітничо-фермерського дому, брали участь у будівництві приміщення для цієї

організації — попередниці ТОУК. Боб теж закінчив Альбертський університет за фахом бухгалтерія, маркетинг, адміністрування.

...Того часу провінційний уряд дав гроші на навчальну програму, відкрив школу, де вивчалися стенографія, юриспруденція тощо. Я звернувся до дирекції школи з проханням прийняти мене на роботу вчителем, бо я втомився від роботи бухгалтером. Це була одноманітна праця. Ти працюєш сам на сам, навколо немає людей. Дирекція порадила мені піти вчитися до університету і одержати відповідний диплом, після того обіцяла взяти на роботу. Так, у 1961 році я став учителем і попрацював у середній школі 33 роки. Я викладав усі комерційні предмети: бухгалтерську справу, стенографію, друкування на машинці, математику, згодом інформатику, вчив дітей користуватися комп'ютерами. Протягом 25 років я був головою шкільного відділу. У 1994 році пішов на пенсію.

Ще з 1950-х років я був зв'язаний з роботою у відділі ТОУК, працював у провіді едмонтонської філії, потім — у провінційному комітеті, чотири роки був у Національному комітеті.

Петро Горон теж усе своє свідоме життя вчителював — викладав географію, соціологію, присвятив себе громадському рухові.

...Я з дитинства належу організації. Батько був активним комуністом. У 1930-ті роки, коли комуністична партія Канади перебувала поза законом, він ховався у підвалах, схронах. Наш дім завжди був місцем зустрічей однодумців, у нас

збиралися люди з Мирна, Мундера, Вегревіля, Левова. Коли мені виповнилося 18 років, я вступив до компартії. Я завжди жив у Нью Києві, навіть, коли закінчив університет у Едмонтоні, повернувся додому, щоб допомагати батькові на фермі. Батько йшов на збори, і я йшов разом з ним.

І Боб, і Петро належать до тих українців у Канаді, котрі цілком справедливо ставлять у пряму залежність збереження у подальшому національної ідентичності від розвою культури, мистецького життя в українському середовищі. До розбудови художніх самодіяльних колективів, які сповідують український мелос — пісні, музику, хореографію, вони залучають молодь, причому особистим прикладом. Боб свого часу співав у хорі, нині грає на кларнеті в місцевому оркестрі ТОУК, що існує аж з 1925 року.

Ще на початку 1960-х років Петро Горон почав привертати школярів українського походження до мистецького життя, організовуючи дитячі хори, танцювальні й музичні ансамблі. У 1970 році він став співати у хорі місцевого відділення ТОУК. Нині Петро опікується танцювальним ансамблем «Надія-Трембіта».

Сьогодні обидва герої цієї розповіді разом з Володимиром Маковецьким, Юрієм Москалем, Маршаллом Наєм та іншими директорами незалежної Фундації української спадщини Альберти продовжують співпрацювати з київськими істориками і журналістами з метою створення документального літопису життя українців у Канаді, переважно в Альберті. До 100-річчя заснування провінції

вони мають намір також підготувати власними силами книгу про внесок громадян з українським корінням у розбудову свого краю.

Фундація, яка складається здебільшого з членів ТОУК, прагне до тісних зв'язків з представниками інших громадських українських організацій в Альберті.

...У мене є своя філософія. Боб, думаю, мене підтримує. Якщо ти працюєш з різними людьми, то не змінюй своїх життєвих принципів, не зраджуй власну ідею. Скажу про свого батька. У тій громаді, де ми жили, було багато католиків, котрі не хотіли мати нічого спільного з ним, бо він був комуністом. Вони трималися ізольовано. Але коли мова йшла про загальні проблеми українського гурту, ці люди з'являлися у нашому домі, і батько спілкувався з ними. Ти муσιш чітко усвідомлювати — в якому світі живеш. Для того щоб співіснувати у суспільстві, потрібно навчитися контактувати з тими, з ким ти зовсім поруч на землі. А це є проблемою, до речі, для ТОУК. Фундація дає нам можливість співробітничати з різними особами. Це не так, як в ТОУК, де на нас показують пальцем, висловлюють невдоволення, якщо ми розмовляємо з людьми інших політичних поглядів.

І Петро Грон, і Боб Кисилевич у своїх інтерв'ю нам ще раз засвідчили, як не прикро про це згадувати, що немає цілковитої єдності в українському середовищі в Канаді. І не лише в цій країні, а й у переважній більшості держав поселення людей нашого роду. Але є у них те об'єднуюче, що прита-

манне й іншим героям цієї книжки, а саме — прагнення бути українцями, зберегти й примножити спадщину, привезену їхніми предками з України в альбертійські прерії, на ферми, на канадську землю.

«УКРАЇНСЬКУ
СУТНІСТЬ
РОЗКРИВАЄ
ФОЛЬКЛОР...»

...У цьому абсолютно переконаний наш давній знайомий Богдан Медвідський. Він не має сумніву у вірності такого судження, бо більшу частину свого життя віддав заглибленню в українську фольклористику. У часи «холодної війни», коли багато хто з українців на Заході гостро дискутував — «чи їхати в Україну?», він прилітав з Едмонтону на Батьківщину, керуючись не лише цілком природними ностальгічними почуттями, а й інтересами науковця, фанатично залюбленого в національну етнографію, народну творчість.

Ми пам'ятаємо, як Богдан Костянтинівич з'являвся у Товаристві «Україна» завжди з доброю, трохи іронічною посмішкою, сипав дотепами. І послідовно відстоював конечність тісної співпраці

зі своїми колегами у Києві, Львові, Чернівцях. Брав участь у різних наукових конференціях, де гості з Північної Америки на початку 1980-х років бували зрідка. Для нас він є взірцем толерантності, від першої зустрічі постав людиною з високою внутрішньою культурою.

...Я народився в Станіславі, тоді та частина України належала Польщі. Мої батьки мали аптеку в містечку Болшівці, недалеко від Станіслава. Я, мабуть, один з небагатьох, котрі народилися в шпиталі. Дворічною дитиною я мав проблеми з клубом, жодні лікарі не могли полагодити цю справу. Я поїхав до Швейцарії і став «швейцаром». Коли я перший раз поїхав в 1983 році в Україну, мене в готелі зупинив швейцар і запитав: «Молодой человек, у вас есть пропуск?» Я поцікавився, хто він такий, а він мені каже: «Я — швейцар». Я собі подумав, що це не такий швейцар, яких я зустрічав в Швейцарії, але, якщо він себе уявляє швейцаром, то хай буде швейцар.

Я прожив у Швейцарії з 1938 по 1948 рік. Був там сам і намагався лікувати свій клуб. З того щось трішечки вишло, але не стовідсотково. Тим часом мої батьки після Великої вітчизняної війни виїхали на Захід і опинилися у Відні. Відень був окупований чотирма альянтами. Там були французька, англійська, російська і американська зони. Мої батьки опинилися в російській зоні. Я з Швейцарії поїхав до Відня, де батьки працювали в якійсь аптеці. Я ходив до школи, біля якої була казарма радянської армії. Цікаво було бачити, як ті хлопці там бігали.

Ми мали свого родича в Оттаві, який у 1949 році запросив нас приїхати до Канади. Ми виїхали з Відня до американської зони, до Зальцбурга. Там був табір для переміщених осіб. Коли я був у Відні і бачив радянських солдатів, то не знав, хто вони були — чи росіяни, чи узбеки. Коли до табору під Зальцбургом приїхали радянські військовики, то вони говорили досконалою українською мовою і хотіли домовитися з людьми, щоб ті поверталися в Україну. Зі мною вони не говорили, бо мені було 12 — 13 років, але я чув, як люди жартували з ними, що «побачимося через рік у Києві». Не знаю, чи то були серйозні розмови, чи ні.

Через кілька місяців ми вирушили до Гамбурга, потім до Квебека, а з Квебека до Оттави і далі до Торонто. В Торонто я ходив до однієї школи, до другої, вчився в Оттавському і Торонтському університетах. Я вивчав там слов'янські мови — російську й українську.

Перші мої виклади були в Карлтонському університеті. Я викладав русистику. Пізніше я приїхав до Едмонтону і почав викладати в Альбертському університеті курс україністики, граматики, дещо з літератури. Я запитав студентів, чи вони зацікавлені фольклором і етнографією, вони сказали: «Чому ні?» Я почав викладати також цей курс. У 1977 році я розпочав курс української фольклористики, яку розвинув у повноцінну програму. Фольклор є приємним. У фольклорі є різні прислів'я, анекдоти, його цікавіше вивчати і викладати. Фольклор — це багатющий матеріал. Тут ви маєте матеріальну культуру,

народне мистецтво, календарні обряди, родинні, все, що хочете. Іноді я думав, що сам собі не дам ради. Кількість студентів збільшувалася, і декан мені порадив знайти додаткові кошти, щоб продовжувати цей курс.

Я звернувся до своїх старих знайомих з Торонто, знайшов там Ераста Гуцуляка, який дав мені певні кошти. Тоді була інша проблема — воєнні злочинці. Комісія Дешейна шукала воєнних злочинців між українцями. Гуцуляк сказав, що він і його товариші дадуть мені гроші, щоб в разі, коли цю тему піднімуть на радіо чи в газеті, ми могли б дати відсіч і розповісти про нашу громаду, наших людей. Ераст також знав, що в уряді була тоді така політика, що якщо хтось пожертвує десь долара, то уряд додасть два. І ми з того скористалися. Гуцуляк сказав мені: «Напиши мені про це, а я подумаю». Я написав йому, що якщо ми зараз не навчимо молодих людей, то їм не буде кого в майбутньому боронити, бо всі будуть занглізовані. У нас також є така організація, як Спілка професіоналістів і бізнесменів. Вони мають свої з'їзди кожний раз в іншому місті. Тоді вони мали з'їзд в Ошаві і я попросив Богдана Кравченка (тодішній директор Канадського інституту українських студій.— Авт.) про допомогу. Він порадив мені написати і роздав моє прохання учасникам з'їзду. Невдовзі він подзвонив мені і сказав, що разом з Гуцуляком вони вирішили цю справу.

Пізніше ми зустрілися з деканом, який подякував їм за допомогу. Ми отримали 325 тисяч до-

ларів. Уряд додав і виїшов майже мільйон доларів. Кафедра української культури і етнографії імені Гуцуляків в Альбертському університеті існує й понині.

Я маю в Торонто також знайомого Ігоря Куриліва. Він сказав мені, що його батько має 100 тисяч доларів і хоче дати їх для студентів. Я сказав йому, що відкриваю кафедру української етнографії і він може їх туди дати. Батьки Ігоря дали нам 100 тисяч на стипендії і уряд дав 200 тисяч. Це була вже пристойна сума.

Один з наших найкращих здібних студентів Андрій Нагачевський закінчив магістратуру і я взяв його на роботу на кафедру. Сьогодні ми програму нашої кафедри проводимо разом з Андрієм. Він більше займається матеріальною культурою, народним мистецтвом. Він сам танцюрист першого класу. А я займаюся усними жанрами, обрядами.

У нас завжди було 8—12 студентів. Ми дбали про якість їх підготовки. Минулого року знайшовся ще один меценат — Петро Кулеба, або Кул, який дав нам мільйон доларів. Тепер ми маємо другу кафедру його імені, яку очолює Нагачевський, а на моє місце, оскільки я пенсіонер, приїде інша особа.

Я почав свою кар'єру мовником, хоч фольклором займався з самого початку. Я закупав в Торонто в «Українській книзі» літературу, різні речі. Це були 1971—72 роки. В кінці 60-х років в «Народній творчості і етнографії» писалися дуже цікаві речі. Я почав з головного — фольклор пови-

нен відбити те, чим українці є. Українці мають свої звичаї. Я почав свої курси з українських календарних і родинних звичаїв (весілля, хрестини, похорони, прийняття до війська, таке інше). Я викладав ці речі і писав статті на ці теми. Також я писав про українців Канади, канадські українські обряди. Мене також цікавили прислів'я, бо вони пов'язані і з мовою, і з фольклором. Тут жив Володимир Плав'юк, який збирав прислів'я і складав їх до скриньки. В 1946 році написав книжку і видав її, правда на поганому папері.

Володимир Плав'юк (1886—1961), вчитель, протестантський проповідник, фольклорист і етнограф. Народився на Станіславщині, вчителював на Тернопільщині. У 1908 році прибув до США, працював в редакції газети «Американський голос», згодом вчився і працював у Канаді. В Едмонтоні виступив одним з організаторів Товариства українських піонерів Альберти, був його першим головою. Володимир Плав'юк став знаним у світовій українській фольклористиці після виходу у світ шести томів «Етнографічних матеріалів з Угорської Русі» та збірки «Українських приповідок».

...У 1986 році під егідою ЮНЕСКО у Львові проходило святкування річниці з дня народження Франка. Я виступав там і говорив про Володимира Плав'юка — як послідовника Івана Франка. Олександр Костюк — колишній директор Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії (нині покійний) просив мене, щоби я написав про тих, хто займався в Канаді прислів'ями —

про Плав'юка, Роберта Климаша, Ярослава Рудницького.

Роберт Богдан Климаш, народжений в 1936 році в Торонто, відомий канадський український дослідник фольклору, фахівець у галузі славістики, музейології канадських етнічних студій, автор багатьох праць, зокрема, «Вступу до збірки українсько-канадських іммігрантських народних пісень», «Українського фольклору в Канаді», книги «Фольклорна політика в Радянській Україні».

Ярослав Богдан Рудницький (1910—1995), визначний громадський і політичний діяч, організатор української науки в західній діаспорі, дійсний член Наукового товариства імені Тараса Шевченка, Української вільної академії наук, член Королівської комісії двомовності та двокультурності в Канаді, відстоював конституційні права української мови. Ярослав Рудницький також відомий мовознавець, фольклорист, етнограф, літературознавець, автор близько трьох тисяч статей і книг. Серед них — «Етимологічний словник української мови». У 1980—89 роках Рудницький очолював уряд Української Народної Республіки в екзилі.

...Я не маю багато наукових праць. Я в основному збирав матеріали для студентів. Я використав видання Філарета Колесси «Українська народна творчість», яку перевидав у Канаді, бо вважаю, що це є найкращою книгою для моїх студентів.

У 1989 році в місті Ерколяно біля Неаполя вперше зустрілися вчені з України і Заходу, і була за-

снована Міжнародна асоціація українців. Після того я поїхав в Україну і мав приємність там говорити з людьми зовсім відверто, не так, як раніше.

Очолований Богданом Медвідським Український фольклорний центр при Альбертському університеті офіційно відкрився лише в 2001 році. Хоч інтерес до фольклористики етнічних груп, зокрема української, в Канаді досить помітний. У своїй аналітичній статті «Підходи до українських фольклорних студій в Канаді: минуле, сучасне і майбутнє предмета» Медвідський згадує про появу ще в 1916 році в канадській англomовній літературі великого тому «Пісні України», які зібрала і переклала на англійську мову журналістка і поетеса Флоренс Рендел Лайвсей. У підготовці цього видання їй допомагав український поет, журналіст, церковний діяч, родом з Полтавщини, Павло Крат. Письменниці належить також переклад твору Григорія Квітки-Основ'яненка «Маруса».

Богдан Медвідський знає багато про первотвори української фольклористики у Канаді. До перших друкованих джерел належать «Пісні про Канаду і Австрію». Її автор, земляк Медвідського зі Станіславщини, з села Угринів Горішній, Теодор Федик (1873—1949), видав цю збірку ще в 1908 році після трьохлітнього проживання в країні, де він працював звичайним робітником, згодом учителем. Писав коломийкові вірші і вміщував їх у місцевих українських часописах. Його книга мала щасливу долю — перевидавалася шість разів загальним тиражем, що перевищував 50 тисяч

примірників. За спогадами сучасників, Теодор Федик любив слухати іммігрантські народні пісні і старанно записував їх для майбутніх читачів. Ця творчість є надзвичайно цікавою для Медвідського та його однодумців у науці.

Наскільки в Україні вже добре знають про видатного диригента і композитора, етнографа Олександра Кошиця, настільки порівняно мало відоме нашому широкому загалу ім'я Тетяни Кошиць, дружини митця, знайоме, звичайно, лише фахівцям. А саме її Богдан Медвідський вважає «піонером» у повоєнний час щодо привернення уваги в Канаді до вивчення українського фольклору на серйозному рівні.

Тетяна Кошиць (1892—1966), співачка, диригент, народилася у Вінниці, з 1946 року жила у Вінніпегу, стала керівником Осередку української культури і освіти, управителькою музею, бібліотеки і архіву, виступала з лекціями про українське мистецтво на вищих освітніх курсах українознавства. Вона об'їздила всю Канаду і США, відшукуючи зразки українського фольклорного мистецтва і народні пісні для музею та архіву. За словами Медвідського, Тетяна зібрала дві сотні текстів і мелодій народних пісень. Архіви Тетяни Кошиць у Вінніпегу (куди не включені архівні матеріали її чоловіка), на його думку, все ще чекають на відповідне дослідження.

З 1968 року в канадських університетах почали виникати департаменти фольклору. Нині в багатоетнічній країні функціонує потужний Центр студій народної культури, де представлений і ук-

раїнський фольклор. Його також вивчають в університетах Вінніпега та Саскатуна. Але найвищий академічний рівень наукових досліджень у цій галузі є лише в Альбертському університеті, де розроблені найбагатші фольклорні програми. Міністерство культури і багатокультурності провінції Альберти випустило цілу серію монографій про матеріальну культуру українських поселень в східно-центральної частині Альберти. Нарешті, біля Едмонтона є найбільший за межами України скансен — «Село української культурної спадщини».

Заснований Богданом Медвідським Український фольклорний центр (або Канадський центр українського фольклору та етнографії) став найважливішим закордонним осередком у цій галузі досліджень і здійснює функції своєрідного мосту, що пов'язує наукові традиції Північної Америки та України. На переконання Медвідського, Центр активно вивчає «живу українсько-канадську культуру, що існує вже понад 110 років».

...Ми не маємо багато студентів, які вивчають україністику в Канаді. Центр українського фольклору є ядром, яке тримає зв'язки з Україною, Київським інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії, його філіалом у Львові, об'єднує всіх студентів-україністів у Канаді.

Основна маса наших студентів — це канадські українці. Наші студенти — японці і корейці взяли наш курс, бо хотіли довідатися, в який спосіб різняться українці і росіяни. До того ж, якщо

хтось знає щось неросійське, то він має більше шансів дістати роботу. Корейців цікавить україністика, бо вони мають свої проблеми — були під японцями, і, вивчаючи минулу ситуацію в Україні, краще розуміють свою.

Наші студенти захищають дисертації перед науковою радою університету, куди я також входу. Ми також запрошуємо для кожної теми висококваліфікованого фахівця з іншого університету, який рецензує роботу.

Про наш університет знають. Мова і література викладаються в кількох університетах Америки і Канади, а фольклор виключно тут. І люди приїздять з Америки, Канади, Кореї, Болгарії і України. Я не можу нарікати. Ми досить горді.

Від 1989 року ми маємо добрі зв'язки з Україною. Зараз ми можемо запрошувати до Канади тих людей, яких ми хочемо. Так, Андрій Нагачевський запросив з Києва науковця, яка викладала ті курси, які я вів до пенсії. Наступного семестру він запросив фахівця з Інституту народознавства у Львові. Сам Андрій їздив до Львова і брав участь в експедиціях. Приємно було бачити людей з України у 1991 році, коли ми святкували 100-річчя поселення українців в Канаді. Більше зв'язків у нас з фольклористами Північної Америки. Ми щороку збираємося на з'їзди, де викладачі і аспіранти виступають з доповідями.

Кожен наш студент має ходити з мікрофоном по людях і збирати матеріал. Ми маємо тепер у Львові літні курси, які провадить наш викладач

з Альбертського університету. Вони намагаються збирати найсучасніший матеріал, який цікавив би молодь. Ми можемо сказати, що маємо успіхи, бо, якби не було людей, курс не відбувся б.

За радянських часів я мав таке бажання, щоб радянські фахівці могли приїжджати до нас, вивчати тут нашу методологію, яка відрізнялася тоді від вашої, скінчити наш докторат і повернутися в Україну. Вони знали б тоді одну систему і другу, і в такий спосіб доповнили б свої знання. Українська фольклористика була б тоді багато кращою, світовою, я б сказав.

З тієї ідеї, щоб українці тут вчилися і поверталися в Україну, нічого не виходить. Наш Центр етнографії стає еміграційним центром. Ця традиція існує ще з перших переселенців. Вони теж думали, що щось зароблять і повернуться на батьківщину. А зараз скільки українців в Португалії, Греції на заробітках. Історія повторюється.

Нові іммігранти стараються брати практичні курси, скажімо, комп'ютерні. Я мав аспірантку з Києва — Вікторію Ключникову. Вона в мене зробила докторат. Потім захистила дисертацію із звичаєвого права в Київському університеті, і, все ж, разом із чоловіком переїхала до Ванкувера і там живуть щасливо.

Ми запрошуємо на навчання до себе не через міністерство освіти, а приватним шляхом. Люди подають нам свої теми, над якими вони хочуть працювати, а ми вирішуємо, кого запросити. Щодо направлення наших українських канадських

студентів в Україну на навчання, то ця проблема вимагає вирішення.

Ми цікавимося не лише класичним українським фольклором, але й сучасним канадським українським фольклором. Студенти вивчають життя українців в Канаді, календарні обряди, особливо зимові, такі, як Маланка. Ми вивчаємо народну культуру українців як в Канаді, так і в Україні. В нашій науковій роботі акцент більше робиться на фольклорі українських канадців. Я не можу вислати своїх студентів в Україну, щоб вони збирали там матеріал. Але у певних випадках вони їздять і збирають, наприклад, колядки, і порівнюють, які зміни в них відбулися за радянських часів. Якби ми знайшли кошти, то поїхали б на Кубань збирати там фольклор.

У 2002 році доктор філософії Богдан Медвідський пішов на пенсію, залишаючись почесним засновником Центру українського фольклору. Перед тим, як офіційно полишити свою роботу, він створив фундацію, що носить його ім'я. Богдан Костянтинівич вклав у цю справу власні кошти і нині проводить фінансову збірку на утворений ним Архів українського фольклору. Аби зберегти «українську пам'ять» у Канаді.

ТАРАСОВІ МУЗИ

У лікаря з Вінніпега Тараса Бабуха (англійською мовою його прізвище пишеться як Бабик) органічно поєднуються три музи — насаги його життя. Першою є Петруся — його дружина, незмінна помічниця вже 27 років у роботі, громадській діяльності, мистецькій творчості. Другою музою є основна мета його життя — медицина. Тарас назавжди запам'ятав афористичний вислів засновника античної медицини — Гіппократа: «Життя коротке, а мистецтво вічне». З дитинства він захопився українськими народними танцями й досі не полишає їх, виступаючи художнім керівником самодіяльного хореографічного колективу. Щоденна лікарська практика і регулярні зайняття запальними танками завжди створюють

у нього піднесений внутрішній стан, який дозволяє йому легко і плідно здійснювати свої справи.

Тарасові — 53 роки. Як і його батьки — нащадки повоєнних емігрантів, народився він у Вінніпегу. Перед Другою світовою війною Вінніпег був основним центром українського життя в країні. Тут ще на початку ХХ століття виникли перші українські газети і організації.

Батько Тараса Роман — громадський діяч, підприємець, один з тих, хто опікувався художньою самодіяльністю в Українському національному об'єднанні (УНО). Він і виховав у сина любов до України, її мистецтва. Тричі Тарасовий ансамбль приїздив до нашої країни з концертами. Інтерв'ю у Бабуха ми взяли у Києві, коли він прибув для обговорення питання участі у Міжнародному фестивалі художньої творчості дітей українського зарубіжжя.

...Я живу у Вінніпегу все своє життя, за виключенням трьох років, коли я одержував вищу освіту і навчався в інтернатурі. Я закінчив Манітобський університет у 1976 році і отримав ступінь бакалавра природничих наук. В 1977 році я почав працювати лікарем-терапевтом. З своїми пацієнтами — українцями я спілкувався українською мовою.

У 1999 році мене запросили на роботу до коледжу, який готує терапевтів та хірургів, як консультанта з питань дотримання стандартів у медичній практиці. Я працював там протягом трьох років. У 2002 році я перейшов на посаду заступника реєстратора цього коледжу, у функції

якого входить видача ліцензій лікарям на практичну діяльність. Я відповідаю за дотримання стандартів у медичній практиці в провінції Манітоба.

Моя робота в коледжі є працею за сумісництвом. Я також директор реабілітаційного відділення у лікарні на 27 ліжок для хворих з стійкими переломами кісток. Таких закладів лише двоє на всю Канаду. Також я директор з питань медицини лікарні Святого Йосифа. Я був членом Української асоціації лікарів Північної Америки, яка була добре представлена у Вінніпегу. Наскільки мені відомо, зараз ця організація не функціонує. Всі наші стосунки з лікарями в Україні — неофіційні.

Зараз я також займаюся громадською роботою в українській громаді. З раннього дитинства я був активним в українських організаціях, тому що моя сім'я захоплювалася українськими танцями і співом. Я ніколи не співав, лише протягом багатьох років танцював в школі танців УНО, також викладав танці в цій організації. Саме на базі цієї школи ми створили танцювальну групу з дітей, які виявили найкращі результати під час навчання в танцювальній школі. В 1974 році ми почали виступати окремо і шукали назву для нашого ансамблю, таку, яка б добре звучала і англійською, і українською мовами. Ми зупинилися на назві «Орлан», що означає орлятко. Отже, ми вважаємо роком народження «Орлана» 1974 рік. Коли мені було 18 років я неофіційно навчався українським танцям у Києві.

У столиці України Тарас удосконалював свою майстерність як танцюрист у відомого хореографа, педагога, професора Кіма Василенка, нині покійного. У нього він переймав і досвід керівництва ансамблем.

Уся сім'я Бабухів пов'язана з «Орланом», який є фактично їхньою другою родиною. У вільний час вони зайняті репетиціями, концертними виступами, зборами коштів на подальше існування колективу.

...Мої діти також танцюють в ансамблі. Доньці Ані 23 роки, сину Джону — 21. Моя дружина Петруся за фахом вчитель (викладала у школі історію, географію, англійську мову.— Авт.). Вона має вищу педагогічну освіту, працює зі мною в клініці. З дня заснування ансамблю відповідає за створення строїв. Їй допомагала в цьому моя мати. Петруся створила всі ескізи костюмів, яких у ансамбля близько трьохсот. Вона підтримує весь цей гардероб у належному стані, дає консультації щодо репертуару, допомагає в організації поїздок. Петруся — член ради, яка керує ансамблем «Орлан». Музику до танців ми замовляємо в Україні.

Переважає більшість учасників ансамблю мають українське походження, проте вони практично не володіють українською мовою. Але якби хлопці та дівчата не танцювали в українському ансамблі, то, можливо, зовсім не усвідомлювали б себе українцями.

До моїх обов'язків входить навчання хореографії, я проводжу репетиції. У нас дуже добрі

зв'язки зі студією Уолта Діснея, яка зробила фільм про «Орлан». Ми відвідали три рази «Золотий Дісней-Ленд». Ми також їздили до Китаю, відвідали там найбільші міста. В Канаді ми були гостями «Експо—1986» у Ванкувері, об'їздили кілька міст у США. Зараз ми готуємося відзначити 30-ліття ансамблю. Ми працюємо вже з третім поколінням танцюристів, з малими дітьми, використовуючи старий репертуар. В цій роботі мені дуже допомагає Петруся.

Репертуар «Орлана» досить великий — понад 30 танцювальних номерів. Представлені хореографічні твори Прикарпаття, Волині, Полтавщини, етнографічного району — Лемківщини. Деякі композиції запозичені в ансамблю імені Павла Вірського. Звичайно ж, чимало українських народних танців мають канадський колорит, гармонійно поєднують мелос землі предків зі своєрідністю мистецтва Канади.

Тарас виступає не лише як художній керівник, а й як педагог-психолог. Він вважає, що на сцені людина мусить бути на сходинку вище, ніж у житті.

Під час одного з приїздів в Україну та виступів «Орлана» в Києві, Львові та Івано-Франківську колективу надіслали вітальні телеграми тодішні Прем'єр-міністр Канади Брайен Малруні та прем'єр провінції Манітоби Гаррі Філмон. У цих посланнях високо оцінюється внесок ансамблю у розбудову дружніх відносин між Канадою і Україною.

...Вінніпег завжди був у Канаді центром української культури поза межами України. Дехто може вважати це питання спірним. У Вінніпегу досить багато українських аматорських груп. Вони належать певним організаціям, церквам. Ними керують добровольці, які цікавляться українською культурою. Наша організація буде намагатися і надалі підтримувати українську спадщину, поки ми маємо достойних керівників. Наша організація пишається такими людьми, як Олександр Кошиць, Володимир Климків, з відходом яких в структурі організації виникла порожнеча, яку важко заповнити (Олександр Кошиць — визначний диригент, композитор, етнограф; Володимир Климків — педагог, диригент відомого хору імені Олександра Кошиця, який п'ять разів гастролював в Україні; обидва митці поховані у Вінніпегу. — Авт.). Мені хотілося б зайняти достойне місце в історії нашої організації.

Після кожного з виступів аматорського «Орлану» в містах Канади місцеві газети одноставно відзначають талановитість танцюристів. «Вінніпег Сан», зокрема, писала: «У своєму відродженні української культури ансамбль «Орлан» досяг професійних стандартів...» А в одному з рекламних проспектів колективу підкреслюється, що «його учасники з допомогою універсальної мови танцю зберігають свою українську етнічну спадщину в Канаді й здійснюють вагомий внесок у нашу канадську мозаїку...»

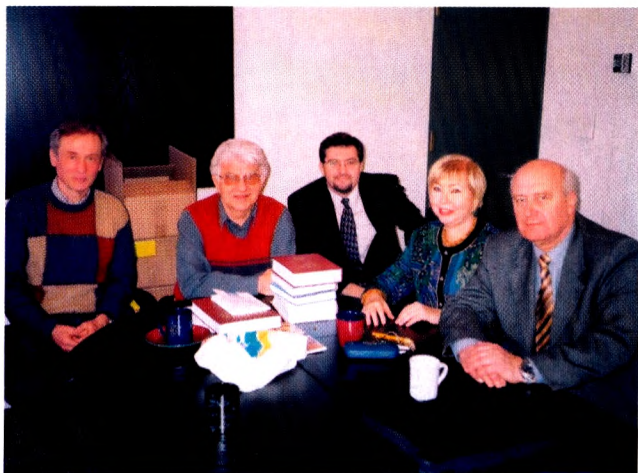
У червні 2004 року «Орлан» високо злетів над сценою Київського оперного театру, беручи участь у Всесвітньому форумі творчості дітей закордонного українства «Українські діти світу», присвяченому 190-річчю від дня народження Тараса Шевченка. У цьому гала-концерті виступали аматорські виконавці і колективи з 15 держав. Вінніпезький ансамбль представляв на цьому фестивалі Канаду. А ще «Орлан» з успіхом виступив у столичному університеті та Чернігові. Близько чотирьох тисяч глядачів вітали український «Орлан» зі степового Вінніпега. Це був досі небачений мистецький триумф Тараса і Петрусі Бабухів та їхніх вихованців.

*Київ, травень 2002 р.
Зліва направо: Євген Звоздецький, Юрій Москаль,
Прем'єр Альберти Ральф Кляйн, Дейвід Брода*

Володимир і Джо Маковецькі

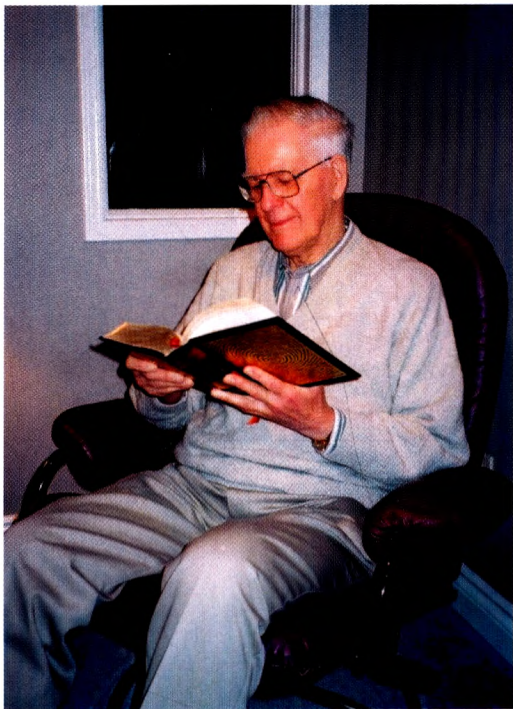
*У Канадському інституті українських студій.
Зліва направо: Богдан Клід, Зенон Когут,
Сергій Плохій, Ольга Гавура, Станіслав Лазебник*

Марія і Петро Кравчуки на Львівщині

Василь Іваницький і Наталка Бундза-Іваницька

Маршал Най

*Ярослав Скрипник, Катерина Чічак
та автори книги*

Родина Козяків

Том Горон

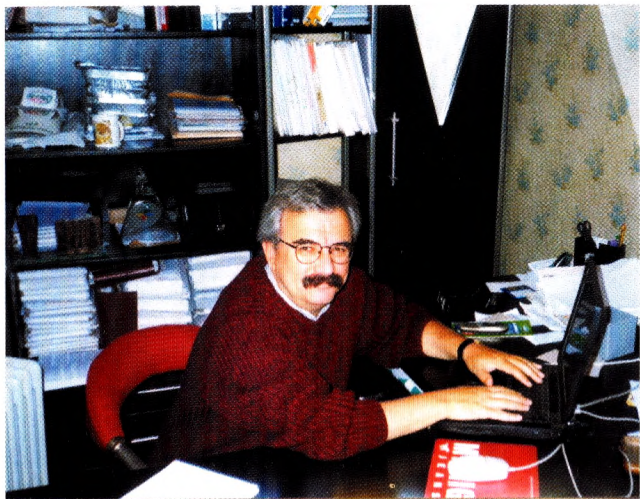
*Пам'ятник жертвам голодомору в Україні
1932—1933 рр. Едмонтон*

Петруся і Тарас Бабухи

Відкриття пам'ятника Т. Шевченку в Севастополі з канадською участю. Виступає В. Іваницький

Мирон Спольський

*Гості з України у Вінніпегу біля пам'ятника Т. Шевченку.
Зліва направо: Станіслав Лазебник, поет Володимир
Бровченко, Ольга Гавура, академік Петро Тронько*

Люба Москаль з авторами біля Ніагарського водоспаду

*Могила Івана Огієнка (Митрополита Іларіона)
на українському кладовищі у Вінніпегу*

Наша дорога за океан в лютому 2004 року розпочалася з однієї з найдавніших вулиць Києва — Ярославого Валу, в Посольстві Канади в Україні. Консульські співробітники під час обов'язкової формальності — співбесіди — прискіпливо, як і годиться, допитувалися про мету поїздки до Едмонтону. Їм чомусь важко вірилося в щирість намірів викладача англійської мови та недавнього дипломата щодо написання книжки про тамтешніх українців.

У приміщенні, що є територією Канади, поза нашим бажанням, відбулася своєрідна усна реклама майбутнього видання. Потім вона продовжилася вже в імміграційній службі аеропорту Торонто, де один зі службовців (він виявився українцем; одразу ж похвалився, що свого часу проводив бесіди з дисидентами, котрі полишили Україну) теж виказав неабияку цікавість до нашої журналістської мети прибуття до його країни.

Забігаючи наперед, мусимо з почуттям задоволення авторського самолюбства констатувати, що популяризація книжки, а на той час вона мала лише назву та кілька написаних розділів, абсолютно без нашої ініціативи, тривала і в Едмонтоні. Нею зацікавилися деякі, як кажуть, компетентні особи. До того ж нас запросили для інтерв'ю до редакції газети «Українські вісті». Її редактор Марко Левицький згодом надрукував матеріал про підготовку видання.

Уже у Києві ми одержали пошту з Едмонтону з офіційним бюлетенем Дорадчої Ради з альбертсько-українських відносин, де була вміщена замітка про появу у світ найближчим часом «Роздумів на мосту з двобічним рухом».

У Торонто нас зустрів Генеральний консул України в цьому місті Ігор Лоссовський, який побажав наснаги у збиранні матеріалів до книжки. Власне, цей процес ми започаткували у привітній домівці давніх друзів Василя та Наталки Іваницьких.

В Едмонтоні нами опікувалися керівники Фондації української спадщини Альберти Уолтер Маковецький, Юрій Москаль, Маршалл Най, Петро Горон, Боб Кисилевич. Особливу турботу про авторів виявили багатолітні вірні друзі Юрій та Люба Москалі, Уолтер Маковецький з родиною. Нам було що споминати, бо спільно не один рік розбудували у практичній площині взаємні зв'язки України і української громади Канади.

Юрій Москаль подбав про те, аби за неповні два тижні перебування в місті ми змогли провести максимальну кількість інтерв'ю.

Досі згадуємо і про смачний український борщ Люби Москаль та її фірмові пиріжки, про які відомо багатьом українцям в Едмонтоні та його околицях.

Крім інтерв'ю, у нас були також офіційні зустрічі в провінційних комітетах Товариства об'єднаних українських канадців, Конгресу українців Канади, відбулося знайомство з президентом Альбертського КУК Катериною Чічак та її соратниками, головами інших українських громадських організацій. Нас розпитували про сьогоднішнє життя в Україні, її вигляди в найближчій будучності. При цьому хотілося б зауважити, що місцеві українці нині в цілому порівняно непогано обізнані з політичною та економічною ситуацією в нашій державі, бо практично кожен з них користується Інтернетом.

Український Едмонтон залишив тепле враження. Ми побували в різних офісах, закладах і приватних оселях — від кабінету провінційного міністра до скромної фермерської хати. Всюди приймають близько до серця перманентні проблеми в Україні, висловлюють готовність працювати для значно більшого зближення Канади з Україною.

В один із серпневих днів пролунав дзвоник з Едмонтона: «Вчора уряд Альберти підписав офіційний протокол про співробітництво з Івано-Франківською областю. На черзі — подібна співпраця і з іншими регіонами України».

SHORT SUMMARY

In Canada various pins, badges, emblems and memorabilia attract visitors from Ukraine. Reflected on the official emblem of this North American country, in the background of the red maple leaf, one can find the symbol of Ukraine, a golden trident. Other pins may have the flags of both countries displayed.

This combination of state symbols is not coincidental. Across the wide expanses of this country located on the other side of the ocean, stretching from the Atlantic to the Pacific ocean is where numerous people of Ukrainian heritage live and thrive. They are mostly descendents of Ukrainian immigrants, who began their settlement in the Canadian prairies 113 years ago. At present, Canada's population numbers 31 million, of which over one million Canadians can trace their roots to Ukraine. The Ukrainian ethnical grouping is eighth in number. There was a period in Canadian history when Ukra-

inians were third after the English and French. Therefore it was not coincidental that with the influence of Ukrainian-Canadians, Canada was the first country in the West to recognize Ukraine's Independence in 1991 and it expressed the desire to uphold and develop bilateral relations with Ukraine.

What is this book about? First and foremost, it is about the destinies of Ukrainian-Canadians, people with different life experiences, having various political views, and having different social standards. But there is one thing in common for all the heroes in this publication and that is a uniting factor. They all want to preserve their Ukrainian national identity in Canada. This includes dual feelings: devoted patriotism to Canada, citizens of whom they are, and admiration to Ukraine, the land from where their descendants originated, caring for the future of that country, striving to uphold permanent relations and providing assistance to Ukraine.

The overwhelming majority of the characters in this publication have been known to the authors for some time, as partners of the former Association for Relations with Ukrainians Living Abroad (Society Ukraina). These frequent and often unforgettable meetings were held in Kyiv or in different cities across Canada. Personal observations, evaluations, impressions and characteristics helped the authors create a versified gallery of a Ukrainian-Canadian portrait. In addition to this, in 2003—2004 the authors spoke to or interviewed almost all those people mentioned in the book that may have been known or were prominent in Canada, but literally unknown in Ukraine.

In Ukraine the name of the late Peter Krawchuk is often mentioned and he was regarded as a prominent public figure, a talented journalist, a specialist in history with encyclopedic knowledge. On many occasions he had the good fortune to visit Ukraine during the Soviet era and meet with Communist Party and government functionaries. He had the guts to tell them the truth to their face about the political «russification» in the country. He condemned the USSR's interference in Czechoslovakian affairs, etc. In Canada he was branded a communist. In Ukraine many government officials regarded him as a devoted Ukrainian nationalist.

The authors hope to show readers in Ukraine the numerous gifted and talented Canadians of Ukrainian ancestry residing in the Land of the Maple Leaf. The Minister of Community Development, the Honourable Gene Zwozdesky of the Government of Alberta is the author of numerous musical compositions for various Ukrainian Dance Ensembles. His musical arrangements are also in the repertoires of some choreographic troupes in Ukraine. Elite intellectuals in Canada can be proud of their scholars in the humanitarian sciences, Slavonic Studies, Bandura virtuoso like Andriy Horniatkewich, or Ukrainian Folklore-Ethnographer Bohdan Medwidsky, to mention but a few who have maintained and been associated with colleagues in Ukraine.

Back in the 1980s Ukrainian journalists created a legend out of a successful entrepreneur Walter Makowecki. He purchased equipment made in Ukraine producing *pelmeni* (meat dumplings) and

redesigned it to make Ukrainian *varenyky* (Ukrainian dumplings). Within a short period he became a millionaire. His company, Heritage Frozen Foods Limited, producing ethnic food products, is known throughout North America.

A number of Ukrainian-Canadian families are large in number. One such family is the Koziak Dynasty. Representing this dynasty is former provincial government minister and Member of the Legislature Julian Koziak who is a hotel proprietor in Edmonton. He is continuing the family traditions and customs where all the children should have a good education and remember their ancestral roots.

There once was a lad who lived in Canada. He was fond of Ukrainian folk dancing. He participated in the World Youth Festivals of Students and Youth in Warsaw and Moscow. As time went on he completed his studies in Ukraine and was assigned employment in Lviv and Kyiv. His mother lived in Toronto, whom he had not seen for many years. The governing regime in Soviet Ukraine at that time did not allow him to visit his mother. After going through humiliation and hardships in Ukraine, he was forced to take measures to return permanently to Canada. As time went by, he became president and headed a Ukrainian-Canadian national organization and expanded and strengthened relations with Ukraine. Sorry to say, not all leading members of this organization shared the views of maintaining relations with their ancestral country. As a result, at the National Convention in 2001 he was not elected to head the organization. Regardless of this conspiracy attempt he continued

to work in the community. He had already been appointed by the provincial government to the Advisory Council for Alberta-Ukraine Relations, then he was elected Director of the Board of the Ukrainian Canadian Congress-Alberta Provincial Council, as well as to numerous other councils and boards. This is the story of one of the characters in the publication George-Yuri Moskal.

Readers will be able to learn about the enormous contribution made by Torontonians Basilio Iwanytzky in increasing the world stature of Taras Shevchenko, by organizing monuments to be sculptured and erected to the Ukrainian Bard in the Americas, in Ukraine and in Russia.

The authors describe the lives and community activities of other Ukrainian-Canadians who are patriots of both Canada and Ukraine. The publication also describes a group portrait of one of the largest Ukrainian study centres located beyond the borders of Ukraine, namely, the Canadian Institute of Ukrainian Studies.

One of the chapters is entitled «Reflections on a Bridge with Traffic Travelling Both Ways». The authors attempt to show that mutual relations were maintained between Canada and Ukraine virtually from the arrival of the first emigrants from Western Ukraine on Canadian soil. It all began with mail being sent. Steamships regularly transported letters written in Alberta and Manitoba, as well as in the villages of Galicia and Bukovina. As time went on special community organizations were founded to assist the people of Western Ukraine. Later, reemigrants

left Canada and went to Ukraine to organize farming communes. What was their destiny?

Contacts and relations between Ukrainian-Canadians and Ukraine never stopped. They were either intensive or sparse, but they never ceased.

The authors of this publication would like to acknowledge and express their sincere gratitude for the enormous assistance rendered in preparing this book, and for the sponsorship by the Alberta Ukrainian Heritage Foundation in Edmonton Alberta, headed by Walter Makowecki, Marshall Nay, George-Yuri Moskal, and other board members.

This publication is dedicated to Ukrainian-Canadians in Alberta. The year 2005 will mark the 100th anniversary when this prairie territory became a province in Canada.

This publication is a somewhat confession of admiration by the authors for the land where people of Ukrainian extraction reside. It is also an attempt to portray the contemporary Ukrainian-Canadian community.

This book is meant to be read in Ukraine as well as beyond its borders.

ЛАЗЕБНИК Станіслав Юхимович

Народився 1937 р. в Кривому Розі на Дніпропетровщині.

За освітою — журналіст. У 1960 р. закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Т. Шевченка. 19 років працював у радіомовленні на закордон.

У 1979 р. був обраний заступником голови Товариства зв'язків з українцями за кордоном (Товариство «Україна»). Згодом став головою Секретаріату Товариства. Брав участь у різних заходах українських об'єднань у США, Канаді, Великій Британії, Франції, Аргентині, Австрії, Російській Федерації, Білорусі, Молдові та інших країнах.

З 1995 р. працював начальником управління країн Співдружності Незалежних Держав (СНД) Міністерства закордонних справ України (МЗС). Згодом Указом Президента України був призначений на посаду заступника голови Виконавчого комітету країн СНД (Мінськ), потім працював у Посольстві України в Російській Федерації, консультантом МЗС по роботі із закордонним українством. Має дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посланника.

Член Національної Спілки журналістів України. Автор багатьох брошур, книг, публікацій у вітчизняній та зарубіжній пресі.

Голова громадської організації «Разом» («Робота. Захист. Майбутнє»).

ГАБУРА Ольга Василівна

Народилася 1946 р. в Одесі.

За освітою — філолог романо-германських мов та літератур. У 1970 р. закінчила факультет іноземних мов Київського державного університету імені Т. Шевченка.

Працювала викладачем англійської мови в цьому університеті, перекладачем на судах закордонного плавання в Чорноморському морському пароплавстві, здійснила кругосвітню подорож, побувала в багатьох країнах.

18 років працювала у Товаристві зв'язків з українцями за межами України (Товариство «Україна»).

Останніми роками викладає англійську мову в Національній академії внутрішніх справ України.

Автор багатьох публікацій в періодичній пресі про закордонних українців, літературних перекладів іноземних письменників, автор і редактор підручників з англійської мови.

AUTHORS OF THE BOOK

LAZEBNYK Stanislav Yuhymovych

Professional journalist Stanislav Lazebnyk was born in 1937 in Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk Region.

In 1960 he graduated from Kyiv State Shevchenko University Department of Journalism.

For more than 19 years he worked for Radio Broadcasting Abroad as an editorial staff member. In 1979 he was elected Deputy Chief of the Association for Relations with Ukrainians Living Abroad (Society Ukraina). Later he became Chief of the Secretariat of the Association. Stanislav Lazebnyk acted as an active participant of various cultural events held by Ukrainian organizations in the USA, Canada, Great Britain, Argentina, Austria, Russian Federation, Belarus, Moldova etc.

In 1995 he was Chief of the Commonwealth of the Independent States (CIS) Department in the Ministry for Foreign Affairs of Ukraine. Later the President of Ukraine by his Decree appointed Stanislav Lazebnyk Deputy Head of the Executive Committee of the CIS (Minsk, Belarus). Then he worked at the Ukrainian Embassy in Russian Federation, acted as a consultant on contacts with Ukrainians living abroad at the Ministry for Foreign Affairs. His diplomatic rank is Extraordinary and Plenipotentiary Envoy.

Stanislav Lazebnyk is a member of the National Union of Journalists of Ukraine. He is the author of many pamphlets, books, articles published in Ukrainian and foreign mass media.

He heads public organization «Jointly».

HAVURA Olha Vasylivna

HAVURA Olha Vasylivna was born in 1946 in Odesa.

In 1970 she graduated from Kyiv State Shevchenko University Foreign Languages Department, where she majored in Western European languages and literature.

She taught English at Shevchenko University, later worked as an interpreter at the Black Sea Steamship Company, visited a lot of countries, made a round the world trip.

For 18 years Olha Havura worked at the Association for Relations with Ukrainians Living Abroad (Society Ukraina).

Currently she teaches English at the National Academy of Internal Affairs of Ukraine.

She is the author of various publications about Ukrainians living abroad in mass media, translator of foreign writers, author and editor of the text-books of English.

З М І С Т

Від авторів	5
Authors' Preface	
Скільки нас є?	10
Statistic Review of Ukrainians living in Canada	
Роздуми на мосту з двобічним рухом	20
Reflections on a Bridge with Traffic Travelling Both Ways	
Людина, про яку складають легенди	49
Sketch on Walter Makowecki	
Міністр, який пише музику	66
Interview with Alberta Minister for Community Development Honourable Gene Zwozdesky	
Москаль — людина українська	76
Sketch on George Yuri Moskal	
«З Едмонтона світ дізнається про Україну...»	97
Story about Canadian Institute of Ukrainian Studies	
Філософія життя Петра Кравчука	111
Sketch on Peter Krawchuk	
Його покликання — ставити Шевченкові пам'ятники ...	132
Sketch on Basilio Iwanytzky and Natalie Bundza-Iwanytzky	
Формула істини	155
Interview with Marshall Nay	
Сповідь Петра Дацківа	162
Interview with Peter Dackiw	
Успадкування достоїнств	177
Sketch on Yaroslav Skrupnyk	
Андрій з роду Горняткевичів	185
Sketch on Andriy Horniatkewich	
Династія підкорювачів Канади	199
Sketch on Julian Koziak	
«Мені подобається працювати з людьми...»	211
Sketch on Bill Diachuk	

Вибір Мирона Спольського	219
Sketch on Myron Spolsky	
Народжені на фермах будівничі громади	227
Sketch on Peter Horon and Bob Kisilewich	
«Українську сутність розкриває фольклор...»	237
Sketch on Bohdan Medwidsky	
Тарасові музи	250
Sketch on Taras Babick	
Замість післямови	257
Instead of afterword	
Short Summary	260
Автори книжки	266
Authors of the book	268

Суспільно-політичне видання

ЛАЗЕБНИК Станіслав Юхимович
ГАВУРА Ольга Василівна

Роздуми на мосту
з двобічним рухом

(Українською та англійською мовами)

Редактор *Ж. В. Малишевська*
Художній редактор *Ж. Г. Присяжна*
Технічний редактор *В. П. Селезньова*
Коректор *О. І. Зайченко*
Комп'ютерна верстка *С. А. Богданця*

Підписано до друку 16.08.04. Формат 70×100/32. Папір офсет. №1.
Гарнітура BookmanSTT. Друк офсет. Ум. друк. арк. 10,97+іл. 0,645.
Ум. фарб.-відб. 13,87. Обл.-вид. арк. 9,5.+іл. 0,65. Тираж 1000 пр. Зам. № 4—357.

ДП Спеціалізоване видавництво літератури мовами національних
меншин України «Етнос», 01054, Київ, Гоголівська, 7г.
Свідоцтво ДЖ № 979 від 08.07.2002 р.

ВАТ «Білоцерківська книжкова фабрика», 09117, Біла Церква, Л. Курбаса, 4.

Лазебник С., Гавура О.

Л17 Роздуми на мосту з двобічним рухом.— К.:
Етнос, 2004.— 271 с.: іл.— Рез. англ.

ISBN 966-522-178-7

Книжка знайомить з історією зв'язків України з українською громадою Канади впродовж тривалого періоду — від початку минулого століття і до наших днів. У ній окреслено узагальнюючий образ сучасної канадської української спільноти, змальовані окремі портрети людей світог.

В
межа

665254

м.
ітачів в Україні та за її

ББК 63.3(7КАН=УКР)